

DPN 6053

Title : हरिवंश पुराण HARIVAMŚA PURĀṆA

Run. No. 6744

Cat. No. 57

Micro. No.

Subject पुराण

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 36.5 X 15.8 Folios 2-63 Lines (in a page) 11

Compl. / Incompl.

Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor पशुप्रतिमान पःमाय

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu /

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

इति श्रीमहामारि शतसाहस्र्यां संहितायां वैद्यासिक्यां शिवलैषु
हरिवंशः समाप्तः ॥ 25 ॥ शुभम् ॥ शुभम् ॥

भरम् ॥ प्रविशन्ति महायोगं हरिं नारायणं प्रभुं ॥ ते वा भूयः प्रविष्टान्ति धनोत्पत्तिरुच्यते ॥ यथा सूर्यस्य सततं उदयास्तमया विह ॥ पूर्णं पुनः सहस्रान्ते
 कल्पो निःशेष उच्यते ॥ तस्मिन् जीवन्मृत्युते सर्वे निःशेषमवतिष्ठन्ते ॥ संहृत्य लोकान् सर्वान् स देवा सरपन्नगान् ॥ कृत्वा त्मगर्भे भगवानास्तस्य कोजगद्वरु
 ः ॥ यः स्वप्नसर्वभूतानां कल्पान्ते पुनः पुनः ॥ अथ क्रुः शाश्वतो देवस्तस्य सर्वमिदं जगत् ॥ नष्टा कर्कशलोके वंदरस्मि विवर्जिते ॥ त्वक्तुं धर्माप्रिय
 यने स्त्रीणां यत्तव वक्रिये ॥ अपश्चिगणसंघाते सर्वप्राणवरे पथि ॥ अमर्यादाकुलेशे दे सर्वतत्त्वमस्यावने ॥ अदृश्ये सर्वलोके स्मिन् न भावे सर्वकर्म
 णां ॥ प्रशांते सर्वसम्पत्ते नष्टवैरपरिग्रहे ॥ गते स्वभावसंस्थाने लोके नारायणात्मके ॥ परमेष्ठी इवी केशः शयनायोपयक्रमे ॥ पीतवासालोहिता
 हाः कृत्वा जीवन्मृतसन्निभः ॥ शिखा सहस्रविक्रवं जटाभारं समुद्धरन् ॥ श्रीवत्सकलिलं पुष्पं रक्तचंदनभूषितं ॥ वक्षोविभ्रमहावाहुः सविद्युदि
 वतो यदः ॥ पुंडरीकसहस्रस्य मालास्य भुभुभेत हा ॥ पत्नी वैवस्वयं लक्ष्मीर्देहमावत्यतिष्ठति ॥ ततः स्वपिति धर्मात्मा सर्वलोकपितामहः ॥ कि
 मप्यमितविक्रान्तीनि द्वायोगमुपागतः ॥ ततो वर्षसहस्रान्ते पूर्णं सपुह्वोत्तमः ॥ स्वयमेव विभुर्भूत्वा बुध्यते विबुधाधिपः ॥ ततश्चिंतयते भूयः सृष्टिं
 लोकस्य लोककृत् ॥ पितृदेवा सरनरा नृपारमेष्ठ्येन कर्मणा ॥ ततश्चिंतयते कार्यं देवेषु समितिजयः ॥ प्रभवंसर्वलोकस्य विदधाति स वा क्यतिः ॥ क
 र्ता वैविकर्ता च संहर्ता च प्रजापतिः ॥ धाता विधाता च तथा संयमो नियमः ॥ नारायण परा देवानां नारायण परा क्रियाः ॥ नारायण परा यज्ञानां नाराय
 ण परा श्रुतिः ॥ नारायण परो मोक्षो नारायण परा गतिः ॥ नारायण परं ज्ञानं नारायण परं महत् ॥ नारायण परं सत्यं नारायण परं परं ॥ नाराय

ह. वं.

एतदेवो न भूतो न भविष्यति ॥ सत्त्वयं भूरिति ज्ञेयः स यतः स प्रजाकरः ॥ यदेदित्यं त्रिदशैस्तदेव परि विंदति ॥ यद्वेद्यं भगवतो देवा अपि न तदिदुः ॥ प्रजा
 नापतयः स प्रभवयश्च सहामहे ॥ नात्मानं मधिगच्छति ततो न त इति श्रुतिः ॥ यदस्य परं रूपं तन्न पश्यति देवता ॥ पादुर्भावेण संभूतं यन्न दृष्टं ति देवता
 ॥ दर्शितं यदनेनैव तदेवेष्टं ति देवता ॥ यन्न दर्शितं वा नृदेवः कस्तदन्वेष्टुमर्हति ॥ ग्रामणी सर्वभूतानां मप्रिमा तन योगतिः ॥ तेजसस्तपसश्चैव नि
 धानममृतस्य च ॥ वा नुराभ्रम्य धर्मेषु वा नुर्होत्र फलाशनः ॥ वतः सागर पर्यन्तं धत्तुं युगनि वर्तकः ॥ तदेव संहस्य जगत्कृत्वा गर्भं लुमात्मनः ॥ सुमो
 वां तु महायोगी धृतं वर्ष सहस्रकं ॥ सुरा सुरदिज भुजगा स्मरोगणैर्महोषधि क्षिति धरय धगुहा कैः ॥ प्रजापतिः श्रुति धर रक्षसांकुलं तदा सृजन्
 गदिदमात्मना प्रभुरिति ॥ इति हरिवंशो वाराहे ॥ १५ ॥ ॥ वैशंपायन उवाच ॥ जगदं तमिदं पूर्वमासीत् सर्वहिरण्यग्रे ॥ प्रजापतेर्भूतिमय
 मितीयं वैदिकी श्रुतिः ॥ ततो वर्ष सहस्रानि विभेदोर्द्धं मुत्वं विभुः ॥ लोक संजनार्थं य विभेदोर्द्धं पुनः पुनः ॥ भूयो ह्यधा विभेदोर्द्धं विभुर्लोकयोनि कृ
 त्वा ॥ वकार जगत्त्रय विभागं सर्वभागवित् ॥ याद्विदुर्ध्वमाकाशं परास कृतिना गतिः ॥ विहितं विश्वयोगे न यदधस्तदसा तले ॥ यदं तमकरोत् सर्वदे
 वो लोकसि सृष्टया ॥ समन्ता रक्षधाया निक्षिपति कृतं वांस्तसः ॥ स्थिभूविदिशः सर्वा मनसे वा करोद्दिधा ॥ नाना राग विरागालिया योऽंशकानि वै
 बहु वरुण धरा श्चिन्ना वभ्रु लो वत्स रक्षाः ॥ यदं तमधोऽक्षुन्नं तदवमासीत् समाहितं ॥ जात रूपं तदभवत्सर्वं पृथिवी तले ॥ तस्य स्वेदार्णवो येन प्रकाशत स
 मेततः ॥ पृथिवी निखिला रा जनुगुणो ते सा गेरि वा य वां तमकरोर्द्धं देव लोकसि सृष्टया ॥ तत्र यत्सलिलं स्फुन्नं सो भवत्को वनो गिरिः ॥ तेनां पसा

७६

सुताः सर्वादिशो पदिशस्तथा ॥ अंतरीक्षं वना कश्च यथा न्या किं विदं तं ॥ यत्र यत्र जलं स्फुल्लं तत्र तत्र त्रिस्तो गिरिः ॥ शैलेः सहस्रे विंशति मा गहना मेदिनी भवतां तै
 सा पर्वत जालो घेर्वज्र योजन विस्तरैः ॥ पीडिता गुरुभिर्देवी पृथिवी व्यथिता भवत् ॥ मही तले भूरि जलं दिवं नारायणात्मकं ॥ हिरण्यं यं समुद्रिष्टं तेजो वि
 मल रूपिणं ॥ अशीत्ता वेधारयितुं मधः सा प्रविवेश ह ॥ पीयमाना भगवतस्तेजसा तेन सा क्षितिः ॥ पृथिवी विशती दृष्टा तामथो मधुसूदनः ॥ उदारा
 थं मनश्चक्रे तस्याः सहित का म्पया ॥ भगवानुवाच ॥ मत्तेजसवत्सवत्समासाद्य तपस्विनी ॥ रसा तले विशदेवी पेके गो रि वडुर्वत्सा ॥ धरण्युवा
 च ॥ त्रिविक्रमायामित विक्रमाय महानृसिंहाय वत्तुर्भुजाया ॥ श्रीशार्ङ्ग वक्रासि गराधराय नमोस्तु तस्मै पुत्रो जमाया ॥ त्वया त्मा धार्यते देव त्वया सं
 धार्यते जगत् ॥ त्वं धारयसि भूतानि भुवनं त्वं विभर्षिषा ॥ यत्तया धार्यते किं विभेजसा वत्सलेन वा ॥ तत्तत्तव प्रसादेन मया पश्चानु धार्यते ॥ त्वया धृतं
 धारयामि नाक्षते धारया म्महं ॥ न हिनदिद्यते भूतं यत्तया नात्र धार्यते ॥ त्वमेव कुरुष्व वीर नारायण युगे युगे ॥ मम भारावतरणं जगत्तो हित का म्प
 या ॥ तवेव तेजसा को तारसा तल तले गता ॥ त्रायस्व मां सुर श्रेष्ठ त्वामेव शरणं गता ॥ दानवैः पीयमाना हं राक्षसे श्वरुता मभिः ॥ त्वामेव शरणं नि
 त्यमुपयामि सनातनं ॥ तावन्मे सिभयं भूयो यावन्न त्वां ककुप्तिनं ॥ शरणं यामि मनसा शतशो युपलक्षये ॥ भगवानुवाच ॥ मा भैर्धरलिक
 त्याणि शो तिव्रजस माहिता ॥ सवत्सामु विनं स्नान मानयामि मनीषितं ॥ वैशम्प ॥ ततो महात्मा मनसा दिवं रूपमयि नयत् ॥ किं नुरुपमं हं
 कृत्वा उदरा मिव सं धरो ॥ जले निमग्नो धरणी येनाहं वै समुदरे ॥ इत्येवं विनयित्वा तदेव तत्करणे मतिं ॥ जलं कीदृशं विस्तृत्वा दारा हं वपुर

स्मृतं ॥ हरिः सुदुरागो युक्तस्तदा भूतं भूमिधरः ॥ अथः सर्वभूतानां वा प्रयंत्रसंस्मितां दशयोजनविस्तारमुत्थितं शनयोजनं ॥ नीलमेघप्रतीका
 शं मेघस्तनितनिस्वने ॥ महागिरिः सहननेन भेदो मोघं दंष्ट्रिणः ॥ विपुदग्निप्रतीकाशमादित्यसमतेजसं ॥ पीतवृत्राय तस्कंधं दंष्ट्रिणः ॥ पीतो
 न्नतकटीदेशं वृषजक्षणाप्रजितं ॥ रूपमात्मायविपुलं वा राहममिते हरिः ॥ पृथिव्युदरणाथो यमविवेशरसातलं ॥ वेदपादो यूपदंष्ट्रः ॥ क्रतुदंतश्चि
 तीमुखः ॥ अग्निजिह्वोर्ध्वरोमा ब्रह्मशीर्षो महातपाः ॥ अहो गत्रे धराधरो वेदांगभूतिभूषणः ॥ आत्मना सः कृत्वत्तः ॥ सामयोज्यस्तो महान् ॥ सत्यध
 र्मे मयः श्रीमान् क्रमविक्रमसत्कृतः ॥ क्रियासत्रमहानासः पशुजानुर्मखाकृतिः ॥ उजातो गोहो मलिंगो वीजो वधिमहाफलः ॥ वायं तरात्मा मेव ग
 द्दविकृतः सोमशोलितः ॥ वेदिकंधो हविर्गंधो हयकव्यादिवेगवान् ॥ प्राचंशकायो पुतिमान्ना नदीसाधिरावितः ॥ दक्षिणाहृदयो योगी महासत्र
 मयो महान् ॥ उपाकलो वृहत्तकः ॥ प्रवर्णी वर्तभूषणः ॥ नानाकुंदो गतिपथो गुह्यो पतिवदासनः ॥ क्वायापत्नी सदा यो वै मलिभृंग इवोन्मितः ॥
 भूत्वा यत्तवरा हो सो प्रागधः प्राविशकुतः ॥ अग्निः संक्वादिना मूर्वीसना मार्कट्यजापतिः ॥ रसातलतले मद्रोरसातलं तले गतः ॥ प्रभुर्लोकहिता
 थो यदंष्ट्राग्रे लो जहार गोततः स्वस्थानमा नीय पृथिवी पृथिवी धरा ॥ मुमो यपूर्वं सहसा धारयित्वा धराधरः ॥ ततो जगाम निर्वीर्यं मेदिनी तस्य
 धारणात् ॥ चकार स नमस्कारं तस्मै देवाय शोभवे ॥ स वं यत्तवरा हेरा भूत्वा भूतहितार्थिना ॥ उहता पृथिवी देवी लोकां हितकाम्या ॥ अथो हस
 शितिं देवो जगतः स्थायने कृया ॥ पृथिवी प्रविभागाय मनश्चक्रे बुजे क्षणं ॥ रसातलगता मेव विविं ससुरो जमः ॥ ततो विभुः प्रवरवराह रूपधकृ

वाकपिः प्रसभमथैकदंष्ट्रया ॥ समुदरद्वारो मतस्य विक्रमो महायशः लोकहितार्थममुत ॥ ॥ इति हरिवंशो वा राहो ॥ १६ ॥ ॥ वेशम् ॥ ॥ तस्योप
 रिजलो घस्य महती नोरवलिता ॥ विततत्तानुदेहस्य नययो सं प्रवं मही ॥ ततः सा चेतया मास प्राविभागे सितो विभुः ॥ समुद्रायं सर्वेषां पर्वता
 नानदीषु च ॥ विलेखने प्रमाणं यगतिं प्रसवमेव च ॥ माहात्म्यं विशो वं नदीनामप्यवितयत् ॥ वतरं तंधरां कृत्वा कृत्वा येव महारीवं ॥ मध्ये
 पृथिव्या सो वर्णं मकरो मेहपर्वतं ॥ शतयोजनविस्तारं सहस्रं वसमुद्रयात् ॥ जातद्वपमयैः भुंगैस्तद्व्यादित्यसंनिभैः ॥ आत्मतेजो गुणमयेर्व
 दिकाभोगकल्पितं ॥ विविधांश्च महात्कंधान्को यनानुचरैश्चराः ॥ नित्यपुष्पफलान् वृक्षान् कृतवांस्तत्र पर्वते ॥ प्राची दिशमथोगत्वा चकारो
 दयपर्वतं ॥ शतयोजनविस्तारं तत्स्त्रिगुणमायतं ॥ चकार समहा देवः पुनः सोमनसं गिरिं ॥ नानारत्नसहस्राणां कृत्वा तत्र सुसंययं ॥ वेदि
 कावद्वर्णीश्च संधारागमकल्पयत् ॥ सहस्रभुंगं वगिरिं नानामणिसिलालयं ॥ कृतवान् वृक्षगहनं पृथिवी जनविस्तृतं ॥ आसनं तत्र परमं
 सर्वभूतनमस्कृतं ॥ कृतवानात्मनः स्थानं विश्वकर्मो प्रजापतिः ॥ शिशिरं महाशैलं तद्वारवयसन्निभं ॥ चकार दुर्गगहनं गहरोत्तरमंडितं ॥
 शिशिरप्रभवं वैव नदीं द्विजगणाकुलां ॥ चकार पुलिनोपेतं वसुधारा मितिभ्रतिः ॥ सादिशं निस्त्रिंशो प्राचीं गुणामत्वं शतैश्चितं ॥ शोभयत्स
 मृतप्रत्येर्मुक्तांश्च विभूषितैः ॥ नित्यपुष्पफलोपेतैश्चादयदिः ससंहतैः ॥ भूषिताभ्यधिकं कांतैः सानदीतीरजेर्दुमैः ॥ कृत्वा प्राचीं विभागं वद
 क्षिराणामथो दिशि ॥ चकार पर्वतं रम्यं सर्वकांचनराजतं ॥ रुकतः सूर्यसंकाशमेकतः शशिसन्निभं ॥ सविभ्रकुमुभती वदो वर्णो पर्वतो जमः ॥

तेजसागुगपद्याप्रसूयैवंदमसोरिव॥वपुष्यंतमथोतत्रभानुमेतंमहागिरिं॥सर्वकामफलैर्वैश्वंतरेभ्यमनोरमे॥वकारकुंजरंवेवकुंजर
प्रतिमाकृतिं॥सर्वतःकांचनगुहं वक्रयोजनविस्तृतं॥मृषभप्रतिमयैवमृषभं नामपर्वतं॥हेमवंदनवृक्षाद्युप्यहासंससृष्टवान्॥मह
दमथशैलेवंदशतयोजनमुद्रितं॥जातरूपमयैःभृंगैःसपुष्पितमहादुमं॥मेदिन्याकृतवान्देवःप्रतिशोभप्रियावलो॥नाजारत्नसमाकी
र्णसूर्येनुसहस्रप्रभां॥वकारमलयंकादिविप्रपुष्पितपादपं॥मैनाकंयमहाशैलेशिलाजालसमाकुलं॥रक्षिणस्यादिशिभुवंवकारसमहा
वलं॥सहस्रशिरसंविधंनानादुमलतायुतां॥नदीवविपुलावतीविपुलश्रीणिभूषितां॥क्षीरसंकाशसलिलापयोधामितिः॥सुरम्या
तोयकलितंविहितं॥दक्षिणोदिशं॥दिव्योतीर्थशतापोगीलावयंशोभुभामसा॥दिशंयाम्याप्रतिष्ठाप्यप्रतीचीदिशमागमन्ता॥अकरोन्नत्रशै
लेवंदशतयोजनमुद्रितं॥शोभितंशिवरेश्वरैःसंघट्टैर्हरिणमयैः॥कांचनीभिःशिलाभिश्चगुहाभिश्चविभूषितं॥समाकुलंसूर्यनिभैःशालेस्ता
लेभ्यभासुरैः॥भुभुभेजातरूपैश्चश्रीमद्विश्ववेदिकैः॥वह्निगिरिसहस्राणितासोसंन्यवेशयत्॥मेरुप्रतिमरूपाणिवपुषाप्रभयासह॥स
हस्रजलधारंउपवर्ततेमेरुसंनिभा॥पुण्यतीर्थगुणोपेतंभगवान्संन्यवेशयत्॥वह्नियोजनविस्तारंतावदेवसमुद्रितं॥आत्मरूपोपमेतत्रवराहं
मनामतः॥निवेशयामासगिरिदिव्यंवेदुर्यपर्वतं॥राजताःकांचनाश्चैवयत्रदिव्यामहानगाः॥तत्रैववक्रसहस्रंवक्रवर्तंमहावलं॥सहस्रकूटंवि
पुलंभगवान्संन्यवेशयत्॥शंखप्रतिमरूपंवराजनेपर्वतोन्नमं॥सितदुमसमाकीर्णंशंखनामन्यवेशयत्॥सुवर्णरत्नसंभूतंपारिजातंमहा

दुमंमहतःपर्वतस्याग्रेपुष्पहासंन्यवेशयत्॥भुभामतिरसांवेवधृतधारेतिविकृतिः॥वराहःसरितंपुण्याप्रतीच्यामकरोदिभुः॥प्रतीच्यास
विधिकृत्वापर्वताकांचनोज्ज्वलान्॥गुणोन्नरानुन्नरस्यासंन्यवेशयदप्रतः॥ततःसौम्यगिरिसौम्यमंतरिक्षप्रमाणतः॥तत्कथातुप्रतिकृत्वा
मकरोद्गात्करोपमं॥सतुदेशोविसूर्योपितस्यभासाप्रकाशते॥तस्यलक्ष्म्याधिकंभातिभासतारविणायथा॥सूक्ष्मलक्षणाविज्ञेयतपतीवदि
वाकरः॥सहस्रशिरसंवेवनानातीर्थसमाकुलं॥वकाररत्नसंकीर्णंभूयोत्तं नामपर्वतं॥मनोहरगुणोपेतंमंदरंवाचलोन्नमं॥उद्दामपुष्पगंध
वपर्वतगंधमादने॥वकारतस्याभृंगेषुसुवर्णरससंभवां॥जंजुंजांवनदमयौमस्यतादुतदर्शनां॥गिरिंविशित्वरंवेवतथापुष्करपर्वतं॥भु
भंयांदुरमेघाभंकेलाशंवनगोन्नमं॥हिमवतंनवशैलेवंदिव्याधातुनिषेवितां॥निवेशयामासहरिर्वीराहीतनुमाहितः॥नदीसर्वगुणोपेतामु
न्नरस्यादिशिप्रभुः॥मधुधारांसकृतवान्दिव्यामुवशताकुलं॥सर्वैवेवक्षितिधराःसपक्षाःकामदपिणः॥तथाकृताभगवताविविधाःपर
मेष्ठिना॥सकृत्वाप्रविभागतुष्टिचालोकभावनः॥देवासुराणामुत्पन्नोक्तवान्बुद्धिमध्यां॥सर्वीसुदिभुधतजोपमाभश्चकारशैलान्वि
विधाभिरामान्॥हिताचलोकस्यसलोकनाथःपुण्यश्चनयःसलिलोपगूढाः॥इतिहरिवंशोवाराहे॥१७॥॥वेशम्॥॥जगत्सुदुमनादे
वश्चित्तयामासपर्वतः॥तस्यविनयतोवक्राभिःसुतःपुहवःकिल॥ततःसपुहवोदेवंकिंकरोमीत्युपल्लितः॥प्रत्युवावस्मितंक्रुत्वादेवदेवोजग
त्यतिः॥विभजात्मानमित्युक्तागतोन्नदीनमीश्वरः॥अंतर्हितस्यदेवस्यशरीरस्यवधारता॥प्रदीपस्यवशांतस्यगतिस्तस्यनविद्यते॥ततस्ते

नेरितोवाणी सो न विनयत प्रभुः ॥ हिरण्यगर्भो भगवान् य एवं कंदसिक्ततः ॥ एकः प्रजापतिः पूर्वमभवदुवनाधिपः ॥ तदा प्रभृति तस्या यो यत्तभागे वि
 धीयते ॥ प्रजापतिः ॥ विभजात्मानमिमुक्तसेनास्मिन्महात्मना ॥ कथमात्मा विभज्यः स्यात्संशयो ह्यत्र मे महान् ॥ इति विनयतस्तस्य उमित्येवो
 ॥ स्थितः स्वतः ॥ सधर्मावंतरिषेवना केवकृतवा स्वयं ॥ तं वै वाभ्यसतस्तस्य मनसा रमयन्नुतः ॥ हृदया देव देवस्य बध्दकारः समुत्थितः ॥ भूम्यंतरि
 धनाकातो भूर्भुवः सुवरात्मिकाः ॥ महाकृतिमयाः पुराणा महाव्याहृतयो भवन् ॥ कंदसां प्रवरा देवी यतुर्विशांशराभवत् ॥ तस्य दंसे स्मरन् दिव्यं ता
 वित्री मकरोद्विभुः ॥ अकता माधर्वयजुषश्चत्वारो भगवान् प्रभुः ॥ यकारनिखिलान्वेदान् ब्रह्मपुत्रेन कर्मणा ॥ ततस्तस्यैव मनसः सतः सतकस
 वव ॥ सनातनश्च भगवान् वरदश्च सनदनः ॥ सनत्कुमारश्च विभुस्तत्र ते सनातनः ॥ मनसश्चैव प्रयासाद्येतेषां महर्षयः ॥ ब्रह्मरांकपिलं चैव
 षडेतांश्चैव योगिनः ॥ यतयो योगतंत्रे बुधा नृत्तवेति महर्षयः ॥ ततो मरीचिमित्रं पुनस्तं पुलहं कृत्वा ॥ भृगुमंगिरसं चैव मन्युं चैव प्रजापतिं सपिहं
 श्वसर्वभूतानां देवतासुररक्षसां ॥ महर्षी नृजकुंभुरक्षावेतांश्च मानसानां ॥ एते युगसहस्रांते याश्चैवामभवन् प्रजाः ॥ कल्पेति शेषमुक्तेस्ततो ग
 कंतिनिर्हृतिं ॥ भूयो वषसहस्रांते उत्पत्तिं विधीयते ॥ एतेषां मेव देवानां प्रजाकर्तृषु वेत्तव्याः ॥ किंतु कर्मविशेषेण देवतानां युगे युगे ॥ नाम जन्म वि
 शेवाश्च तथैव युगपर्यये ॥ अंगुष्ठादक्षिणा दक्ष उत्पन्नो भगवान् नृसिः ॥ तस्यैव त्रुपुनर्भार्या नामो गुष्ठादजायत ॥ तत्र तस्या भवत्कन्या विश्वतातो
 कमावतः ॥ याभिर्वीरास्त्रयो लोकाः प्रजाभिर्मनुजाधिपः ॥ अदितिर्दितिकामकात्मा मनां सिंहिकां मुनिं ॥ प्राधां क्रोधां च सुरभिं विनतो सुरसां

७६:

तथा ॥ हनुं कडुं बहुहितः प्रददौ कश्यपायतु ॥ प्रजाः सेविं त्यमनसा गतिं जेतो त रात्मना ॥ अरुंधती वसु र्यामी लेवाभानुर्मरुत्वती ॥ संकल्पावमुद्रती वसाधा
 विश्वावभारत ॥ मनवेव ब्रह्मपुत्राय कन्या ददौ ददौ दशा ॥ ततः सर्वा नवरात्रयः कन्या कमलतो वनाः ॥ कीर्तिर्लेखी धृतिस्तुतिर्बुद्धिर्महाक्रिया तथा ॥ मतिर्ले
 खा वपुश्चैव दक्षो धर्मी यवे ददौ ॥ आग्नेयस्ततो भूतस्तस्य तोयात्मकः प्रभुः ॥ पुत्रो प्रहारा मधिपः सहस्रांभु तमित्यहा ॥ तस्मै नक्षत्रयोगिनः स मा
 विशति सत्रमाः ॥ रोहिणी प्रमुखाः कन्या दक्षः प्राचेतसो ददौ ॥ एतासां पुत्रोत्रं वप्रोत्तमानं मया भूत्वा ॥ कश्यपस्य मनोश्चैव धर्मस्य शशिनस्तथा ॥ अ
 यं मावहणो मित्रः प्रधाधाता पुरंदरः ॥ तृष्णा भगोऽः सविता पर्जन्य इति विभक्ताः ॥ अदित्यो जज्ञिरे देवाः कश्यपादिति नः भ्रतः ॥ दिव्याः पुत्रदये जते
 कश्यपादिति नः भ्रतः ॥ हिरण्य कशिपुश्चैव हिरण्य भ्रथवीर्यवान् ॥ हावण्यमित विक्रांतो तपसा कश्यपो यमो ॥ हिरण्य कशिपोः पुत्राः पंचैव सुमहाव
 त्माः ॥ प्रह्लादश्चैव संह्लादस्तथानुह्लादस्तथा ॥ हृदश्चैव त्रुविक्रांतः पंचमो नुह्लादस्तथा ॥ प्रह्लादः प्रवेज लेखामनुह्लादस्तथा परः ॥ प्रह्लादस्य त्रुये पुत्रा वि
 क्रोताः सुमहावताः ॥ विरोचनश्च जेभश्च कुजं मध्येति विभक्ताः ॥ वलिर्विरोचनस्ततो वाराण को वलेः सतः ॥ दनोः पुत्राश्च बहवो वंशोत्पन्ना महासुरा
 ॥ विप्रविजिः प्रथमजलेषां राजा वभूवह ॥ गणाः प्रजने क्रोधायाः पुत्रो यत्र मनंतकं ॥ रोशः क्रोधवशा नाम क्रूरकर्माणा वने ॥ सिंहिका सुबुवेराहुं
 ग्रहं वंशकर्मदने ॥ प्रक्षारं चैव वंदस्य सूर्यस्य च विनाशने ॥ कालायाः काले तत्पुत्रगणः परमहातमाः ॥ अभवद्दीप्रसूर्या धोनी तमेघसमप्रभः ॥ स
 हस्रशीर्षः शेषश्च वासुकिश्चैव तं धक ॥ कद्रुनां कडुपुत्राणा मेने प्राधान्यमागताः ॥ धर्मात्मा तो वेदविदः सदा प्राणिहि ते रताः ॥ लोकतंत्रधराश्चैव व

ह. वं.

रसः कामरूपिणः ॥ तस्यैव धारिणो मिथुनः तस्यैव महाबलः ॥ अहलिथाहलिश्चैव विनतायाः सुताः सुताः ॥ इमाश्चास्तरसः पुण्याविविधाः पुण्याविविधाः ॥
 सुषुवेष्टो महापुण्याया देवविप्रजिताः ॥ अनवद्यामनकां व अननामरुणप्रियां ॥ अनुगोसुभगां वैवस्वियः प्राधावजायता ॥ अलेखामिभ्रकेरी
 पुंरुरीकानिलोत्तमा ॥ सुरुणालक्ष्मणाक्षेमानथारंभामनोरमा ॥ असितावसवा कथसवत्रासुमुत्तीतथा ॥ सुप्रियावसुगंधावसुरसावप्रमाथिनी ॥ का
 र्णाशारदती वैवमौनेया सरसस्तथा ॥ विश्वावसुभुररणश्च गंधकीश्चैव विभ्रताः ॥ मेनका सहज्यावपर्णिका पुंनिकस्तुला ॥ कतुस्तुलाश्च वीचविश्वी
 श्रीवोर्वशी तथा ॥ अनुसोवेतिवित्वाता प्रसोवेतिवता दशा ॥ मनोवती वापितथा वैदिको सरसस्तथा ॥ प्रजापतेस्तु संकल्यात्संभ्रता भुवनस्त्रियः ॥ अम्
 तं ब्राह्मणागो रुद्राश्चेतिवतुष्टयं ॥ सुरभपत्यमित्येवं पुण्यो निश्चयो महान् ॥ स तदैकपणपत्यं मनोर्वशं निबोधत ॥ संक्षेपेणैव तत्सर्वं कीर्तयि
 ष्यामि ते नद्यः ॥ विश्वेदेवास्तु विश्वायाः साध्याः साध्याः जायता ॥ महत्त्वमामृतं तौ वसोक्तवसवः स्मृताः ॥ भानोक्तभानवत्तात मुकुतीस्तु मुकुतजाः ॥
 तं वा यो वं विजते वनागवीधीवजामिजा ॥ पृथिवीविषयं सर्वमदं धनं जायता ॥ संकल्यायास्तु कौरव जने संकल्यावह ॥ धर्मस्य पुत्रोत्तमस्तु का मोज
 ते जगत्प्रियः ॥ यशो हर्षश्च कामस्य रसो पुत्रदयस्तु ते ॥ सोमस्य पुत्रो रोहिणो जने ववी महाप्रभः ॥ पुनरवावभगवानुर्वशी येन पुत्र्यते ॥ एवं पुत्रसहस्राणि स्त्री
 णां वैवपरस्परं ॥ स तावजुजगन्मलं यत्र लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ प्रजापतिस्तु भगवानुगुणतः प्रेष्यदेहितः ॥ आधिपत्ये पुण्यं पुन्यो जयनियोगवित्तादिशो
 दशसिनिमृषिमर्त्यान्नागान् दुमौषधीतरगसरित्सरासरा ॥ प्रजापतीन् भुवनस्त्रिजोनभोभुवः क्रियामत्यानथ कृतवान् गिरीश्वरः ॥ ॥ हरिवंशोवासा

गुरु

हे ॥ १८ ॥ ॥ वैशम् ॥ ॥ त्रयाणामपि लोकानामादित्यसमते जसे ॥ सवजीकववीविस्तुरदित्यामभिजमिवा नृ ॥
 त्मनिः सहायोगुतिमानाथा सोऽर्धुभिक्ततः ॥ जातमात्रः सभगवानदित्यासकुशेर्वतः ॥ तदा प्रभृतिदेवेशः कोशिकत्तमुपागतः ॥ अभिविद्याधिरा
 योतु सहस्राक्षं पुंरं दं ॥ वस्त्राक्रमेण राज्यानि द्यादेष्टुमुपयक्रमे ॥ यत्नानां नपसो वैव नक्षत्रप्रहयोस्तथा ॥ दिजानामोषधीनां वसो मंरायेऽप्येव यत्
 दक्षप्रजापतीनां तु अंभसो वरुणोपनि ॥ पितृणां सर्वनिधनं कालं वैश्वानलप्रभे ॥ गंधानां वैव सर्वेषां भूतानां वाशीरीरिणां ॥ शब्दकालवत्तानां ववापु
 शीशस्तथा कृतः ॥ सर्वभूतपिशाचानां मातृणां वगवांतथा ॥ इत्यातप्रहरोणाणां आधीनामीतिनां तथा ॥ प्रेतानां वैव सर्वेषां महादेवः कृतः प्रभुः ॥ सर्वेषां
 दंष्ट्रिणां शोषोनागानामथ वातुकिः ॥ सरीसृपाणां सर्वेषां प्रभुर्वैतथकः कृतः ॥ सागराणां नदीनां वमेघानां वर्वितस्यवा ॥ आदित्यानामवरजः पर्जन्यो
 धिपतिः कृतः ॥ गंधर्वाणामधिपतिश्चक्रविजयप्रभुः ॥ सर्वांसरो गणानां वकामदेवः प्रभुः कृतः ॥ वतः पदानां सर्वेषां गहनानां वसर्वशः ॥ महेश्वर
 भजः श्रीमान् गोवृषोधिपतिः कृतः ॥ दैत्यानां वमहाने जाहिरण्याभः प्रभुः कृतः ॥ हिरण्यकशिपुश्चैव यो वरायोधिषेवितः ॥ दानवानां वसर्वेषां मनीका
 नांतथैव वा ॥ विप्रविजिः प्रथमजलेषां रायेभिषेवितः ॥ गणानां कालकेयानां महाकालः प्रभुः कृतः ॥ अनापुष्यायाः पुत्राणां वृत्रो राजानं दकृतः ॥ सिं
 हिकातनयो यत्कुरादनीममहासुरः ॥ इत्यातानामनेकानामभुभानोपतिः कृतः ॥ मत्तनां वैव सर्वेषां पुणानां वैव भारत ॥ मासानां वैव पक्षणां तथा
 हस्तिपर्वणां ॥ कलाकाद्यामुकुतीनां गतेरयनयोस्तथा ॥ कृतः संवत्सरो राजा पुण्यगलितस्यवा ॥ पक्षिणां मथ सर्वेषां वशुवां वमहाबलः ॥ सुप

30
25
20
15
10
5
0

हं वं

लोभो गिनो वैवगहरोधिपतिः कृतः ॥ अरुणो गहरोधाता जपापुष्पवयप्रभः ॥ राजा प्राच्यां दिशितथा वासवेनाधिपः कृतः ॥ आदित्यस्य विभो पुत्रो धर्मराजो
महायशः ॥ दक्षिणां दिशिय मोमहेंडो वसकृतः ॥ कश्यपस्योरसः पुत्रः सीलिलोतगेतसदा ॥ अंबुराज इति त्वातः प्रतीच्यां दिशि पार्थिवः ॥ पुलस्त्य
पुत्रो युतिमान् हेंड प्रतिमः प्रभुः ॥ सकाक्षः पिंगलो नाम सौम्यां दिशि पार्थिवः ॥ एवं विभज्य राज्यानि स्वयं भूलोकभावनः ॥ लोकांश्च त्रिदि वेदिव्यानादि देश
पृथक् पृथक् ॥ कस्यचित् सूर्यसेकाशा न कस्यचिद्दृष्टि सन्निभान् ॥ कस्यचिद्दिगुडयो नानु कस्यचिद्दं निर्मलान् ॥ नाना वर्णा कामगमानेकशते यो
जनान् ॥ सतां सकृत्तिनां लोकान् पापदुः कृतिउल्लेभान् ॥ येषां भासा विभांत्ये तौ सौम्या तारागणा रवा ॥ सते सकृत्तिनां लोकां ये जाताः पुण्यकर्मिणः ॥ ये य
जाते मर्येः पुण्यैः समाप्रवरदक्षिणैः ॥ स्वदरनिरताः धात्रीः स्रजयः सत्यवादिनः ॥ दीनानुग्रहकर्तारो ब्राह्मणालो भवर्जिताः ॥ तेत्यक्त रत्नसः शास्त्राः पा
तितवतपो ज्वलाः ॥ एवं निपुणतनयान् स्वयं लोकपितामहः ॥ पुकरं ब्रह्मसदनमारोह प्रजापतिः ॥ सर्वस्वभूदनेषु पालनेषु दिवौकसः ॥ रेमिरे त्वेषु
लोकेषु महेंडैः पालिताः ॥ स्वयं भुवः शक्रपुरः सुराः सुराः कृता यथा हेंड प्रतिपालयेति ते ॥ यशो दिवं व प्रतिपेदिरे भुवं मुदं व जलमूर्धस्वभागभोगिनः ॥
॥ इति हरिवंशो वराहः ॥ २१५ ॥ ॥ वेशं ॥ कदाचिजुसपक्षास्ते पर्वताधरणीधराः ॥ प्रल्लिताधरणी ॥ सक्ता नूनं तस्यैव मायया ॥ तदा सुराणां निल
यं हिरण्यं क्षेपण पालितं ॥ दिशं प्रतीची मागम्य हेंड मज्जन्यथा गताः ॥ तत्रासुरेभ्यः शंसंत आधिपत्यं सुराभ्यं ॥ तच्छ्रुत्वा साराः सर्वे वक्रहयोगमुज
मं ॥ क्रूरं ववुदिमतलं पृथिवीहरणोरनाः ॥ आपुधानिव सवीणि जगद्भीमविक्रमाः ॥ वक्राशनिं तथा त्वहं भुमुं शीघ्रं धनुं विधा ॥ प्राशान्याशांश्च शक्तिं

उरुः

मुशला निगदास्तथा ॥ केचित्कवचिनः सज्जामना नागाः समाहिताः ॥ केविद्वेश्वरथानुक्रान्ते विद्वान्महासुराः ॥ केविद्वेषां तथा त्वक्तामहिषान् गदंभानपि
॥ त्वराकुबलेमाख्याय केविषापि पदातयः ॥ परिवार्य हिरण्यं तलवडाः पताकिनः ॥ इतश्चेतश्चेतवेह हेंडाः सर्वे सुपुत्सवः ॥ ततो देवगणाः पश्चात्पु
रंदरपुरोगमाः ॥ दैत्यानां विदित्रो योगश्चक्रुहयोगमुजमं ॥ महता वतुरंगेण वलेन सुसमाहिताः ॥ वदगोधां गुलित्राणां त्स्त्राण वंतः समागमाः ॥ उग्रपुध
धरा देवास्तेष्वनीकेष्ववस्थिताः ॥ सेरावरागते शक्रमनुगदंति पृथुतः ॥ ततस्तूर्यनिना दैश्वभेरीणां वमहास्वने ॥ अभ्यद्रव हिरण्यं क्षेपणं देवराजं पुरंदरं ॥
तोक्ष्णोः परभुनि सिंशैर्गदातो मरशक्तिभिः ॥ मुशलैः पदिशैश्चैव दया मास वासवं ॥ ततो त्ववलवेगेन सार्विच्छं त्यः सदाहणाः ॥ चोररूपा महावेगानि
पेतुर्वीणा वृषयः ॥ शिखीश्च दैत्या वलिनः शितधारेः परस्वधैः ॥ परिघैरायसैः त्वक्रैः क्षेपणीयैश्च मुक्रैः ॥ गंडशैलेश्च विपुले रश्मभिश्चाह सन्निभैः ॥ पा
ननीभिश्च गुर्वीभिः शतघ्नीभिस्तथैव च ॥ पुगैर्यैश्च निमुं के रंगलैश्च विदारणैः ॥ सर्वा नृदेवगणान् दैत्याः सन्निजपुः सवासवान् ॥ धूमकेश हरि
श्मश्रं नानाप्रहरणापुधं ॥ रक्तसंध्या प्रसेका शैकिरीयोऽस्त्रितो वरं ॥ नीलपीतांबरधरं सितदीप्रोदं दंष्ट्रिणं ॥ आजानवा कंहयं चैव दैत्यो भरलो ज
त्नं ॥ समुद्यता पुधं दृष्ट्वा सर्वे देवगणास्तदा ॥ ते हिरण्यं क्षेमसुरंदैत्यानामग्रतः स्थिते ॥ पुगं तसमये भीमं क्लितं मृत्युमिवागतं ॥ प्रविशथुः सुराः स
र्वे तदा शक्रपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वा यो ते हिरण्यं क्षेमहाद्विमिव जंगमं ॥ देवाः संविन्न मनसः प्रवृहीतशरासनाः ॥ सहस्रांश्च पुरस्कृत्य तत्पुः संप्राममूर्धनि
॥ सावदेत्यवमूरे जे हिरण्यं कवचो ज्वला ॥ प्रवृद्धनक्षत्रगणां शारदीयोरिजामला ॥ तेन्योन्यमभिसंघेतुः पानयेतः परस्परं ॥ वभंजुर्वीरुभिर्वीरुनृदं दमये

30

25

20

ह. वं.

सुसुत्तवः॥ गदातिपातेर्भद्राणां वासोश्चमपि तोरसः॥ विनिपेतः पृथक्केचित्त्रथाप्येपिविजयिरेव भंजिरेरथान्केचित्केचित्संमदितारथैः॥ संवाधमयेसंवा
 शान शोकशालितं रथाः॥ दानवेंद्रवलेन तव देवानां च महदन्तं॥ अन्त्योन्त्याणां वर्धेण पुद्गुदिनमावभो॥ हिरण्णाक्षस्तव वानकुट्टः सदितिनेदनः॥ यव
 नमहातेजाः समुद्रवपर्वणि॥ तस्य कुट्टस्य सहस्रां मुत्स्यन्ति श्वेतरविषः॥ तेः साग्रिधूमपवनैर्च दहदेवता गणान्॥ अश्रुताले वद्विधेर्दनुभिः परिघेर
 पि॥ दिव्यमाकाशमावने पर्वतेरुद्धितैरिव॥ वक्रभिः शस्त्रनिक्षिप्तैश्च भिन्नशिरोरसः॥ नशोकश्चस्त्रितं देवा हिरण्णाक्षदिता युधि॥ तेन विनासिता दे
 वा हिरण्णाक्षेन संगुणे॥ नशोकुर्यत्नवतोपियत्नकर्तुं विवेतसः॥ तेन शक्रः सहस्रां भस्मभितो त्वराधीमता॥ संरावरागतः संत्योनाश कञ्चित्तं भया
 त्॥ सर्वाश्च देवान् खिलान् सपराजित्य दानवः॥ तं भयित्वा च देवेश मात्मलम्भयते जगता॥ सतो यमेव प्रतिमो यनिः स्वने प्रभिन्नमातंगवित्ता सवि
 त्॥ धनुर्विधुन्वत मुदारवर्धसंनदासुरेन्द्रं दृष्टुः स राः स्थितं॥ ॥ इति हरिवंशो वाराहे ॥ २२० ॥ ॥ वैशं ॥ ॥ निः प्रयत्ने सुरपत्नौ धर्मिने प्रसरे प्रया॥ हि
 रण्णाक्षवधे बुद्धिं चैव कृणुत धरः॥ वाराहः पर्वतो नाम यः पूर्वं समुद्रादहत्॥ स सवधुत्वा भगवाना जगाम सुरांतकत्॥ ततश्चेंद्रपती काशमपह्लात्
 मुज्जमा॥ सहस्रां रवतश्चक्रं चक्र पर्वतसन्निभं॥ महादेवो महाबुद्धिर्महायोगी महेश्वरः॥ जप्यते यो मरेः सर्वं पुंसे जीमभिरययः॥ सदसवात्मनि श्रेष्ठः
 सद्विद्यः सद्यते सदा॥ इत्यनेन पुराणश्रयो लोके लोकभावनः॥ यो वै कुट्टः सुरेंद्राणामनंतो भोगिनामपि॥ विद्युर्योगविदुषां यो यज्ञो यत्तकर्मणि॥
 मखेयस्य प्रसादेन भुवनल्लादि लोकसः॥ आज्ञं महर्षिभिर्दत्तमभुवंति विधाकृतं॥ योगनिश्चैव देव्यानां यः सुराणां परागतिः॥ यः पवित्रं पवित्रा

७६

15

10

5

णां स्वयं धरपियः प्रभुः॥ यस्य चक्रप्रविष्टानि दानवानां युगे युगे॥ कुलात्मा कुलतां यानि यानि दुष्टानि वीर्यतः॥ ततो देसद्वकरं पोरणं संखमुज्जमा॥ धमन्
 वक्त्रेण वलवानाक्षिपत्तदैव जीवितं॥ अन्त्योन्त्याणां शस्त्रेण मसराणां भयावहं॥ धुमिता दानवाः सर्वे दिशो दृशय लोकयन्॥ ततः संरक्तनयनो हिरण्णा
 क्षो महासुरा॥ को यमित्यब्रवीदोषां नारायणमुदक्षता॥ वाराह रूपिणो देवं संक्षितं पुरुषं यथा॥ संखचक्रो यत्तकरं देवानां मार्तिनाशनं॥ रराज संख
 चक्राभ्यां सताभ्यां मधुसूदनः॥ सूर्या वंदमसोर्मध्ये यथानीलः पयोधरः॥ ततो सुरगणाः सर्वे हिरण्णाक्षपुरोगमाः॥ उद्यता युधनिक्षिंशा इमा देव
 मुपाद्रवन्॥ पीयमानोति वलिभिर्देवैः सर्वा युधोद्यतेः॥ नववाल हरिर्बुद्धे कंयमान इवावलः॥ ततः प्रज्वलितो शक्तिं वाराहो रसि दानवः॥ हिर
 ण्णाक्षो महातेजा पातया मासवीर्यवान्॥ ततः शम्भा प्रहारेण ब्रह्मा विस्मयमागतः॥ तस्यां प्रतिहतायां तव ब्रह्मा साधिति वा ब्रवीत्॥ यः प्रभुः सर्व
 भूतानां वाराहस्तेन नाडितः॥ ततो भगवता चक्रमाविधादित्य सन्निभं॥ पातितं दानवेंद्रस्य शिरस्युज्जमकर्मणा॥ ततः स्थितस्येव शिरस्यभूमौ
 पपात ह॥ हिरण्मयं वज्रहन्ते मे हभृंगमिवो जमं॥ हिरण्णाक्षे हते देवेषो वास्तव दानवाः॥ सर्वे तस्य भयं ब्रह्मा जगुराभुदिशो दृशा॥ स सर्वलोके
 प्रतिवक्रचक्रो महाहवेव प्रतिमो यवक्रः॥ वभो वराहो युधि चक्रपाणिः॥ कालो युगो ते शिवेन्द्रपालिः॥ ॥ इति हरिवंशो वाराहे ॥ ॥ वैशं पा॥
 विद्याय चरणे सर्वा न सुरान् सुरसज्जमः॥ मुमोवत ब्रह्मा नुरंदरमुत्पान् सुरान्॥ ततः प्रकृतिमापन्नाः सर्वे देवगणास्तदा॥ पुरंदरं पुरस्कृत्य
 नारायणमुपस्थिताः॥ ॥ देवा इवः॥ त्वत्प्रसादेन भगवत्तव वाक्कवलेन व॥ जीवामो यमहावाहो निःक्रांताश्चात्र कान्तात्॥ त्वत्प्रसादादि भगवन्

0

CMS

5

10

15

20

25

30

35

30

25

20

६. वं.

किं कुर्वन्तस्मिन्सनाः ॥ इहामपादभूषां तव कर्तुं सनातन ॥ तदुत्पादयन्ते तेषां पुंश्रीकनिभेषणाः ॥ उवाच वचनं देवान्मुदायुक्तो ह तद्विषः ॥
 श्रीभगवानुवाच ॥ यो सोहि भवतीं लोको मयैव विहितः पुरा ॥ पात्यतां सप्रयत्नेन प्राधान्येन कथितं कथितं ॥ सैव यं प्रातिपन्नास्तु कृतभागपुर
 स्कृतं ॥ मयैव प्रवेति हिंशो नियोगः प्रतिपात्यतां ॥ शक्रं प्रोवाच भगवान् वचनं दुर्मुखाः ॥ इदं यथा वक्तुं यं सत्सु वा सत्सु वत्तया ॥ गच्छन्तं पलायं
 मुनयः संशितव्रताः ॥ तव लोकं सुराश्चैव सर्वं कामदुष्टं सदा ॥ याजत्र काश्वये केचिद्वा सणाः ॥ भ्रियाविशः ॥ तेषां कामदुष्टीन् लोकान् स्वर्गमोदिमते
 हरान् ॥ यज्ञैरिष्टाया जजूकाः ॥ फले ते प्राप्नुवंतु वै ॥ भावः सद्धर्मशीलानामभावः पापकर्मणां ॥ सतः स्वर्गजितः संतु सर्वाभमनिवासिनः ॥ सत्यभरारणो
 भूरादानभूराश्वयेनराः ॥ ते स्वर्गं कृतमभ्रंतु सदा ये शानुस्यकाः ॥ अभ्रदधानाः पुरुषाः कामिनो र्धराः शराः ॥ अभ्रसणा नासिकाश्च नरकं योत्त
 मानवाः ॥ एतावक्रियतां वाक्यं यो कं विदोश्चराः ॥ ततो मयि स्थिते सर्वान् वाधिष्यते न वारयः ॥ इत्युक्त्वा तर्हि तो देवः शंखचक्रगदाधरः ॥ देवतां तां
 वसवेषामभवद्विस्मयो महान् ॥ एतदस्य पुनर्दृष्ट्वा वाराहचरितं सुराः ॥ नमस्कृत्य वराहाय नाकं दृष्टुमिती गताः ॥ ततः स्नान्याधिपत्या निप्र
 तिपन्नानि देवतैः ॥ सर्वलोकधिपत्येव प्रतिष्ठां वासवो गतः ॥ विमुक्ता दानवगणैः प्रकृतिं धरणी गताः ॥ स्तेयहेतोर्धरण्यत्कृता ता वावस्थि
 तान् गिरीनां सेषु स्थानेषु संस्थाप्य पर्वतानां पुरंदरः ॥ विदेद भगवान् यज्ञान् वज्रेण शनपर्वणां ॥ सर्वेषामेव पक्षावेक्षिनाः शक्रेणाधीमतां
 सकः सपक्षो मेनाकः सुरैस्तस्मै यः कृतः ॥ सवना रायणं स्थाप्यः प्रादुर्भाषो महान्मनः ॥ वाराह इति विप्रैः ॥ पुराणे परिकीर्तितः ॥ कृष्णदेवाय

७६:

15

10

5

नमते नानाकृति समन्वितं ॥ नाभुवये कृतं प्राय नृशंसा यनकीर्तयेत् ॥ आयुः कामैर्यराः कामैः प्रजा कामैश्च मानवैः ॥ जये विभिश्चो न यो
 देवानामेव वैजयः ॥ पुराणवेदसंबंधः शिवः स्वत्पायनो महान् ॥ पावनः सर्वसत्त्वानां पार्थिवानां जयंकरः ॥ सवको रवतत्वेन कथितं स्तेन
 पूर्वशः ॥ वराहस्य तत्र श्रेष्ठ प्रादुर्भाषो महान्मनः ॥ ये यजंति मत्सुः पुराणैर्देवतानि पितृ नृपि ॥ आत्मानमात्मनानि संविस्मयेव यजंति ते ॥ लो
 कायनाय विदशा यनाय व्रताय नायात्मभवाय नाया नागयणायात्महिताय नाय महावराहाय नमः कुक्ष्य ॥ इति हरिवंशे वाराह
 प्रादुर्भावः समाप्तः ॥ २२ ॥ ॥ वैशं ॥ ॥ वाराहस्य कथितो नारसिंह मत्तः भूरा ॥ यत्र भूत्वा मृगे देवा हिरण्यकशिपुर्हंतः ॥ पुरा कृतं पुगे
 राज न हिरण्यकशिपुः प्रभुः ॥ देवानां मादिपुत्रस्य कारसु महत्तपः ॥ दशवर्षे सहस्राणि रातानि दशपंचवर्षा जलवासी समभवत्स्थानमो
 नवनेष्ठितः ॥ ततः शमदमाभ्यां वव्रस्य वैरावं वहा व्रता प्रीतो भवत्तस्य तपसा नियमेन वा ॥ ततः स्वयं भूभगवान् स्वयमागम्य तत्र वा ॥ विमा
 ने नार्कवर्णेन हंसपुकेन भासता ॥ आदित्यैर्वसुभिः साधोर्मैरुदितैर्वनेः सह ॥ रुद्रैर्विश्वसहायैश्च यक्षराक्षसकिन्नरैः ॥ दिग्भिश्चापि विदिग्भिश्च
 नदीभिः सागरैस्तथा ॥ तत्रैव मुकुते श्रवणैश्च महाप्रहैः ॥ देवैर्व्रतारिभिः सादृसिद्धैः सप्रविभिरुपा ॥ राजर्षिभिः पुण्यकृद्भिर्धर्मे रस
 से गणैः ॥ वरावरगुरुः श्रीमान् व्रतो देवगणैः सह ॥ व्रता व्रतविदां श्रेष्ठो देव्यं वचनमब्रवीत् ॥ प्रीतोऽस्मिन् वभक्तस्य तपसा नेन सुव्रत ॥ वरं व
 वरयमर्हं ते यथेष्टं काममाप्नुहि ॥ ततो हिरण्यकशिपुः प्रीतात्मा दानवोत्तमः ॥ कृतो जनिपुः श्रीमान् वचनं वेदमब्रवीत् ॥ ॥ हिरण्यकशि

ह. वं.

सुखाय ॥ न देवा सुरगंधर्वा न यक्षो रगराक्षसाः ॥ न मानुषाः पिशाचाश्च निहन्तुमीकयेव न ॥ मय्यो नैव मां रुदाः सर्वलोकपितामह ॥ शपेयुस्तपसा यु
क्ता वरस्य त्वतो मया ॥ न शस्त्रेण न वास्त्रेण गिरिणा पादपेन वा ॥ न भुक्तेन न वा दंशेन न वाप्यनेन मे वधः ॥ न त्वर्गे वाथ पाताले नाकाशे नावतिष्ठते ॥ न वा
भ्योतरराज्ये हो न वाप्यनेन मे वधः ॥ पालिप्रहारेण केन स भूतवत्न वाहनं ॥ यो मां नाशयितुं शक्तः स मे मृत्युर्धविष्यति ॥ भवेयमहमेवार्कः सोमो वा यु
क्तं नाशनः ॥ स तिलं वांतरिक्षं वनधन्वातिदिशो दश ॥ अहंकारश्च कोपश्च वदलो वासवो यमः ॥ धनदश्च धनाध्यक्षो यक्षः किंपुरुषाधिपः ॥ मूर्तिमं
तिवदिव्यानि ममास्त्राणि ममाहवे ॥ उपतिष्ठंतु देवेश सर्वलोकपितामह ॥ ॥ वसो वावा ॥ एते दिवा वरात्तात मया दत्तास्तवा दुताः ॥ सर्वकामप्रदा
वत्स दुर्लभास्त्विति मानुषाः ॥ ॥ वैशम् ॥ ॥ सवमुक्ता स भगवान् जगामाकाश एव वा ॥ वैराजं ब्रह्म सदने ब्रह्मविंशतिं गता सेवितं ॥ ततो देवाश्च नागाश्च गं
धर्वा मयिभिः सह ॥ वरप्रदानं श्रुत्वा वपितामहमुपस्थिताः ॥ ॥ देवा इव ॥ ॥ वरेणा नेन भगवन् वाधिष्यति स नो सुरः ॥ तत्प्रसीदस्व भगवन् वधोप्यस्य
विविधतां ॥ ॥ वैशं ॥ ॥ भगवन् सर्वभूतानामादिकर्ता स्वयं प्रभुः ॥ त्वया वदस्व कथानामव्यक्तः प्रकृतिर्भूतः ॥ सर्वलोकहितं वाकं भूता देवः प्रजाप
तिः ॥ आश्वासयामास सुरान् सुशीतेर्वचनां बुभिः ॥ अवश्यं विदशास्तेन प्राप्तव्यं तपसः फलं ॥ तपसां ते स भगवान् वधं विदुः करिष्यति ॥ स न कु
त्ता सुराः सर्वे वाकं पंकज जन्मनः ॥ त्वानिष्ठानानि दिव्यानि प्रतिजगुर्मुद्यान्विताः ॥ ॥ वैशम् ॥ ॥ त्वमात्रे वरे तस्मिन् सर्वाः सो वाधतः प्रजाः ॥ हिरण्य
कशिपुर्देवो वरदानेन दर्पितः ॥ आश्रमेऽमुनीन् सर्वान् ब्राह्मणानंशितव्रतान् ॥ सर्वधर्मरतान् दत्तान् धर्षयामास वीर्यवान् ॥ देवांश्चिभुवनं

७५:

अपराजितमहासुरः ॥ त्रैलोक्यं वशमा नीयस्वर्गे वसति दानवः ॥ यदा वरमहो अत्र श्रोतः कालधर्मणा ॥ यज्ञिया न करो देवान् देवताथाप्ययाति
याः ॥ अथादिताश्च साधाश्च विश्वे च वसवस्तथा ॥ तदा देवगणाय भादेव दिजमहर्षयः ॥ शरत्पंशरत्नं विस्तु उपतप्यमहावला ॥ देवदेवमयं यज्ञे
स्तदेवं सनातनं ॥ ॥ देवा इव ॥ ॥ धृतेभ्यो भविष्ये व प्रजा लोक नमस्कृतं ॥ नारायणमहाभाग देवास्तो शरत्पंगताः ॥ त्वोहितः परमो धाता त्वहितः परमो
पुतः ॥ त्वहितः परमो देवो ब्रह्मा हीनो सुरो जमः ॥ त्वं पश्याम्युपश्रुया धरा उपश्रुया वहा ॥ क्षया यदि निवेशस्य शरत्पंभवतः प्रभो ॥ त्रायस्व जहि देवैर्दे
हिरण्यकशिपुं प्रभो ॥ ॥ विस्तु वावा ॥ भयं जन्म ममरा अभयं वो ददाम्यहं ॥ तथैव विदिवे देवाः प्रतिपत्स्यथ मा विरां ॥ एष ते स गतं देव वरदा
नेन दर्पितं ॥ अवधाममरे शरत्पं दानवैर्दं निहन्म्यहं ॥ ॥ वैशम् ॥ ॥ सवमुक्ता तु भगवान् विस्तुमविदिवोकसः ॥ वधं संकल्पयित्वा तद्विरण्यक
शिपोः प्रभुः ॥ सो विरेलो वकानेन हि मवत्यार्धमागतः ॥ किं नु त्वं पसमात्वा यनिहन्म्येन महासुरं ॥ यत्सिद्धिं करमाभुस्या दधाय विबुधदिषः ॥ अ
नुत्पन्नं ततश्च के सोत्पन्नं त्वं पमीश्वरः ॥ नारसिंहमना धृष्य देव दानवरधसां ॥ सहायं तु महाबाहुर्जं प्रासें कारमेव वा ॥ अथो कार सहायो सो भ
गवान् विस्तुरयुतः ॥ हिरण्यकशिपोः स्थानं जगाम प्रभुरीश्वरः ॥ तेजसा भास्कराकारः कान्वा वंदइवा परः ॥ नरस्य कृत्वा र्द्धतनुं सिंहत्वा र्द्धतनुं प्र
भुः ॥ नारसिंहेन वपुषा पालिं संस्पृश्य पालिना ॥ ततो पश्यत विस्तीर्णी दिवा रम्यो मनोरमां ॥ सर्वकामपुतां भुवो हिरण्यकशिपोः सभां ॥ विस्तीर्णी
योजनशतं शतम द्वादशमायतां ॥ वेहायसी कामगमां पंचयोजनमुद्धितां ॥ जराशोककृतमत्यक्रानिः प्रकंपां शिवां भुभो ॥ भुभो सनवती रम्यां ज्वलं

श्रीमिवनेजसा॥ अंतः सलिलसंपुकांविहितोविश्वकर्मणा॥ दिव्यरत्नमयैर्हस्तैः फलपुष्पप्रदेर्गुणैः नीलपीतामिनरणमैः शितलोहिनैर्युग्मैः अवतानैस्त
 थागुल्लैर्मैजरीशतधारिभिः॥ शिताग्रचनसंकाशाप्रवर्तीवास्तुदृश्यते॥ शिवासनवतीरम्योत्पलंतीमिवनेजसा॥ प्रभावतीभास्वरवदिव्यगंधामनोरमा
 ॥ सुसुखानवदुःखासागरगीतानवधर्मदा॥ नभुमिणसेतानिवप्राप्यतांप्राप्तुवन्तिहि॥ नानातपैर्विरचिताविविधैरतिभास्वरैः॥ तंभैर्मणिमयेदिव्यैः
 शाश्वतीशायसादा॥ अतिवृंदं वसुधैवकुर्वतुः॥ दीप्यतेनाकदृष्ट्याभर्तयंतीवभास्वरं॥ सर्ववकामाः प्रपुरायेदिव्यायेवमानुषाः॥ रस
 वंतः प्रभुताश्रयभोग्येनथासयं॥ पुष्पगंधाः स्वजस्तत्रित्यपुष्पफलदुमाः॥ पुष्पशीतानितीयानिशीतेयोत्पलिसंतिवै॥ पुष्पितामहाशाखाः प्रवातो
 कुरधारिणः॥ लतावितानसंकुताः सरित्सुवसरः सुवामनोहरंश्रविविधानसदृशीतदाप्रभुः॥ दुमान्चक्रविधास्तत्रमृगंश्रीदृशीप्रभुः॥ गंधवन्तिव
 पुष्पाणि रसवन्तिफलानिव॥ तानिशीतानिरम्याणि यानि तत्रसरोसिवा॥ अपश्यत्सर्वतीर्थानिसभायांतस्यसोविभुः॥ नलिनैः पुंदरीकैश्चशनपत्रैः
 सुगंधिभिः॥ रक्तैः कुवलयैर्नीलैः कुमुदैः सैततानिव॥ कलहंसोपगीतानिसारसाभिरुतानिव॥ गंधवत्यः शुभास्तत्रपुष्पमंजलिधारणी॥ दृष्ट्वास्यादप
 येपुनानापुष्पधरालताः॥ केतकाशोकसरलाः पुन्नागालिनकार्जुनः॥ चतानीयानागपुष्पाः कदंबावकुलाधवाः॥ प्रियंगुपाटलीवृथाः शाल्मल्यः सहरिद्र
 गाः॥ शालात्माः पियालाश्च वंपकाश्चमनोहराः॥ तथैराभ्येयराजैस्तस्यापुष्पितादुमाः॥ वेदुमाश्चकुमान्नीकादावाग्ज्वलितप्रभाः॥ त्वंधवन्तः सुशाखाश्च
 वृक्षानसमुद्भवाः॥ अर्जुनाशोकवर्णाभाभानि वंजलकुमाः॥ बहूणावत्सनाभाश्चअसताः स्पंदनैः सह॥ नीलाः सुमनसश्चैवपीताः साश्रुतिंदुकाः॥ प्राची

नामलकारोभामयिकाभद्रहारवः॥ आयातकास्तथाजंबूलकुचाः शैलबालुकाः॥ सज्जरसाः कुंदुरवाः पतंगाः कुटजाक्षथा॥ रक्ताः कुरवकाश्चैवनीपाश्चाग
 र्भाभिः सह॥ कदंबाश्चैवभयाश्चराडिमावीजप्रकाः॥ कालीयकाडुकलाश्चहिंगवत्सेलपार्लिकाः॥ खर्जूरानालिकेराश्चधर्मदृक्षाहरीतकी॥ मधुकाः समप
 र्णीश्चवित्याः पारावतास्तथा॥ पनसाश्चतमालाश्चनानागुत्पलतावृताः॥ लताश्चविविधाकाराः पुष्पपत्रफलोपगाः॥ सनेवाभ्येववहवत्तत्रकानेननादुमाः
 ॥ नानापुष्पफलोपेतायराजैस्तसमेततः॥ वकोराः शतपत्राश्चमनकोकिलसारिकाः॥ पुष्पितान्फलितानांश्चसंपतंतिमहाकुमान्॥ रक्तपीताहलास्तत्रप
 द्वायगतादिजा॥ परस्परमवेष्ट्येतेप्रदृष्टाजीवजीवकाः॥ ॥ इतिहरिवंशोपनारसिंहे॥ २४॥ ॥ वेश्म॥ ॥ तस्यांसभायांदेस्योहिरण्यकशिपुस्त
 दा॥ आसीनश्वासनेवित्रेनत्वमात्रेप्रमाणतः॥ दिवाकरनिभेदिव्योदिव्यात्तरणसंवृते॥ रराजज्वलनप्रख्योत्पलकांवनकुंडलः॥ तस्यदेवपतेर्मंदंवि
 रजस्वसमेततः॥ दिव्यगंधवहस्तत्रमारुतश्चसुखोववौ॥ तत्रदेवाः संगंधर्वागणैरपरसांभवाः॥ दिव्यनादेनदिव्यानिजगुणीनानिगायनाः॥ विशावी
 सहजन्मावप्रस्योवेत्यभिविश्राना॥ दिवायसौरभेयीवसमीचीपुंजिकल्ला॥ मिश्रकेशीवरंभावविचसेनाभुविस्मिता॥ वारुनेवाघनावीवमेनकावो
 र्वशीतथा॥ सताः सहस्रशान्यान्त्यबादित्रकोविदाः॥ उपनिष्ठंतिराजानंहिरण्यकशिपुंनदा॥ हिरण्यकशिपुस्तत्रविविधाभरणंवरः॥ स्त्रीसह
 स्त्रैः परिवृतस्तल्लोज्वलितकुंडलः॥ तत्रासीनेमहावाकंहिरण्यकशिपुंप्रभुः॥ उपासंतिदिनेः पुजाः सर्वैस्तत्त्ववराः पुरा॥ वनिर्वैरोवनस्तत्रनरकः पृथिवी
 जयः॥ प्रह्लादोविप्रविनिश्चगविष्टश्चमहासुरः॥ आहर्ताकोधहंतावसुमनाः सुमनित्तथा॥ चरोदशेमहापार्श्वः क्रथनः पिठरत्नथा॥ विश्वरूपस्तु

हं

पथविह्वलमहापुतिः॥ दशग्रीवश्चगालीवमेवगामहारवः॥ घटाभोविक्रमभश्चसंहादश्चंद्रतापनः॥ दैत्यदानवसेवाश्चसर्वेऽखिलकुंडलाः॥ सवि
लोकाभितः सर्वेसर्वेसुवरितत्रताः॥ सर्वेसर्वेसुवराः भूराः सर्वेविगतमृत्यवः॥ सनेवाभ्येवहवोहिरण्यकशिपुं प्रभुं॥ उपासंतमहात्मानं सर्वदिव्यपरि
कृष्टाः॥ विमानैर्विविधैरस्यैर्भोजनानैरिवाविभिः॥ सविणोभूषिताः सर्वेयानिवायानिवापरे॥ महेंद्रापसंकाशेर्विविधैरंगदैवैः॥ भूषितोमादितेः
पुत्रास्तमुपासंतसर्वशः॥ तस्यां सभायां दिव्यायामसुराः पर्वतोपमाः॥ हिरण्यमुकुटाः सर्वेदिव्यकरकरप्रभाः॥ कनकमणिविविधवेदिकायां मुप
हितरत्नसहस्रवीथिकायां॥ सहस्रसृगाधिपः सभायां सत्विरेतगवाक्षसंज्ञतायां॥ कनककमलहारभूषितांगेदितितनयंसमृगाधिपोद्द
शो॥ दिवसकरकरप्रभं जलंतमसुरसहस्रगणैर्निवेद्यमाणां॥ ॥ इतिहरिवंशो नारसिंहे॥ २५॥ ॥ वैजयंतीयनउवाच॥ ततोदष्टामहीवाङ्कालव
क्रमिवागतं॥ नारसिंहवपुश्चक्रं नमस्कृत्य निजानलां विकुंचितसरंतस्य नरसिंहस्य भारतां॥ रूपोदार्यवभोजनसहस्रशशिसन्निभं॥ अहोरूपमिदं
विजंशं वकुं देनुसन्निभं॥ अश्विनानवाः सर्वेहिरण्यकशिपुश्चसः॥ सवेहिमुवतांतेषां निदं ध्यानां महात्मनां॥ नारसिंहेन वभुर्भ्यो दितः कालधर्मणा
॥ हिरण्यकशिपोः पुत्रः प्रह्लादो नाम वीर्यवान्॥ दिव्येन वभुवांसिंहमपश्य देवमागतं॥ तं दृष्ट्वा रुक्मशो लाभमपूर्वतमुमाहितं॥ विस्मिता दानवाः सर्वेहिरण्य
कशिपुश्चसः॥ ॥ प्रह्लादउवाच॥ महीदैत्यमहाबाहो दैत्यानामादिसेभव॥ नश्रुतेनैव नोदृष्टं नारसिंहमिदं वपुः॥ अवक्रम्य वंदितुं किमिदं रूपमुदितं
॥ दैत्यो न करणं चोरं संतीवमनोसिनः॥ अस्य देवाः शरीरस्थाः सागराः सरितस्तथा॥ हिमवान् पारिपात्रश्च तथा न्येकुलपर्वताः॥ वंदमास ह न स

गुरुः

१२

वेगदित्यावाचितो तथा॥ धनदो वरुणाश्चैव यमः शक्रः शचीपतिः॥ मरुतो देवगंधर्वा अप्यश्च न पोधनाः॥ तामायथाः पिशाचाश्च राक्षसा भीमविक्रमाः॥ वस्त्रादे
वः पशुपतिर्लक्ष्मणश्च विभीषणो॥ ह्यविरागि वभूतानि जंगमानि वसवशः॥ भवांश्च सहितो स्त्राभिः सर्वे दैत्यगणैः सह॥ विमानशतसंकीर्णतथाभ्य
तरजासभा॥ सर्वत्रिभुवनं राजन लोकधर्मश्च शाश्वतः॥ दृश्यते नरसिंहे स्मिन् यथेष्टे विमले जगत्॥ प्रजापतिश्चात्र मनुर्महात्मा प्रह्लादश्च नागाश्च
महीनभश्च॥ दुत्या त कालश्च धृतिः स्मृतिश्च रजश्च सत्वं च तमो दमश्च॥ सनत्कुमारश्च महानुभावो विश्वेव देवा स्परसश्च सर्वाः॥ क्रोधश्च कामश्च
तथैव हर्षो दंपश्च मोहः पितरश्च सर्वे॥ इत्येव मुक्ता वसदैत्यराजं हिरण्यनामानमविस्मयेन॥ दधौ वंदे त्वेभ्यः पुत्र उग्रं महामतिः किं विदधो मुरवः
शक्र॥ ॥ इतिहरिवंशो नारसिंहे॥ २६॥ ॥ वैजयंती॥ प्रह्लादस्य तु नकुला हिरण्यकशिपुर्वव॥ उवाच दानवाः सुवीनसगणोश्च गणाधिपः॥ मृ
ते शो यस्तोशी प्रमप्रवीतनुमाहितः॥ यदि वः संशयः कश्चिद्व्यातां वनगोचरः॥ नकुला दानवाः सर्वे मृगेदंभीमविक्रमो परिधिपेतो मुदितास्त्रा
सयामासुरोजसा॥ सिंहनादनं दिवाथ नरसिंहो महाबलः॥ वभंजतो सभां सर्वायां दितास्य इवांतके सभायां बभूवमानायां हिरण्यकशिपुः स्वयं॥
विभ्रेणास्त्राणि सिंहस्य रोषया कुललोचनः॥ सर्वास्त्राणामथ ज्येष्ठं दंडमस्य सुभैरवां॥ कालवक्रं तथा तु ग्रंथिष्ठवक्रं तथैव व॥ धर्मवक्रं महावक्रम
जितेनामनामतः॥ वक्रमेदं तथा चोरमृषिवक्रं तथैव व॥ पेतामहं तथा वक्रमे लोकमहितं हितं॥ विविशामशनी वैवभुक्ता दं वाशनिदयां॥ रोदंते
मुग्रभूलं वक्रं कालं मुशलं तथा॥ अस्त्रं वक्रं शिरश्चैव वक्रास्य मस्य तथैव व॥ रोषीकमस्य मेदं व आग्नेयं शीशिरं तथा॥ ताययं प्रमथेनामकपालम

ह. वं.

धकिंकरं॥ तथैवाप्रतिमोशक्तिं कौवमस्तेनथैववा॥ अस्मदयशिरश्चैवसोमास्मदशिशिरप्रभं॥ पेसावमहमजितेसापमस्तेनथाडुता॥ मोहनेशो
 वलंवेवसेनापनविनापने॥ जंभणपातेनेवैवत्तांवेवसुदाहणं॥ कालमुदरमशोभोभोभणंवमहावलः॥ संवर्तनेमोहनैवतथाया
 धरंपरा॥ गोधर्वमस्तेदयितमसिरत्नेनदकं॥ प्रस्थापनेप्रमथनेवाहुणंवाखमुनेमा॥ अस्तेपाभुपतेवैवयस्याप्रतिहतागतिः॥ सताम्य
 स्वालिदिव्यानिहिरण्यकशिपुस्तदा॥ विशेपनरसिंहस्यादीप्रस्थापनेयथाकृतिः॥ अस्तेः प्रज्वलितैः सिंहमावृणोदसुराधिपः॥ विवस्वान
 पर्मसमयेहिमवतमिवांभुभिः॥ सहिवर्षानितोदतोदेत्यानांसेयसागरः॥ क्षणेनात्मावयत्सिंहमेनाकमिवसागरः॥ प्राज्ञैः पाशैश्चभूतैश्चगदी
 भिर्मुशलेरपि॥ वज्रैरशनिकल्पैश्चशिलाभिश्चमहाकुमैः॥ मुहुरैः कूटपाशैश्चभूतोत्खलपर्वतैः॥ शतश्रीभिश्चदीप्राभिर्देहेरपिसुदाहणेः॥
 तेदानवाः पाशदहीतहत्तामहेद्वन्नाशनिनुत्पवेगाः॥ समेततोभुपतवाहुशस्त्राः॥ लितास्त्रिशीर्षावपन्नगेशः॥ सुवर्णमात्माकुलभूषितांगाना
 नांगदाभोगपिनंदगात्राः॥ मुक्तावलीदामविभूषितांगहंसाश्वाभान्तिविशालपक्षाः॥ तेवांतुवापुप्रतिमोनेसासेकेयूरमात्मावल्लोकदानि॥ तानुनेमा
 गान्यभितोविभान्तिप्रभातस्यैभुसमप्रभाणि॥ शिमेः समग्रैर्वेलितानलोपमेमहास्त्रवेगैः॥ ससमावृतावभो॥ गिरयंयासंततवर्षाभिर्धनैः॥ क्रतोयका
 रोदुतकंदरुमः॥ तेहंयमानोपिमहास्त्रजालैर्महावलैर्देयगणैः॥ समेतैः॥ नाकंपताजोभगवान्महसिंहः॥ तितः प्रहृत्वाहिमवानिवावलः॥ सेतापिनासे
 नरसिंहहृदिपिणादितैः॥ सुताः पावकदीप्रतेजसः॥ भयादिवेतुः पवनोदुतायथामहोर्मयः॥ सागरवारिसंधवाः॥ वैशम्पायनाभूराधनुर्भिः॥ समहानि

गुरु.

13

वेगानुपगतकालप्रतिमोक्षरोद्यान॥ सकायेनस्तेमुमुजुर्नसिंहमहासुराः क्रोधविदीपितांगाः॥ इतिहरिवंशे॥ २७॥ वैशम्पायनः॥ त्वराःस्वरमु
 त्वाश्चैवमकशशीविद्यानना॥ ईदाम्गमुत्वायेवराहमुखसंछिताः॥ कालसूर्यमुत्वाश्चैवभूमकेतुमुत्वास्तथा॥ वंशैर्वंदवक्राश्चप्रदीप्राप्रमुत्वास्त
 था॥ हंसकुक्कुटवक्राश्चयादितास्याभयानकाः॥ पंथास्यालेलिहानाश्चकाकपृथुत्वास्तथा॥ विपुलिहाविशीर्षाश्चतथोत्कासुत्संछिताः॥ महायाहनि
 भाधाम्येदानवावलदपिताः॥ कैलाशवपुषस्तस्यशरीरेशरव्ययः॥ अवधायमृगेंद्रस्यनयथावकुगहवे॥ सवंधूयोपराज्योरानसृजन्दानवा
 शरावृ॥ मृगेंद्रस्योरसिकुक्षानिभ्यसेतइवोरगाः॥ तेदानवशराघोरामृगेंद्रायसमोरिताः॥ विलयजगुराकाशेवयोताइवपर्वते॥ ततश्चकालि
 दिव्यानिदेत्याः क्रोधसमन्विताः॥ मृगेंद्रायासिपेत्ताभुप्रज्वलेतीवसर्वशः॥ तेरासीरुगनेसर्वैः संपतद्भिः समावृताः॥ पुगांतेसंप्रकाशदिश्वंदसु
 र्येग्रहेरिव॥ तानिवकालिवदनेप्रविशन्तिविभान्तिव॥ मेघोदरदरीघोरंश्चंद्रसूर्यप्रहाविवा॥ तानिवकालिसर्वालिमृगेंद्रमहात्मना॥ निगीर्णा
 निप्रदीप्राप्रपावकारिः॥ समानिवा॥ हिरण्यकशिपुश्चैवभूयः प्रासृजज्जितां॥ शक्तिं प्रज्वलितोघोरंक्रुताशनतडित्यभा॥ तामापतेतीसंप्रेक्ष्यमृगें
 द्रः शक्तिमुनेमा॥ कुंकारेलेवरोडेलावधजवलवांस्तदा॥ रराजभयासाशक्तिमृगेंद्रमहीतलो॥ सविष्णुलिगाज्वलितामहोत्केवनभभ्युता॥ नारा
 वपेकिः सिंहस्याप्रापारेजेविद्वरतः॥ नीलोत्पलपलाशांमालेवोज्वलदर्शना॥ गर्जित्वावयथाकामंविष्णुवयथासुखा॥ तत्सैन्यमुत्सारितवांस्त
 रणाप्राणीवमारुतः॥ ततोश्मवर्षदेस्येद्रावसृजंतनभोगता॥ नगमात्रैः शिलात्वेर्गिरिकूटैर्महाप्रभैः॥ तदश्मवर्षसिंहस्यागात्रेनिपतितंमह

98

ह. वं

॥ दिशो दशमकीर्णं हि त्रयोत प्रकरं यथा ॥ तदस्मै चैदिति सता तदा सिंह मरिंदमं ॥ प्रकाश्य न यथा न यो धारा भिरिव पर्वते ॥ न वतं बालया मा सुदं यो धा
 देव मोक्षितं ॥ धीमवे गवल श्रेष्ठं समुद्र इव मंदरं ॥ ततोऽमवर्षे विहते जलवर्ष मनेतरं ॥ धारा भीरु मायाभिः प्रादुरासीत्स मनेतः ॥ न भसः प्रयुता
 धारा क्षिप्रवेगाः सहस्रशः ॥ आश्रयन्मवर्षो यो मदिरा शो पदिरा तथा ॥ धाराणां सन्निपाते न वा योर्विस्फूर्जिते न व ॥ वर्धना सैव वर्धेण न प्राप्ता य
 त किं वने ॥ धारा दिविव संस्र्जाव स धा यो व सर्वशः ॥ न त्पुंति त्मनेन न नियतं सो निशं भुवि ॥ वास्तो व ज्ञेयं वर्धे नो परिष्ठा न तृष्टुतः ॥ मृगेन्द्र प्रति
 रूप स्थित स्या युधि मायया ॥ हतेऽमवर्षे तमुने जलवर्षे तु शोधिते ॥ सस्र्जुदीन वा माया मप्रिं वा युं व सर्वशः ॥ न भसः प्रयुता श्वेव निम्नवेगाः समेत
 तः ॥ ज्वाला माली महारो दो दी प्रतेजाः समेततः ॥ सस्र्जः पावक स्तेनै र्मेदेण महात्मना ॥ न शशाक महा तेजा दग्धुम प्रतिमौ ज सं ॥ तमिंद्रस्तो यदे
 ताई सहस्रा शो मित पुतिः ॥ महता तो यवर्षेण शमया मा स पावकं ॥ तस्य प्रतिहता यो तु माया यो युधि दानवाः ॥ सस्र्जुर्दीन संकाशे त मस्ती वं समेत
 तः ॥ तमसा संवते लो के देव्ये चा जा यु चेष्टवा स्वते जसा परिहृते दिवा करदवा वधो ॥ त्रिशिखां भुक्नुवी वा स्य दृष्टु दीन वारयो ॥ ललाटं कां त्रिकुटं
 गंगो त्रिपथं गमिवा ॥ इति हरिवंशो ॥ २२ ॥ ॥ वैशम्प ॥ ततः सर्वा सुमाया सहजा सुदिनिनेदनाः ॥ हिरण्य कशिपुं देव्या विषयाः शरणं ययु
 ॥ ततः प्रज्वलितः क्रोधात्पृष्ठं विवते जसा ॥ हिरण्य कशिपुं देव्या लया मा समेदिनी ॥ ततः प्रभुभिः सर्वसागराः सलिला कराः ॥ बलिना गिरयः
 सर्वसकाननवनकुमाः ॥ तस्मिन्कुदेतदेत्येदेत मो भूत मभूज गत्वा ॥ तमसा समवकिं न प्राप्ता यत किं वने ॥ आवहः प्रवहश्चैव विवहश्च समीरणाः

गुरुः

१४

२५

॥ वरा वरः संवहश्च उदहश्च महावहः ॥ तथा परिवहः श्रीमान्माहता भयशंतिनः ॥ इत्येते भुविताः सप्तमाहता गगने वराः ॥ ये प्रहाः सर्वलोकस्य भये प्रादुर्भ
 वंति वै ॥ ते प्रहा गगने हृष्टा विवरंति यथा सत्त्वं ॥ अयोगतथ वारा भु सर्वं स्रक्षे पुवंदमाः ॥ सप्रहं सह न क्षत्रं प्रज्ज्वालन भो निशि ॥ विवर्णी त्वेव भग
 वा नृग तो दिवि दिवा करः ॥ क्रुलः कवंधश्च महानुलक्ष्यते स्य न भस्तीने ॥ अमुं वधा सितो सूर्यो धूमवर्तिर्महाभयो ॥ गगनं लुब्धं भगवान्भीष्मं पारित
 पातो ॥ सप्रधुमानि भावो राः सूर्यो दिवि समुत्थिताः ॥ सोमस्य गगनं लुब्धं प्रहानिष्ठं तिष्ठंति भृगवाः ॥ वामे व दक्षिणे वै वल्लितौ भुक्नुवह स्यती ॥ शनैश्चरो
 लोहितांगो लोहितार्क समुत्तिः ॥ समं समभिरोहंति दुर्गालि गगने वराः ॥ भृंगालि शन कैर्घोरा युगां तावर्त का प्रहाः ॥ वंदमा सह न क्षत्रं प्रहः स
 प्रभिरावृतः ॥ वरा वरविनाशाय रोहिणी नाभ्यनेदति ॥ गृहीतो राक्षसा वंद उल्का भिरभिहृत्यते ॥ उल्काः प्रज्वलिता श्वेदे प्रवे लुघो रदरी माः ॥ देवा
 नामपि यो देवः सोऽप्यवर्षत शोलितं ॥ अपतद्गगना उल्का विपुडू पाशानि स्वना ॥ अकाले वदुमाः सर्वं पुष्पं निव फलंति वा ॥ चिकीर्षंति वगं भीरं
 धूमांति ज्वलंति यो ललाश्च सफलाः सर्वा प्राकृर्देव विनाशने ॥ फले फला न्य जायंत पुष्पे पुष्पं न ये ववा ॥ उन्मीलंति निमीलंति ह संति वरुदंति
 वा विक्लंति वगं भीरं धूमांति ज्वलंति वा ॥ प्रतिमाः सर्वदेवानां कथयंती युग भयं ॥ आरण्यैः सह सह हृष्टा यो म्या श्वमृग पक्षिणाः ॥ कुकुभुर्भे
 रवंत वृगेंद्रं समुपस्थितं ॥ नयश्च प्रनिलो मानि वरुंति कलुषोदकाः ॥ अपराह गते सूर्ये लोकानां भयकारके ॥ न प्रकाशंति वदिशो रक्ररे
 एक समाकुलाः ॥ शान्त्यत्या न प्रत्यंते पूजनाहीः कथं वना वा युवेगे न हन्यंते भिदंति प्रभिदंति वा ॥ तदा व सर्वभूतानां क्षायान परिवर्तने ॥ अप

30

25

20

15

10

5

0

CMS

5

10

15

20

25

30

35

४. वं.

रुद्रगते सर्वलोका नोवपुगधये॥ तदाहिरण्यकशिपोर्देवस्योपरि चेश्मनः॥ भांडागारागुधागारे निविष्टमभवन्मुद्रा॥ तथैव वापुधागारे धुमराजिरदृश्यत॥
 सदृष्टावमहोत्साता नृहिरण्यकशिपुस्तदा॥ पुरोहितं तदाभुक्त्वं वने वेदमब्रवीत्॥ किमर्थं भगवन्नेनेमहोत्साताः समुत्थिताः॥ श्रोतुमिच्छामि तत्त्वेन
 परं को नृहलेहिमे॥ ॥ भुक्त्वा वावा भुक्त्वा राजन् वहितो गदतो मे महासुरा॥ यदर्थमिह दृश्यते महोत्साता महाभयाः॥ यस्येते संप्रदृश्यंते रात्रौ रात्रौ
 महासुरा देशो पहियते तस्य राजा वावधमर्हति॥ अतो बुधा समीपं त्वयथा सर्वं प्रकाशयति॥ महदयं हि न विराडविष्णुति न संशयः॥ एताव
 दुक्ता भुक्त्वा हिरण्यकशिपुं तदा॥ त्वत्सी सुक्ता सदैव्यं दंते गमत्वे निवेशनं॥ तस्मिन् गते सदैव्यं दोषा व्यास्यं सुविरं तदा॥ आत्मा वक्ते सुदीना
 त्मा वत्सवाक्च मनुस्मरन्॥ असुराणां विनाशाय सुराणां विजयाय च॥ दृश्यंते विविधोत्साता द्यौराद्योरनिदरीनाः॥ एते वा न्येव वहो यो रात्रौ रात्रौ
 पातदरीनाः॥ दैत्येनाणां विनाशाय दृश्यंते कालनिर्मिताः॥ ततो हिरण्यकशिपुर्गदायाद्यसत्वरः॥ अभ्युदयनवेगेन धरणी मनुकं पयना हिरण्य
 कशिपुर्देवः पदासंस्तुष्टवा मही॥ संहृष्टो ह्यः पुटः कुहो वराह इव प्रवर्जः॥ मेदिन्यो कंपमाना यो दैत्ये देव महात्मना॥ महीधरेभ्यो नागे दानि पेत्तुर्भ
 यविक्रवाः॥ विषजाता कुलेर्वैर्विपुं वतो कृतारीनाः॥ वतुः शीर्षाः पंचशीर्षाः सप्तशीर्षाश्च पञ्चगाः॥ वासुकिस्तथैव कर्कोटकधनंजयो॥ स
 तापत्रः कालियश्च महापद्मश्च वीर्यवान्॥ सहस्रशीर्षश्च गणेश मतालधजः प्रभुः॥ शेषो न तो महीपालो दुःप्रकंपः प्रकंपितः॥ दीप्रायं न जलच्छा
 निप्रथिवी धरणी निवातदा कुदेन मरुता कम्पितानि समंततः॥ पाताल तल नारिणो नागते जोधराः शिवाः॥ आपश्च सहस्राधुष्टा दुःप्रकंपरसाः

५५:

भुभाः॥ नदीभागीरथी वैवशरयः कौशिकी तथा॥ यमुना वैवकावेरी कृतावेरणा तथैव वा॥ सुवेरणा वमहाभाग नदी गोदावरी तथा॥ वमेल्वती वसिष्ठश्च तथा
 नदनदी पतिः॥ मेकलप्रभवश्चैव शोणो मालिनिभो दकः॥ सुलोतानर्मदा वैवतथा वैवती नदी॥ गोमती गोकुलाकीर्णी तथा पूर्वा सरस्वती॥ महीका
 लमही वैवतमसा पुष्यवाहिनी॥ सीता वैष्णवती वैवदेविका वमहानदी॥ जंबूद्वीपं रत्नवेतं सर्वरत्नोपशोभितं॥ सुवर्णकुचकं वैवसुवर्णकरमांडितं॥
 महानंदं वलौहितं शैलकावनशोभितं॥ पत्रनं कौशिकाराणं इविटं रत्नोकरं॥ मगधं च महाराणा नृपुंड्रा न्वेगां तथैव वा॥ सुस्ना मन्वा न्निदेहा
 श्चमालवा काशिकोरा लाना भवनं वने ते यस्य सुपर्णस्य वकस्यितं॥ केलाशिशिखराकारं यकृतं विश्वकर्मणा॥ रक्तो यो भीमवेगो लोहितो नाम सा
 गरः॥ भुभः पांडुरमेघाभः क्षीरो दृश्येव सागरः॥ उदयश्चैव शैले इडुद्धितः शतयोजनं॥ सुवर्णवेदिकः श्रीमान्नागपक्षिनिवेचितः॥ धाजमानार्कसदृशो जो
 तरूपमयैर्दुर्मेः॥ शालैस्तालैस्तमालैश्च कर्णिकारैश्च पुष्पितैः॥ अयोमुखश्च विपुलः पर्वतो धातुमंडितः॥ तमालवनगंधश्च पर्वतो मलयः भुभः॥ सुरा
 द्वाध सुगङ्गी काः श्रगभीरास्तथैव वा॥ भोजाः पांशाश्च वेगाश्च कलिगात्मा प्रलिप्रकाः॥ तथैवो द्वाध पांशाश्च वामद्व्याः सकेरताः॥ क्षोभितास्ते न दैत्ये
 न सदेवाश्चास्यो गणाः॥ अगस्त्यभवनं वैवयदं गम्यं कृतं पुरा॥ सिद्धवारणसेधेयसेवितं समनोहरं॥ विवित्रना नाविहगं सुपुष्पितं तना दुर्मे जाते
 रूपमयेः शृंगेरस्यो गणासेवितं॥ गिरिः पुष्पितकश्चैव लम्बी वानप्रियदर्शिनः॥ उत्थितः सागरं भित्ता वयस्यश्चैव सूर्ययोः॥ रराजसु महाभृंगैर्गगने विलि
 तानिव॥ सूर्यवैशंभुसंकाशैः सागरं सुसमावृतः॥ विपुला न्यवेतः श्रीमानायतः शतयोजनः॥ विपुलां यत्र संपातानि पात्यंते नगोनमे॥ सवभः पर्व

रु. वं

तत्रैव श्रीमान् वृषभसंस्थितः ॥ कुंजरः पर्वतश्चैव यत्रागत्य गृहं महता ॥ विशालरथादुद्धीसर्फला मालयापुरी ॥ तथा भोगवती वापि देस्ये देलाभिकं
 पिता ॥ महामेघगिरिश्चापि पारियात्रश्च पर्वतः ॥ यक्रुवांश्च गिरिश्चैव वीराहश्चैव पर्वतः ॥ प्राग्ज्योतिषपुरं वैवजानरूपमयं भुभो ॥ यस्मिन् नवसति उ
 द्यान्मानरको नाम दीनवः ॥ मेघश्च पर्वतश्चैव मेघगंभीरनिखनः ॥ पश्चिंतत्र सहस्राणि पर्वतानां विशो पते ॥ न ह्यस्यादित्यसंकाशो मेघश्चैव महा
 गिरिः ॥ देवावासः भुभः पुण्यगिरिराजो दिवंगतः ॥ हेमभृंगो महाशैलस्तथा मेघसमो गिरिः ॥ केलासश्चापि दुःकम्पो दानवेंद्रा कं पिता ॥ यधराक्ष
 सगंधर्वैर्निर्मले वितकंदरः ॥ श्रीमान्मनोहरश्चैव नित्यं पुष्पितपादपः ॥ हेमपुष्करसंस्कृतेन वैखानसं सरः ॥ कं पिते मानसं वैवराजं हंसनिषे
 वितं ॥ त्रिशूंगः पर्वतश्चैव कुमारी च सरिदरा ॥ त्वारययसंकाशो मेघश्चैव पर्वतः ॥ उशीरवीजश्च गिरिः हृदप्रसूतस्तथा दिरा ॥ प्रजापतेश्च निल
 ये तथा पुष्करपर्वतः ॥ देवावधः पर्वतश्च तथा वैवालुको गिरिः ॥ कौंयः समर्धिशैलश्च भुमवलीश्च पर्वतः ॥ एते वा न्येव गिरयो देवा जनपदास्तथा ॥
 नद्यश्च सागरश्चैव दानवेंद्रा कं पिता ॥ कपिलश्च महीपुत्रो व्याघ्रात्थश्चैव कम्पितः ॥ खेवरश्च निशापुत्रः पातालतलवासिनः ॥ गलास्तथा परोरो
 द्रो मेघनादो कुरागुधाः ॥ दुर्ध्वगो भीमवेगश्च सर्वस्वाभिकं पिता ॥ ॥ इति श्रीहरिवंशे नारासिंहे ॥ २२ ॥ ॥ वेश्म ॥ तत्रादित्याश्च साध्याश्च वि
 श्वेवमरुतस्तथा ॥ रुद्रा देवा महात्मानो वसवश्च महावलाः ॥ आगम्य ते मृगेंद्रस्य सकाशं सूर्यवर्चसः ॥ इक्षु संव्रलमनसो देव लोकभयादिताः ॥ जहि
 देवदितेः पुत्रं दानवं लोकनाशकं ॥ इहं नमसदाचारं सह सर्वं महासुरैः ॥ त्वेष्टे वा नाशको नास्यो दैत्या ना दैत्य नाशना ॥ ते नाशयहि नार्थाय लोका

७५:

१६

नां स्तुतिर्वैकुण्ठ ॥ तं गुरुः सर्वभूतानां त्वमिन्द्रां पिता महः ॥ अस्ते त्वद्व्याकरणं भूतं न भविष्यति ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं देवो देवानां मादित्यं भवः ॥ न नादस्तु
 महात्मा इमं गंभीरनिखनः ॥ पारितान्यसुरेंद्राणां मृगेंद्रा महात्मना ॥ सिंहनादेन महता हृदयानिमनोसिवा ॥ गणाः क्रोधवशीनामकीलकेय
 तथा परः ॥ वेगश्च वेगलेपश्च सैहिकेयश्च वीर्यवान् ॥ सहादीयो महानादी महावेगस्तथा परः ॥ कपिलश्च महीपुत्रो व्याघ्रः ॥ सितिकम्पनः ॥ खेवर
 श्च निशापुत्रः ॥ पातालतलवारिणः ॥ गलास्तथा परोरोद्रो मेघनादो कुरागुधाः ॥ दुर्ध्वगो भीमवेगश्च भीमकर्मकं लोचनः ॥ वज्रीधूलिकरालश्च हिरण्यक
 शिपुस्ततः ॥ जीमूतघननिर्घोषो जीमूतसदृशगुनिः ॥ देवारिर्दितिजो ह्यो नृसिंहं सपुण्ड्रवत् ॥ समुत्पत्य ततस्तीक्ष्णो मृगेंद्रो महानखैः ॥ तत्रोका
 रसहा येन विद्ययै निहतो पुष्पा महीवलोकश्च शशीनभश्च ग्रहश्च सूर्यश्च दिशश्च सर्वाः ॥ नद्यश्च शैलाश्च महारोवाश्च गताः प्रकाशं दिति पुत्रनाश
 ता ॥ ततः प्रमुदिता देवा मघपश्च नपोधनाः ॥ तद्वृत्तिविधेस्तोत्रैरादिदेवं सनातनं ॥ देवा इव ॥ यन्त्रया विहितं देव नारासिंहमिदं वपुः ॥ एतदेवा वै
 यिष्णोति परावरविद्यो जनाः ॥ मृगेंद्रत्वं वलोकं वसुतं सर्वसत्त्वं वपुः ॥ गत्वा तित्वां वमुनयो मृगेंद्र इति नित्यशः ॥ त्वत्प्रसादात्त्वकं स्तानं प्रतिपन्नाः स्म
 रं विभो ॥ एवमुक्तो देवसंघो नरसिंहो महामनाः ॥ ब्रह्मावपरमप्रीतो विलो लोत्रमुदीरयत् ॥ ब्रह्मोवावा भवानभरमवाक्रमसिं सगुह्यमुज
 मं ॥ कूरु लभकृते कर्तुं सनातनमना मया ॥ सांख्ययोगे वया बुद्धिस्तत्त्वार्थपरिनिष्ठिता ॥ भगवान् वेदविद्यायां गुरुः शाश्वतो भवः ॥ त्वेयं कश्च
 तथा यत्कृत्वतः सर्वमिदं जगत् ॥ भवन्मया वयं देवा भवान्मा भवान् प्रभुः ॥ वतुर्विभक्तमूर्तित्वं सर्वलोकविभुर्गुरुः ॥ वतुर्गुणसहस्रेशः सर्वलो

30

25

20

15

10

5

0

CMS

5

10

15

20

25

30

35

का नैकोनकः॥ प्रतिष्ठा सर्वलोकानां मनंत वलपोत्तः॥ कपिलप्रभृतीनां वसवीणां परमागतिः॥ अनादिमध्यानिधनः सवीन्मा पुतवीत्रमः॥ स्वस्वात्वं
 त्वं वहती वत्तमेकोलोकभावनः॥ भवान्ब्रह्मा बह्वक्षमहंशो वदलो यमः॥ भवान्कनी विकती वलोकानां प्रभो व्ययः॥ परं वसिष्ठं परमं वदेवंप
 रं वमंत्रं परमेतपथः॥ परं वधर्मं परमं वराधत्ता मादुर्यं पुदं पुराणं॥ परं वसन्तं परमं वद्विषयं परं वसिष्ठं परमं वमार्गं॥ परं वयं परमं वदोत्रं
 मादुर्यं पुदं पुराणं॥ परं शरीरं परमं वधाम परं वयोगं परमं ववाणी॥ परं रहस्यं परमं गतिं वत्ता मादुर्यं पुदं पुराणं॥ परं परस्यापि परं प्र
 धानं परं परस्यापि परं वतत्तं॥ परं परस्यापि परं वधान्ता मादुर्यं पुदं पुराणं॥ परं परस्यापि परं पुराणं परं वगुहं परमं वमध्यं॥ परं योगेन
 परं सुगुहं मादुर्यं पुदं पुराणं॥ ॥ वेश्म॥ स्वमुक्ता भगवान् सर्वलोकपितामहः॥ कृत्या नारायणं देवं ब्रह्मलोकं गतः प्रभुः॥ ततो न
 दत्त त्रयेषु नृसंतीषसां स्वराः॥ श्रीरोदयो नरं कलं जगाम प्रभुरीश्वरः॥ नारसिंही तनुं स्कां पयित्वा तनूदं॥ पौराणी तनुमां स्थाय ययो
 स गदध्वजः॥ अष्टवक्त्रेण यानेन भूतशुक्लेन शोभिना॥ अव्ययं प्रकृतिर्देवः स्वस्थानमगमत्प्रभुः॥ एवं महात्मना तेन नृसिंहवपुषा तदा॥ देवे
 नानिहतः पूर्वं हिरण्यकशिपुश्च सः॥ ॥ इति हरिवंशो हिरण्यकशिपुर्वधः॥ २०॥ ॥ वेश्म पावन उवाच॥ नृसिंहस्य कथितो भूयो यं वामनः प
 रः॥ पञ्चवामनमां स्थाय रूपं रूपविद्यो वरः॥ वलेर्वलवतो यजेत वलिना विष्णुना पुरा॥ विक्रमेस्त्रिभिराक्रम्य त्रैलोक्यमाविलेहते॥ समुद्रवसना बो
 धीना नानागविभूषिता॥ हस्ता दन्तास्त्रं दायशका यमप्रविहता॥ ॥ जनमेजय उवाच॥ अत्र मेमंशो ब्रह्मन् ब्रह्मन् ब्रह्मन् ब्रह्मन् ब्रह्मन् ब्रह्मन् कथं नारा

यणो देवो वामनत्वमुपागतः॥ यः पुराणो पुराणान्माभूत्तानां यणः प्रभुः॥ पञ्चवामनमां हा वाकुलीकां प्रकृतिं भुवः॥ अनादिमध्यानिधनस्त्रैलोक्यादि
 : सना तनः॥ देवदेवः स्वराधः॥ कृत्यलोकनमस्तुतः॥ हव्यकव्यवहः श्रीमान् हव्यकव्यभुगव्ययः॥ अदिना देवमातुश्च कथं गभं भवत्प्रभुः॥ स्वस्वा यो वा सव
 स्थापि स कथं वा सवानुजः॥ प्रसूतो दिवि देवो विष्णुत्वेना जवान् कथं॥ एतदा वदस्व मे विप्रः पुत्रो वं महात्मनः॥ ॥ वेश्म॥ भृङ्गराज नृकथां दिव्यामवि
 तां सुविपुंगवः॥ पुराणैः कविभिः प्रोक्तं ब्रह्मोक्तं ब्रह्मणो रितं॥ माशिवस्य सुरेशस्य कश्यपस्य प्रजोपतेः॥ अदितिर्दिनिर्देभाय भगिन्यो जनमेजया॥ अदित्यो जतिरे
 देवः कश्यपाश्च महात्मनः॥ धातार्यमावमित्रश्च वत्सलो शोभगस्तथा॥ इंद्रो विवस्वान् प्रथावर्ज्यो दशमस्तथा॥ ततस्ते कादशस्त्वष्टा दशो विष्णुस्तथा॥ दिव्यां
 ज्ञातो हि वलवान् हिरण्यकशिपुः प्रभुः॥ तस्यानुजत्वं देत्येन्द्रो हिरण्यकशिपुः प्रतापवान्॥ हिरण्यकशिपोः पुत्राः पंचघोरपराक्रमाः॥ प्रतापः क्षीरो नृहा दीने भः स
 क्षीरसववः॥ विशेषेण धर्मादितस्य पुत्रो वलिः स्युतः॥ पुत्रो जेव वलवनेषामक्षयमयः॥ तेजस्विनां साराणी देत्येन्द्राणां मनसिनां॥ गणाः सुवदुःशोरा
 जन्देशो देशो सहस्रशः॥ तं दृष्ट्वा नरसिंहेन हिरण्यकशिपुं हतं॥ देत्या देववधार्थो यवलिमिंद्रं प्रवक्रिरे॥ इष्टा धर्मपरं नित्यं सत्यवाक्वज्रं त्रिदिव्यं॥ शौर्यो ध
 यनसंपन्नं सर्वज्ञा नविशारदं॥ परावरगृहीतार्थं तत्त्वदर्शिनमयं॥ तेजस्विनं कृतं जेव हिरण्यकशिपुं यथा॥ अभिषेकेणादिवो न वलिं वैरो वनिं तथा॥
 देत्याधिपत्येदिति जातः॥ दास्येन्यथो जवन्॥ अभिषिक्तत्वेत्येते वलिर्वलवतां वरः॥ वत्सल्यं वैवत्तयेन हिरण्यकशिपोः पदो॥ अभिषिक्तो सुरगणो
 वलिर्वैरो वनिस्तदा॥ को वनेः कलशैः स्फीतैः सर्वतीर्थोत्संभृतेः॥ जयशब्देन तश्चक्रुर्भिषिक्तस्य दानवाः॥ वलेरत्तलवीर्यस्यासिंहासनगतस्य वै॥ कृ

30

25

20

15

10

5

0

CMS

5

10

15

20

25

30

35

हं वं

लेंद्रं दानवाः सर्वे वलिवलवतो वरं ॥ ततो विज्ञापयामासुः शिरोभिः पतिताः क्षितौ ॥ ॥ देव्या उवाच ॥ विदितं तव देवेंद्रं दहिरण्यकशिपोर्यथा ॥ त्रैलोक्यमा
सीदस्विलं जगत्प्रावरजं गमोपितामहं तु हन्ता ते सुरैः सुरनिन्दनं ॥ हन्तं तव देवेंद्रं त्रैलोक्यं शक्रश्चैवाभिधेवितः ॥ तस्यैतामहराज्यं प्रत्याहर्तुं तम
हंसि ॥ अस्माभिः सहितो राज्ञे त्रैलोक्यमिदमवायं ॥ प्रत्यानयस्व भद्रं ते राज्ञे पैंतामहं विभो ॥ असुरगणसहस्रं संव्रतस्व जयदिवि देवगणानसहा
नुगत्स्व ॥ अमितवले पराक्रमो सिराजन्ननिशयसे त्वगणैः पितामहं त्वं ॥ ॥ इति हरिवंशे वामने वलेरभिषेकः ॥ ३१ ॥ ॥ वैशम्प ॥ निशम्य ते वाच व
ने महामतिर्बलितदायी तमना महाबलः ॥ आजापयामास सदैव कोटी त्रैलोक्यमद्येव जयामसर्वं ॥ तस्य तद्वने श्रुत्वा वलेर्वरोचनस्य वा ॥ उवा
च परमं वक्रुर्दानवा उद्धुर्मदाः ॥ महापद्मो निकुंभश्च कुंभकर्णश्च वीर्यवान् ॥ कावनाशः कपित्थधो मेनाकः क्षितिकंपनः ॥ शितकेशो ध्वज
श्च वज्रनाभः शिखीजटी ॥ सहस्रबाहुर्विक्रान्तः प्रियदर्शनः ॥ सकाक्षकपाशुंशो विदुश्च भुजः ॥ गजोदरो गजशीर्षो गजस्कंधो गजे
भ्रमणः ॥ अष्टदंष्ट्रश्चतुर्वक्रो मेघनादो जलंधरः ॥ कर्णालो ज्वालजिह्वश्च शनोगः ॥ शतलोचनः ॥ सहस्रपादः सुमुखः ॥ कृष्णश्चैव महासुरः ॥ रणोक्तदो
नपतिः शैलकंपीकुलावलः ॥ समुद्रो रभसश्चंद्रो धूमश्चैव महासुरः ॥ गोत्रजो गोरुरो रोद्रो गोदंतः ॥ स्वस्तिको भ्रवः ॥ मांसपो मांसधश्च वेगवान् केतुमा
क्षिनिः ॥ पंकदिग्धशरीरश्च हत्कीर्तिर्महाहनुः ॥ समप्रभो विकुंभो विरूपाक्षो हराहरो ॥ अतसीर्षश्चंद्रहनुश्चंद्रहाश्चंद्रनापनः ॥ विशरो दीर्घबाहुश्च मय
पो माहताशनः ॥ तालजंघो महाभागः शरभः कलभः क्रथः ॥ समुद्रमथनो न्मासी विंशतश्च महाबलः ॥ प्रलंबो नरकीवाली धेनुकः ॥ काललोचनः ॥ वरि

उतः

१८

१८

पुगविष्टश्च भूतलो न्मथनो विभुः ॥ सप्रसादः किरीटो वस्त्रवीरको महासुरः ॥ सुबाहुः कुंजबाहुश्च कर्णः कलशोदरः ॥ सोमपो देवयाजी वप्रवरो वीरम
ईनः ॥ भुधुः खेडुशक्तिश्च कुशनेत्रः शिखीध्वजः ॥ यथाश्रुतिमया प्रोक्तमाशिवः कीर्तिवर्द्धना ॥ सनेवान्ये ववहवीनाना भूषणा भूषिताः ॥ रथोद्येव
द्रुताहस्ते येषु यो दुमारिदमाः ॥ दिवावरधरा देव्यादिव मात्या नुलेपनाः ॥ द्विद्वेधश्च कवचैर्नदादिवैः श्वेतोद्धिर्ध्वजैः ॥ दिवायुधधरा देव्या गजमाना
यथापुष्टः ॥ ब्रह्मरथनिधीषे आलये तो वसुंधरा ॥ महाबलादिव वलात्धारिणो भुजे गभोगप्रतिमैर्महाभुजैः ॥ सुउर्जया देव्यवतः सरारयोदिनिमि
या लोहितलोहितेशरणाः ॥ तेजमुरकं ज्वलने उवीर्यमहैद्वज्राशनित्यवेगाः ॥ विद्वदंष्ट्रा हरिश्च प्रकेशा विनर्दमानाः ॥ शरदीवमेशाः ॥ गणाः सहस्रवा
हुश्च वलेः पुत्रो महासुरः ॥ रथातिरथकोष्ठासौ संनसत महाबलः ॥ सर्वमायाधरा देव्याः सर्वमायास्त्रयोधिनः ॥ सर्वे वलमद्योत्सिक्ताः ॥ सर्वे लखवराः पुरा
॥ सर्वे कांचनवर्णाः पीतकोशेयवाससाः ॥ किरीटोष्ठापमुकुटादिव भूषणा भूषिताः ॥ हिरण्यकवचाः सर्वे हिरण्यध्वजकेतकाः ॥ स्यंदनस्था वराजं तशार
दारवस्त्रे प्रहाः ॥ तापनीपैर्वर्णैर्निर्धेरनलज्वलितप्रभैः ॥ हेमपर्वतभृंगस्थाः पुष्पिता इव किंभुकाः ॥ तेषां मध्यगतो वाराणः प्रावृषीरो स्थितो वनः ॥ स्थितः शक्ति
गदापालिखितप्रतिमेरथे ॥ विज्ञाक्षे सध्वजपुगे विप्रभक्तिविराजिते ॥ महापरिचयं प्रोहे मजालविभूषिते ॥ अनीयमानो दिनिजे वीर्यविरिगंभु
मान् ॥ नानाप्रहरणोद्योरेत्तीक्ष्णदंष्ट्रिबोरगे ॥ पंचनस्य महावीर्यो दानवा उद्धुर्मदाः ॥ ररध्वरथमयग्रायादिना स्याभयावहाः ॥ सुबाहुर्मैघनादश्च भी
मवेगश्च वीर्यवान् ॥ तथा गगनमुदीववेगवान् केतुमानपि ॥ कनकरजतधक्त्रिचित्रपाशैर्पतंगपतिप्रतिमेरथे स्थितो भूत् ॥ जलदनिनदतत्यनेमिपो

ह. वं.

वेसरगणसेनवधायनवेदः॥ अनापुषायाः पुत्रस्तुवतीनाममहासुरः॥ वृत्तः शतसहस्रेण रथानां भीमवर्षसां॥ युक्तमृक्षसहस्रेण रथमाहस्ववीर्यवान्
नीलायसमयं चोरं वायसां कंसुर्जयं॥ नीलांबरधरः श्रीमान् वैश्यावलसन्निभः॥ महानरथवेशेन प्रययौ दानवत्तदा॥ तत्रैकार्णवसंकाशे सैन्यमधो व्य
राजते॥ प्रभातसमये श्रीमान् समुद्रच्छिन्नां भुमान्॥ सुतप्रजां वृन्दतुल्यवर्षसानिशाकराकारतद्विष्णुणाकरः॥ किरीटमुख्येन विभाति शोभिना यथागिरिः
शृंगवरेण भास्वता॥ वष्टिरथ सहस्राणि नमुवेरसुरस्य वै॥ खरयुक्तानि सर्वाणि मेघतुल्यरवाणि वा॥ नानाप्रहरणाः सर्वे सर्वे ते सिन्धुधिनः॥ महाभय
नसंकाशा वेगवंतो महाबलाः॥ रथोऽप्यसहस्रेण युक्तः परमवेगवान्॥ नमुवेरसुरेन्द्रस्य सर्वरत्नविभूषितः॥ आर्द्रलविह्वलभुभुभेतस्य केतुर्हिरण्यमयः॥
रथमध्ये सुरेशस्य मध्यं दिनरविरेयथा॥ स भीमवेगश्च महाबलश्च प्रगृह्य वापं हिमवानिवस्थितः॥ नीलांबरः कांचनपट्टेन द्योदितो गजो यदुपेत कक्षः॥ किं
किरीजालनिर्घोषेन पनीयविभूषितं॥ सपत्ताकध्वजो ॐ धेतसंध्यमिव तोयदं॥ वक्त्रे चतुर्भिः सन्नद्धमस्य नत्वा यतात्तरं॥ हेमजालाकुले दीपे कांचनव
क्रमिरोद्यते॥ नाना युधधरं दिव्यं व्याघ्रवर्मपरिष्कृतं॥ ईहासृगगणा कीर्णं विभ्रमक्रिविराजितं॥ तूणी रशतसं प्रकीर्णं क्रितो मरसंकुलं॥ गदासुदूरसंवाधं
धनुरत्नविभूषितं॥ युक्तमृक्षसहस्रेण लेवके सरवर्षसा॥ राजते नविकीर्णं न शोभितं सिंहकेतुना॥ सनेन भुभुभेदे सौमयो मायाविसर्पिणा॥ रथरत्ने
स्थितः श्रीमानुदयस्थ इवोभुमान्॥ विमलरजतविंदुशोभितो गं मणिकनकोज्ज्वलभक्तिवाहविभ्रं॥ अयुतशतसहस्रमूर्जितानां मयमनुयाति महाहवे
रथानां॥ इति हरिवंशवामने॥ ३२॥ ॥ वैशं॥ पुनो मातु महादेव्यस्ति मिशकारगहरं॥ आहरोहरं चोरं रथं पररथानुजे॥ उत्कीर्णं पर्वताकारं लोहं

७५

१५

१८

जालात्तरात्तरं॥ नेमिघोषेण महताभुभुभंतमिव सागरं॥ गदापरिघनिस्त्रिंशैः सतो मरपरित्वधैः॥ शक्तिमुदरसंकीर्णं सतो यमिव तोयदं॥ रथमुष्टसहस्रेण संयु
क्तं वायुवेगिना॥ पुनो माहस्वपुदाय प्रस्थितो युद्धुर्महः॥ वष्टिरथ सहस्राणि पुनो मानं महारथं॥ अन्वयुः सूर्यवर्णी निप्रदीप्तो निवनेजसा॥ खड्गध्वजेन महतात्त
त्र कांचनवर्षसा॥ प्राजते रथमध्यस्थः पर्वतस्तु इवोभुमान्॥ स बाहवामीकरपट्टेन द्योमहागदां कालनिभामहाबलः॥ प्रवृत्तवज्रसशत्रुमध्ये कांक्षीयसः केतु
रिवोत्थितो यथा॥ हयग्रीवस्तु वलवान् हयग्रीवैर्महाबलैः॥ वृत्तः शतसहस्रेण रथानां रथसत्तमः॥ धराधरनिभाकारं सपत्तानीकमर्दने॥ स्पर्दने भीममा
ल्लायपुदायाभिमुखः स्थितः॥ ध्वेतशैलप्रतीकाशः ध्वेतकुंडलध्वजः॥ भुभुभेरथमध्यास्थः ध्वेतशृंग इवावलः॥ महता सप्रशीर्षेण शोभिना नागकेतुना॥
वैश्वर्यमणि विज्रेण प्रवालं कुरशोभिना॥ अमिनवलपराक्रमपुनीनां वररथिना मनुजैर्मूर्जितानां॥ असुरगणा शतानि गच्छमाने विदशगणा इव
वासवं प्रयासे॥ प्रह्लादस्तु महाप्रातः सर्वशास्त्रविशारदः॥ सर्वमायाधरः श्रीमानुयस्य क्रतुशतैरपि॥ समनस्य न तेजस्वी णवकार्विसमप्रभः॥ रथा
नीकेन महता उर्दिमो भोदनादिना॥ शूरेणामिनवीर्येण हेमकुंडलधारिणा॥ वृत्तो दैत्यसहस्रेण देवैरिव पितामहः॥ स्ववीर्ये द्यौर्णीर्ह्यो मनवारणा
विक्रमः॥ सुरसैन्यस्य द्रुपस्य प्रतिधो भवति स्थितः॥ स्ववीर्येणोदधेस्तुल्यवपुषा गिरिवज्ज्वलना॥ तेजसा भास्कराकारः समयावृथिवीसमः॥ तालध्व
जेन दीपेन रथेनानिविराजता॥ नेयां न मनुयोनित्वा दानवाश्च सहस्रशः॥ सर्वैरिण कवचाः सर्वैरत्नविभूषिताः॥ दिव्यो गरागाभरणाः समरे च निवर्ति
नः॥ जंगुनदिवि विजोगवैश्वर्यविक्रान्तो गदा॥ दिव्यस्पर्दनमध्यास्थाः खड्गा इव महाप्रहाः॥ आचारवां चैव जितेन्द्रियश्च धर्मरतः सत्यपरोनुसप्तः॥ स्थितो वि

६. वं

तोयां बुद्धवारिकस्योदपीयथा सर्वहरः कृतान्तः ॥ शंवरस्तु महा मायो देत्यानां रथपुथपः ॥ आरुहो हरथं दिव्यं सर्वपुद्गलविशारदः ॥ लोहिताक्षो महाबाहुः प्रतप्तो
 नमकुंडलः ॥ जीमूतघनसंकाशो दिव्यस्वगनुलेपनः ॥ विद्युत्पातनिकाशो नमुकुटो नार्कवर्धसा ॥ मणिरत्नविविधैरेण वैद्युतीतरशोभिना ॥ तपनीयेन म
 हताकवचेन विराजता ॥ संध्याश्रेणो वसंस्कृतः श्रीमानस्तशिलो वयः ॥ त्रिशंकुतसहस्राणि देत्यानां विभयो धिनो ॥ बलिनो कालकल्याणामन्वयुः शंवरं
 तया ॥ पुकं हयसहस्रेण शुकवर्णो न राजता ॥ कौवक्षजेन हीमेन रथेनाहवशोभिना ॥ यासक्तवैद्युत्सुवर्णजालेनामाविहंगेरापिभक्तिविशेषविद्युत्स
 भंभीमरथं सुवेगं रथं समासुरराजदैत्यः ॥ इति हरिवंशो वामने ॥ २३३ ॥ वैशम्प ॥ अनुहादस्तत्रैव देत्यः परमहर्षयः ॥ हिरण्यकशि
 पोः पुत्रः प्रययौ पुद्गलालसः ॥ वतश्चक्रेण यानेन त्रिनलप्रमितेन त ॥ पुकं नाश्वैर्महावीर्यैः सिंहवक्त्रैरजिह्वगैः ॥ भीमगंभीरनादेन नेमिद्योषेण वीर्य
 वान् ॥ बालयन्त्रसुधां सवीं सौलवनकाननां ॥ विनईमाना दैत्यौ घातुहा दंययुः शुभाः ॥ शनं शतसहस्राणां रथानां हेममालिनानां ॥ परिधेर्भिद्रिपा
 लेश्वभक्षैः प्रासैः परस्वधैः ॥ विविधा युधहस्तास्तेभ्यस्तमुकुरणायः ॥ सुवर्णजालनिर्मुक्तैर्वज्रैश्च समलेकृतैः ॥ रथैश्चक्रेश्च कवचैः सेव्यमाना महासुराः
 ॥ तदा विशालो द्वितशैलदूपो वभोरथेकां वनविचितांगः ॥ दैत्याधिपः सर्ववन्नानुरूपेण श्रितस्तत्प्रतिमेसदपे ॥ विरोचनश्च वलवान्नेश्वा नरसममुति
 ॥ महानरथवंशो न सर्वास्त्रकुशलः भुवि ॥ ब्रह्मनां विनियोगतोत्तानविज्ञानतत्त्ववित् ॥ वलैः पितासुरवरः सुराणामिव वासकः ॥ सर्वा युधसमोपेतं किं
 किरीजालभूषितं ॥ पुक्तानां वाजिमुखा नां सहस्रेणाभुगामिनां ॥ रथमाहूय दैत्यैः शोव ॥ भौमे हरिवापरः ॥ किं किरीजालपर्यंतं गते दधजशोभितं

पुरु

२१

संध्याश्रमवर्णाभिः पताकाभिरलंकृतं ॥ प्रवालज्वां वृत्तदभक्तिविभ्रं जालं विस्तृक्ता फलशोभितो गं ॥ रथं समाहूय किरीटमालीययौ स युद्धाय महासुरं
 दृग्गविरोचनानुजश्चैव कुजेभो नामदानवः ॥ त्वंदने वैकुण्ठाहस्यैर्मालिकां वनभूषितैः ॥ वृत्तो मद्बलोत्तिके दैवारिभिररिंदमः ॥ प्राप्रणाशगदाहते
 दीनवैर्पुद्गकांक्षिभिः ॥ सपर्वतनिभाकाशोभिर्जानवयः प्रभः ॥ महता धाजमानेन किरीटेन सर्वसा ॥ सर्वरत्नविविधैरेण कवचेन वसंवृतः ॥ मह
 नादीप्रवपुषारथेनेंदुरिवांशुमान् ॥ जातकुंभेन महता जालवृक्षेण केतना ॥ रराज रथमध्यस्थो मेरुस्तद्वभास्वरः ॥ रणपट्टरतिवीर्यसत्तुदि
 : सुरसमराभिमुखः प्रयानिर्गुणः ॥ असुरगणसमावृतः कुजेभ्यश्चिदृशगणैरिव वृत्रहा महेंद्रः ॥ असिलो मावतत्रैव दानवः पर्वतायुधः ॥ दारु
 णं रथमाहूय दारुणो दारुणाननः ॥ रोद्रः शकटवक्राक्षो महाकायो महाबलः ॥ कृत्वा सां महादंष्ट्रः किरीटी लोहिताननः ॥ वृत्तो दैत्यसहस्रो
 यो गिरिपादपयोधिभिः ॥ नानादूषधैर्दैत्यैर्दैत्यैश्चिदृशशुभिः ॥ तेभ्यस्तहता गगने वरेत इतस्तत्त्वो यद्वदनादाः ॥ त्वं ददयं तत्तपनीयनिष्का
 यथोत्थिताः प्रावृषिकालमेघाः ॥ अनायुषायाः पुत्रस्तत्रो नाम महासुरः ॥ देवशत्रुर्महाकायता प्राक्षो निर्गतो हरः ॥ दीप्रजिह्वो हरिश्चक्रदधरो
 मामहाहनुगानीलो गोलोहितपीकः किरीटी लोहितो गदः ॥ आजानुबाहुर्विकृतः ॥ धेतदंष्ट्रो विभीषणः ॥ महाप्रायाधरो भीमो हेमकेयूरभूषणः ॥
 महता मणिविभ्रेण कवचेन वसंवृतः ॥ हेममालाधरो रौद्रधनुर्केतुर्मयः ॥ किं किरीजालसंयुष्टं तपनीयविभूषितं ॥ पुकं हयसहस्रेण रक्तध्वज
 पताकिना ॥ रथानीकेन महता युद्धाय विमुखो ययौ ॥ दिव्यं त्वंदनमाहूय दैत्यानां नेदिवर्द्धनः ॥ तपितकनकविंदुपिङ्गलाक्षो दितिननयोत्तरसेय

30

25

20

15

10

5

0

CMS

5

10

15

20

25

30

35

30

25

20

15

10

5

0 CMS

२१
 सुदनेना विकसितकमलाभवावक्रः सितदशनः भुभुभेरथासनस्थः ॥ एकवक्रकृतत्रैवसूर्यवक्रइवोदितः ॥ कालवक्रसमो गौडधकापुधसमो घनः ॥
 सर्वायसमयं दिव्यं रथमाख्यायभास्वरं ॥ वृत्तो देवगणो दैवैः कालायसशिनायुधैः ॥ तस्याशीनिसहस्राणि राधिनो विजयोधिनां ॥ सर्वकालांतकप्रख्या
 महारौद्रमहावलाः ॥ आयसैः कवचैश्चैव सन्नदावरवर्मिणः ॥ वराजंतोतरिक्षस्थानीलाइवपयोधराः ॥ सर्वकालांतकप्रख्यावीराः समरदुर्जयाः ॥ सा
 गरोदरगंभीरानीलावक्रादुरासदाः ॥ रोहवंतो सुरवरावेलातीताइवार्णवाः ॥ तेभीममायाः सुविहङ्गकायाः किरीटिनः कांचनभूषितांगाः ॥ ययुस्त
 दास्वायुधदीप्रहस्तानभः सपथाइवपर्वतैः ॥ संहिष्टोवतिपुत्रेणवृत्रधातामहासुरः ॥ वधायसुरसैन्यस्यसेनसत्वेतिवीर्यवान् ॥ हेममालीमहा
 दंष्ट्रः स्ववीरुविरकुंडलः ॥ रक्तमाल्यावरधरोऽसमरदुर्जयः ॥ महाविह्वजनयनः सकिरीटीधनुर्दरः ॥ अभिन्नइवमातेगः शाईलसमतिक्र
 मः ॥ महातालनिभवापमहाविरसायकं ॥ विस्फारयन्महावेगं वज्रनिष्पतिः ॥ स्वने ॥ रथेनस्वरसुकेन धजेन भुजगेन ह ॥ भुभुभेस्तेन गतः संधा
 गतइवाभुमान् ॥ रथेत्कवडुसाहस्यैर्हमपदविभूषितैः ॥ भूलमुद्रसंपूर्णैरुपुर्णैरिवावुदैः ॥ सदैवोद्योभिवक्रामतस्मिन्पुण्ड्रपस्थिते ॥ पवनस
 मगतिर्विशालवशाविकसितपंकजवाहगर्भगौरः ॥ प्रवररथगतोययौ सत्तर्कादिदशगणैरभिलक्षितप्रभावः ॥ सिंहकाननयश्चैवराहुनीमम
 हासुरः ॥ विकटः पर्वताकारः शतशीर्षः शतोदरः ॥ पीतमाल्यावरधरो जावूनदविभूषितः ॥ स्निग्धवैद्यसंकाशः पद्मपत्रनिभेशराः ॥ सर्वकाल
 नसंयुक्तमणिजालपरिस्फुटं ॥ पताकाशतसंकीर्णं पुक्तं परमवाजिभिः ॥ आरुहोहरथं दिव्यं देवः परमवीर्यवान् ॥ ननादवमहानादंकेपयन्तस

७६

२१

धातले ॥ मयेनविहितोदित्यस्तस्यकेतुर्हिरण्यः ॥ मासुरंस्वयंसंकाशकवचं वायसप्रभं ॥ भीमवेगरथैश्चास्यैरथैर्दिव्यैः सुभास्वरैः ॥ नानाप्रहरणाकी
 र्णैः सेवामानोमहावतः ॥ असुरगणपतिर्गजेन्द्रासीगतिरभवत्सगतिर्महासुराणां ॥ अरिगणमभितोविभुः प्रयातो गिरिवरमत्तमिवोभुमान्
 सुदीप्तः ॥ विमविजितकृतत्रैवदतोर्वेशविवर्द्धनः ॥ कश्यपस्यात्मजः श्रीमानुव्रसरात्तेजसासमः ॥ कर्तृकृतसहस्राणां वेदविज्ञपसान्वितः ॥ स्व
 यं भुवा दत्तवरो वरदश्च स्वयं भुवः ॥ देशित्वं वशिस्त्वमहत्वं महापुत्रो ॥ ऐश्वर्यगुणसंपन्नो वत्सेवस्वयमूर्जितः ॥ साईपुत्रैश्च पोत्रैश्च सन्नतमहावतः
 ॥ सर्वमायाधराः भूराः कृतास्त्रारणदुर्जयाः ॥ सर्वैकमत्ववर्णीभादमकुटोद्वयाः भुभाः ॥ सर्वैरजतसंकाशाः कैलाशशित्वरोपमाः ॥ मयेननिर्मितास्ते
 पांसर्वमायामयारथाः ॥ विवरंतो वराजंतारदाइवतोयदाः ॥ सर्वैर्हंसध्वजाः श्वेताः श्वेतदंडसमुद्धवाः ॥ श्वेतास्त्रधरादेत्याः श्वेतमाल्यविभूषि
 ताः ॥ श्वेतातपत्राः सर्वैर्हंसकुंडलमेदिताः ॥ मुक्ताहारवृत्तोरत्नाभांतिनाकेश्वराइवा ॥ महाग्रहनिभाकाराः शशूणां लोमहर्षणाः ॥ रक्तविजोवरध
 राश्चिन्नाभरणभूषिताः ॥ त्रैलोक्यविजयं नामरथमाख्यायवीर्यवान् ॥ कैलाशशित्वराकारमस्तुनत्वायतान्नरां ॥ पुक्तं वाजिसहस्रेण सितेन राशिव
 र्चसा ॥ पताकाशतसंक्रान्तानां पुधविकल्पितं ॥ हंसैः पुक्तं प्रतिमं विशालं सितं तपत्रं दनुजेश्वरस्य ॥ विभातितस्योपरि धार्यमाणं श्वेतादिमुक्ती
 रगतः शशोकः ॥ केशीदानवमुत्पलजिह्वाग्राधदशनः ॥ नीलमेघवयप्रत्वाः कालः पुहसविग्रहः ॥ महाग्रहनिभाकारः शशूणां लोमहर्षणाः ॥
 विज्रमाल्यावरधरो रत्नाभरणभूषितः ॥ शताक्षः शतबाहुश्च हरिश्चर्ममहावतः ॥ शंकुकर्णो महानादो वपुर्मासौ ददर्शनः ॥ मुक्तं माहिषकैर्दिव्यैर्धरा

35

कोटिकृतस्वने॥ महागारिधराकारमात्मायथमुत्तमोच्चजेनोद्वेगमहतानीलकेसरवर्चसा॥ नानारागविविधाभिः पताकाभिर्विश्रुतिना॥ द्विपंशोवात्स
 हत्यागिरथानामुत्तमेजेसा॥ ययुत्तस्यासुरेन्द्रप्रयातस्यसुराग्रनि॥ भोतिभिर्जोत्तमप्रख्याः प्रयातस्यमहात्मनः॥ दंष्ट्राद्वेदवदनाः सवत्साकाइवांबु
 दाः॥ नमस्यवेद्यसुवर्णविभ्रविपुत्रभंभास्कररश्मित्त्या॥ किरीटमाभ्यासुरोत्तमस्यदावाप्रिदीप्तंक्षित्वरंयथादेः॥ वृषपतीसुरश्चैवश्रीमा-सुरनिस्य
 दनः॥ आरुगोहरथंदीप्तमेतद्वृगमिगंभुमान्॥ प्रतमजोवृन्दविचक्रवरंमहारथंभारसहंमहाहंमा॥ स्वलेकृतेराजतहंमकुंरत्नेगभस्तिनक्षत्रतडि
 त्प्रकाशं॥ केप्रमुक्तागदनदवाहुः सहस्रधारणववर्मणासः॥ सांश्रमिकैराधरणैश्चविभ्रमेध्याहस्यप्रतिमोवभ्रवा॥ महावल्लोवदतंनगुनिशोव
 लोकरः किंभुकलोहिताधः॥ प्ररुहामीकरवाहविभ्रंसापंलितश्चाहविशालनेत्रः॥ महासुरेन्द्रमहासुरेन्द्रतोवलिस्तदास्यदनमाहरोह॥ वेद्यहेमोपवि
 त्तंविशालविपुत्रभंघोडशानलमात्रं॥ युक्तंसहस्रेणदितेः सतानांगजाननांविहृताकृतीनां॥ वामीकरोरुलभृषितानांप्रनदंनोप्रावृडिवांबुदां
 ॥ महारथंदेवरथप्रकाशंसहस्रमायेनमयेनसृष्टं॥ ईहाभृगकीडितभक्तिविभ्रंदिद्यंरथंवीररथानुयातं॥ सकिंकलीकंविमलंस्ववित्तंतेहिरण्य
 येःपप्रशतैरलंकृतं॥ अभ्याददेवेजयिकीजयायत्नजवलिहंमविचित्रपुष्पा॥ आवध्यामालांप्रवभोविविधांवलित्तदाभानिभुजेविशालैः॥ रराजते
 सर्वसमृद्धिपुक्तैर्महाविंघासूर्यइवांवरलुः॥ स्वजंतथावधातवाहृगोमहासुराणामिवहारभृतां॥ वैशेवनिः सर्वश्रियाभिजुष्टोविश्रजतेतोशरदीव
 वंशः॥ मेरोसरैवांजलनप्रकाशैरादित्यसंस्क्रमिवाभजालैः॥ प्रासाधयागाश्चहिरण्यनदाश्चमीलित्वाधपरखधाथाधनंविभ्रंशयुधसप्रभातिदिया

गुरुः

गदावचमुखाधराश्रः॥ दिव्याश्चक्राविशिताश्चदीप्तानारावप्रलीविविधाधतृणाः॥ धृतारथेदेत्यवस्यतस्यप्रकाशिताः प्रज्वालितायथोक्तः॥ तं वाम
 रापीडधराः सरेष्टाः सवर्णमुक्तामणिहेमविश्रः॥ योजंतिवालयाजनेर्विनीताः स्वलेकृताः स्यंदनवेदिकस्थाः॥ अयःशिराअश्वशिराउरापःशिविर्मतेगो
 विकरःशताम्पः॥ अजोनिकुंभः कुपथश्चदानवीररसुरेतेददादानवाधिपं॥ पुरधराश्चैवसहस्रगोसराः पदातयोदानवराजरक्षिणः॥ शतप्रिवक्ता
 अनिशक्रिणायः॥ प्रनेमुरप्रेनितनत्यवेगितः॥ चंदाः सुरायात्पनीयनदाआडंवरभर्भुरडिंदिमाश्च॥ महारवाडुंभयश्चनेदुरथप्रयासोदि
 तिजेश्वरस्य॥ तस्योद्धितः कांवनवेदिकाकोहिरण्यमयोदिवमहापताकः॥ महाध्वजोवेतपनीयनदोरराजवीरस्ययथाविवस्वान्॥ समुद्धितंकां
 वनमातपत्रंकांवनीवधसिवास्याभाति॥ समंततश्चैनमुणावरंतिदेत्यस्यः प्रोजलयोजयंतः॥ पुरोहिताःशत्रुवधेसमाहितास्तथैववाग्येकतशील
 वंदाः॥ जयेश्वमेवैवमहोवधीभिर्महात्मनः स्वस्ययनेप्रवक्तुः॥ सतत्रवत्त्राणिभुभाश्चगवः फल्गानिपुष्पाणिनयेवनिष्कान्॥ वलिहिंजेभ्योदिति
 जप्रयच्छन्विराजतेतीवयथाधनेशः॥ सहस्रसूयोवहुकिंकरीकः परार्चजोवृन्दहंमविश्रः॥ सहस्रवंशयुततारकश्चरथोवलेरगिरिवावभा
 ति॥ तमास्तितोदानवसेदहीतंमहावलेः कार्मुकधुकसवाणाः॥ उद्धतेयिष्यंस्त्रिदशेइसेनामतीवरोइंसविभर्तिरूपं॥ सवेगवान्वीररथोय
 सेकुलः प्रयातिदेवान्प्रतिदेयसागरः॥ महारोवोवीवितरंगसेकुलोयथानलोघैर्गुगसंक्षयतथा॥ जैलोकाविश्रसकरैर्वर्गुर्भित्ताम्यप्रतोयांतिव
 लेरथस्या॥ महावत्मानुद्धितंकार्मुकाणिसपर्वतानीववतानिराजन्॥ इतिहरिवंशोवलेहयोगः॥ २५ ॥ ॥ वैशम्प॥ अतस्तेदेवसेनस्यवि

ऊ ४

ह. वं.

सरोजनमेतदाभूयस्त्रिदशसंयस्यभूतवितरमादितः॥सुराधिपत्न्यवतनातापयतिवैसुराणांमहत्कलांस्तथादितांविश्वेदेवाश्ववासका
 वसुनष्टोभूशंसीन्यधरभीमहोरगानाविद्याधरगणान्सर्वान्गंधर्वीश्वमहावतान्॥महालीशंश्वशैलंश्वतथाहजान्महोजसः॥यमवैश्व
 वलीशोभोवह्मणंवनलाधिपं॥येतुसिद्धामहात्मानःपितरश्चमनस्विनः॥राजधीश्वपिशतजोयोगसिद्धांतयेववा॥त्रिदशाधिपतिश्चैवआत्मा
 पयतिवीर्यवान्॥भवंतोदैतनाशायसन्नस्तामितिप्रभुः॥शक्रस्यववनेकत्वातत्रसर्वेदिवीकसः॥संनस्तंमहात्मानःशक्रस्यसमविक्रमाः॥
 नानाकवचिनःसर्वेविविक्त्रकनकधजाः॥केविसारुहकुर्तागान्केविसारुहकुर्वणान्॥हरिर्नेत्रोहरिश्चक्रद्विरेगवतधजो॥रथंहरिहयेयुक्तासं
 शयात्समरेप्रति॥आदित्यवर्णविरजंशुभोतंत्वष्टास्यंनिर्मितमीश्वरार्थं॥जालेश्वजोवृन्दभक्तिवित्रैरलेकृतेकावनदाभिश्व॥सक्रवरोपत्कर
 वंभुरेवंविपुत्प्रभाभिःकृतमाभिताम्यं॥केलासभृंगोपममिंद्रजालेसुचारुचारुप्रतिवक्रवक्रं॥तारासहस्रेरुविरंजलद्विदेवाहंमात्मावितस
 वेदेहं॥समुद्रिते श्रीधुजमधयाक्षंजाज्वल्यमानंवपुषोऽजमेना॥आस्थापतंभास्वरमाभुवेगंशवीपतिलोकपतिःसुरेशः॥वज्रस्यभर्ताभुवनस्यगोत्रा
 ययोमहात्माभगवान्महेंद्रः॥आमुच्यवर्माथसहस्रतारंकुताशनादित्यसमप्रभावं॥सूर्यप्रभंवासुसुवेकिरीटंमालांयजोवृन्दवैजयंती॥त्वष्टाकृतं
 भास्वररश्मिदीप्तंसुतीक्ष्णयोगमततीक्ष्णधारं॥महासुराणांरुधिराद्रिसुप्रप्रवृत्तवज्रंशतपर्वसुरव्यं॥महाशनीदेवमहाप्रहामेदीपाममाद्यं
 वसुशक्तिमुपां॥वक्रंतयेद्रंमहववापंप्रवृत्तशक्रःप्रययोरणाय॥सहस्रदंष्ट्रतपतिःसनातनः॥सनातनानामपियःसनातनः॥स्वहृदं

पुनः

गाधिपतिर्महात्मावैपाप्रमाद्यववर्मविशं॥श्रीरोदाधोभसमुत्थितानिपुरामृताहुजमभूषणानिदेवासुराणांभ्रमनिर्जितानिसोमार्कनक्ष
 त्रतदित्यभालि॥इजान्यदित्यामलिकुंरुतानियुद्धप्रयातस्यसुरेश्वरस्य॥तेभ्रंशितोयातिसहस्रवस्तुहोतयन्नेविदिमोदिश्याहरिःप्रभुर्ने
 त्रसहस्रविजोविभातिपुडाभिमुखःसुरेंद्रः॥यथासितंशारदमभ्रवृंदंनभस्तलंमक्षसहस्रविशं॥त्ववेतियोतंविपुलैर्वोभिर्जयाशिवाशोभि
 तसत्त्ववीर्यं॥अत्रिवेशिशोजमद्विहर्षोवहस्यतिनीरदपर्वतोव॥तमत्त्वपुर्देवगणामहेंद्रंप्रयातमादित्यसमानवर्वसं॥विश्वेवदेवामरुते
 श्वसर्वसाध्यास्तथादित्यगणाश्चसर्वे॥तेदेवराजस्यपुरंदरस्यहयाश्वयेमानलिसंप्रयुक्ताः॥प्रयांतेदेवेश्वरसुहृंतोनभस्तलंपदिरिवाक्षिपंतः॥
 वत्सर्वयश्वैवमहर्षयश्चराजर्षयश्चाक्षयपुण्यलोकाः॥सर्वेनुजग्मुःसहसाज्वलंतंतेजोत्तितंशक्रममित्रमाहं॥संयुक्तभूतानिपरिस्वधांश्वदीमा
 निजापानितथाशरोश्वा॥वर्माणिवायुयहिरण्ययानिप्रयांतिसूर्योभुसमप्रभाणि॥तथाकुबेरोश्चसहस्रयुक्त्रंश्वंरथंसर्वमहाहं॥दिव्यंसमारु
 त्तरणाययातोपनेश्वरोदीप्तगदाग्रहस्तः॥निशाचरापावकध्वप्रकाशारशोवृषाहृदसस्त्वस्यतस्या॥विशालनानायुधदीप्तहस्तायांयप्रतोवैभवास्त्य
 रोजः॥तेलोहिताक्षाःपरिवार्यदेवंव्रजेतिथिभोजनवर्णवर्णाः॥यक्षोजमायक्षपतिंधनेशंरक्षंतिवैशासगदासिहताः॥पुण्यःप्रभुःप्राणापतिःपरा
 त्मावैवस्तोधर्मभूतोवरिष्ठः॥तद्विदुणाभंशतवाजियुक्त्रंरथंसमारोहतसूर्यकृत्यं॥तंलोकपालंपितरोनुजग्मुर्निर्लिङ्गपापाज्वलितालपोभिः॥स
 र्वैवभूताभुवनप्रधानानानायुधयप्रकराःसभीमाः॥इंद्रंमहास्वंप्रतिपद्यदेवोलोकोकुशेविग्रहनिधितार्थः॥हिरण्ययानांकमलोत्पलानांमालां

30
25
20
15
10
5
0

हं

मनोसामवमुच्यं कंठोऽस्ति तोऽस्ति मे होमिव लोहितोऽङ्गः सर्वा सुराणां निधने वि कां धना ते जोमयं सुहृत् सुप्रहृष्टं विकर्षमाणो ह्यधुना नेत्रः ॥ समन्ति
तो व्याधिशतैरनेके यो ईरिश्मश्च हृदयसत्त्वाः महासुराणां निधना यदुद्विग्नं तेन दद्यादधिपतिः कृतान्तः ॥ ततोऽपि शीघ्रं भुजगेर्दृष्टिमुक्त्वा
रथं हं मवितं महात्मा ॥ ओष्ठा यकुं दे दुनिभं जले गीय योरणा यासुरदृष्टं ता ॥ वेदं यमुक्ता मणिभूषिता गले जोमय पाशं गृहीत हतः ॥ महा
सुराणां निधना यदेवः प्रयाति दृष्ट्वा गहनं हवाकुः ॥ केना सभृंग प्रतिमो प्रमेयः समुद्रनाथो मृतपो महात्मा ॥ महोरगेः सैतन्ये भृगुप्रो ययोरथेना
कंसमप्रभं णा ॥ पुद्गायते यान्तमदीन सत्तं न भक्तलेयं दमिवाति को ते ॥ पश्यंति भूतानि महानुभावसं हृष्टा मणि कृतो जत्नीनि ॥ धाता यमांशो यमगो
विवस्वानुपजन्म मित्रो वराशी वदेव ॥ वृष्टा तथैवोर्जित विभक्त मी प्रवावसाभा दिवि देवराजः ॥ सोरकुदः सध्वज किं किणी केः वेदं यनिका वितहे मकं दे
॥ हयो जमेः शकृहय प्रकारे पुं का प्रथाना हृदः सुरास्ते ॥ दिवा करोकार निभानि के विदुता शना विः प्रतिमानि के वित ॥ निशा करं भु प्रतिमानि के वित
नो दे दुलो पोत निभानि के वित ॥ नात्तं भु मे वा प्रतिमानि के वित ॥ का स्त्री यसा कार निभानि के वित ॥ वमो लि दिव्यानि महा प्रभाणि त्वष्टा कृतानु जम
भानु मेति ॥ आमु यमात्मा श्वसु वली पद्माः प्रयांति तो यानि तत्त्व वेगाः ॥ दावन्धिनो वापि महानुभावो रूपो न मो धर्म भूतो वरिष्ठो ॥ रथं समाहृत्य
वली विचरं गतो को वनतः पवर्णो ॥ मनोः सतावेव सवश्च सर्वे वलो कटा दैत्य वधा यदेवाः ॥ रथांश्च नागांश्च महा प्रमाणां तास्था यजग्मुः सशिता
सिंहताः ॥ तदा ध्रुवैरणा धर्मकायाः श्वेते र्यगुर्गो पतिभिर्वहद्भिः ॥ महोजसः सर्वगुणोपपन्ना दीप्तात्मने जोभिरभित्तलेनः ॥ नाना सुधय प्रकरैर्भु

गुरुः

२४

जैते लोका समस्तानि वनिर्देहं ते ॥ ययुः ससैन्यास्तपनीय कंठाः सविद्युतस्तो यधरा यथैवा विधेव देवास्तपसा जलं तो वीर्यो जमाः सूर्यमरीचिवर्णा
॥ ययुः ससैन्या पुधिर्निवायी वलोक्तदाः पुष्करतालिनश्च ॥ रथे श्वयुक्तेस्तपनीयवर्णो वेदं यमुक्ता मणिदा मवित्रैः ॥ नाना पुधा गारसमाकुलास्तेषां
रिजवैश्वेवसिता तपत्रैः ॥ ते जोमयैः कां वनजा तवित्रैः सानिर्मलैः पावक सन्निभास्ते ॥ सोरकुदः सध्वज किं किणी के हं यैश्च वायोः समवेगवद्भिः ॥ दि
शो गजे दैश्च महावले स्ते केना सभृंग प्रतिमैर्महद्भिः ॥ प्रजमुत्तमा पुधरी प्रहस्ता श्वतर्गुणां ते जालिता इवोक्ताः ॥ साध्याश्च देवाः समहा प्रभावाः स्वा
धी नवकाः प्रतिदी प्रवकाः ॥ प्रयांति जगन् नदध्रुसितां गागं गो घमात्रे गने वलो धैः ॥ विद्योतयं तो विदिशो दिशश्च महावलास्ते जयतां वरिष्ठाः ॥ वरि
ष्ठपुष्टाष्टभुजाः सदीप्ता वैश्वानरार्क प्रतिम प्रभावाः ॥ ते व्रजविद्धिश्च नमस्तमानाः संपुन्यमानाश्च सूरैः सराकैः ॥ गंधर्वसंगैरनुगम्य माना वधा य
नेवा मसुराधिपानां ॥ वेदं यैरत्नस्फटिका प्रवित्रैर्वज्रैः सुवर्णैश्च परिकृता नां ॥ रूपे वभूवो जमभूयणा नां दैत्येन्द्रना साय विभूषिता नां ॥ उनात्म
प्रभाभिश्च रणोक्तभिर्धर्मप्रभाभिश्च नमो नुदाभिः ॥ ध्वजो जमभिश्च गरीरभाभिर्भाभिर्वपुश्चैव महो वलाभिः ॥ विभांति ते देववराः ससाध्याः प्रध्यातरो वस्व
नसिंहनादाः ॥ महारथस्था सिद्धिदो कसस्ते महावलाः शत्रुवत्ते व्रजेति ॥ महासहसा यपुतपवेगा महासुराणां निधना यदेवाः ॥ तथैव सर्वे महतो निवीयी वलोत्
कटास्ते समप्रतीताः ॥ ययुर्महा मेघसमानवर्णा वहा पुधास्तो यदनादनादाः ॥ महेंद्रकेतुप्रतिमा महावला गदविहृणा सुरसदनाधिपाः ॥ रणोक्तदा लोहितव
दनाकाः सुगंधमात्मा वरभूषिता गाः ॥ ते पुद्गांशः सुभुजाः सुदीप्ता वीर्योक्तदाः ॥ को धविलो हिताभाः ॥ ययुः सजो व्रजदपद्ममाता यथैव नाना विधका मरुपाः ॥ त्वं

ह. वं

प्रभाणामलितोसपीडाः पुरंदरं वैपरिवार्य देवाः ॥ वैद्यं वामीकराहविशालावधगात्रेषु महाप्रभाणि ॥ वामीनिदेत्यास्त्रनिवारणानि प्रयोजितुं दायसपञ्चसा
हाः ॥ तैरुद्धितैः कांचनवेदिकाद्यैर्वरधजैर्भास्करराश्मिवर्णैः ॥ ययौ सुराणो घृतनो घृतेजाः समुन्नदंती युधिसिंहनादान् ॥ इत्येतदुग्रोन्नदोन्नतस्य सैन्यं तदासी
त्सु महाप्रभावां युद्धं प्रयातस्य सुरेश्वरस्य वधाय तेषामसुराधिपानां ॥ इति हरिवंशे वासनाप्रादुर्भावे देवसंग्रहनाम् ॥ २३६ ॥ ॥ वैद्यं ॥ ततः प्रवृत्तो सु
रदेव विग्रहस्तदा दुतो भाति सुरासुराकुलः ॥ विलासनिष्कम्य युगोत्तकाले महालीलां नामिव संगमो महा नृणां ॥ नाना युधोद्योतविदीपितो गमहावता व्यायत
कार्मुकास्ते ॥ महीकटावारणहस्तहस्ताः सुदुर्जयास्तोयदनादनादाः ॥ विस्फारयन्तः सहसा धनुं विवकाणि यादिसमप्रभाणि ॥ समुक्षिपन्तो दशानीध
योराः स्वस्तिंश्च नेत्रमुत्ताधशक्तीः ॥ महागदाकांचनपट्टनदास्तथा यस्मात्कार्मुकमुद्राश्च ॥ भ्रूलांश्च ध्वजोश्च विग्रहादीन् प्रापुर्ननेदंतिभूराः शतशो रणाला
ः ॥ ॥ वैशोपायन उवाच ॥ एतस्मिन्नेतरेतेषामन्योन्यमभिनिघ्नताम् ॥ इंदुयुधोऽप्यवर्तते देवानां दानवैः सह ॥ महतो पंचमो यत्कसवालनाध्युधत ॥ म
हावलः सुरवरः सावित्र इति यं विदुः ॥ अनायुवायाः पुत्रस्तु वलनाममहासुरः ॥ सोऽयुधतरणे सुगोष्ठवेणवस्तुना सह ॥ न मुविश्यात्सुरश्रेष्ठो धरेण समुध
तां ॥ सार्द्धं सर्वेण सैन्येन व्यादितास्य इवांतकः ॥ विश्वकर्मासुरश्रेष्ठो मयेन समुधत ॥ प्रवरो विश्वकर्माणोऽप्येतो देवासुरेश्वरो ॥ पुलोमातु महादेवो वलिना
वायुना सह ॥ स सैन्यः पर्वताकारेण युधत दंशितः ॥ हयग्रीवस्तु द्दिमिजः सह प्रस्थान् युधत ॥ भूरेंगामितवीर्येण भास्कराकारेण तेजसा ॥ शंवरस्तु महा
वीर्यो महाभयो महासुरः ॥ भगो नायुधत तदा सहितो युद्धं मेरुः ॥ शरभः शलभश्चैव देवानां वंद्यभास्करौ ॥ प्रयुद्धौ सहसो मेन गिशिरास्त्रेण धीमता ॥ वि

७६

२५

रोचनस्तु वलवान् वलेर्ध्वलवतः पिता ॥ विश्वकोनेन साधो न देवेन समुधत ॥ कुजं भक्तमहातेजा हिरण्यकशिपोः सुतः ॥ अंशो नायुधत तदा प्राशप्रहर
णो न वै ॥ असितो मातु वलिना मारुतेन महाहवे ॥ तदा युधत दीपस्थो विकृतः पर्वतायुधः ॥ अनायुवायाः पुत्रस्तु वलनाममहासुरः ॥ अभिध्यां देववै
शाभ्यां सहायुधत संयुगे ॥ सकवकस्तु दितिजश्चक्रहस्तो दुरासदः ॥ सहायुधत देवेन साधो न दितिजारिणा ॥ बलस्तु मधुपिणाशो वृत्रघाता महास
रः ॥ मृगव्याधेन रुद्धेण सहायुधत वीर्यवान् ॥ राक्षस्तु विकृताकारः शतशीर्षो महोदरः ॥ अजेकपादेन रणे सहायुधत वीर्यवान् ॥ केशिस्तु दानव
श्रेष्ठः प्रावृट्कालो बुद्धप्रभः ॥ धनेश्वरेण महता सहायुधत संयुगे ॥ वलिना वृषपवीतु सह निष्कं भुरणारणे ॥ विश्वेदेवेन विश्वेशः सहायुधत वीर्यवान् ॥
महादत्तमहावीर्यो वीरैस्त्वेतन येर्दतः ॥ युयुधे सहकालेन रणे काल इवास्तितः ॥ अनुहादः कुवेरेण धनदेन महावलः ॥ महाहस्तेन युयुधेभो मय नूदेव
वाहिनी ॥ विप्रविनिस्तु देवेंद्रो वरुणेन महात्मना ॥ प्रवृत्तो वैरं कर्तुं देवानां नेदिर्वर्द्धनः ॥ वलिस्तु सहजं क्रेण सुरेशेन महात्मना ॥ युयुधे देवराजेन
वलिना वलवान् रणे ॥ शेखा देवाश्च देवाश्च जगुरन्मोन्यमाहवो विनदन्तो महानादान् प्रासासि शरशक्तिभिः ॥ अदृश्यं तमहो त्याता येषो क्राजगनः धये
॥ मारुताः समने भुवा यशीर्यं तमहीधराः ॥ सप्रवैवोऽस्मिताः स्वर्गः शोषयन्तो महाणेवान् ॥ वज्रधापि घनधरा मथ्यमाने ववायुना ॥ मुष्णिताश्च महामेघाः श
क्रवाणोऽकिंतो दराः ॥ प्रणोदुः सर्वभूतानि सर्वास्तिमिरादिशः ॥ देवानां मजयो घोरो दृश्यं ते कालनिर्मितः ॥ घोरो त्यातः समुद्रतोऽग्रेण करणे तथा ॥ नवां
तरिभं नदिशो नभमिर्नभास्करो दृश्यं तरेण जालैः ॥ ववुश्चवातास्तु मुत्ताः सधूमादिशश्च सर्वास्तिमिरोपश्रुताः ॥ एते वान्ये ववहवो दृश्यं ते देवनिर्मि

30
25
20
15
10
5
0

ह. वं.

नाः॥ भूमौ तथान्तरिक्षे चोरोत्पानाः समंततः॥ तदुदं देवदेत्यानां भीमानां भीमदर्शनं॥ अपश्यत्तु हर्षसा सर्वैरेव सुरैः सह॥ वेदेष्वनुभिः सांगेश्वविद्याभिश्च स
 नातनः॥ पद्मयोनिर्दत्तः श्रीमान् सितेक्ष्णपरमर्षिभिः॥ नानामणितंभसहस्रवित्रमाह्वयानंददशोत्सवैः॥ सुभास्वरंभूतसहस्रगुणं प्रदीप्यमानं वपुषा प
 रेण॥ प्रतप्तजोवनं ददा मवित्रमानं दभेरीशतसं प्रणादं॥ नक्षत्रवंशं शुभं दंभुमेतं वैदूर्यसोमार्कविभूषितं गंगानामात्मजावैपुलहः पुलस्त्यस्तथा मरीचि
 भृगुरंगिरायाः सक्तामभिः सम्यगभिष्टुवंतः सेवंति देवं वरदं विमाने॥ तेषां वनं देवगुहं दिवीशं सांगाश्ववेदाः सह देवताश्च॥ सेवंति सेव्यं भवनेश्वरं शंभुनाति
 यान्यानि महानुभावं॥ स ते वभूयश्च महर्षिमुत्थावेत्मानसाः पावकयो नयश्च॥ सर्वे ययुर्देवगुरो धसश्च युद्धोत्सुकाः सर्वसुरासुराणां॥ योगेश्वराः षड्वदिव
 कराभावाभूषणैश्च न सर्वदेहाः॥ अंतर्हि तावेदंभुर्न भक्ष्या नारायणाश्चैव नरश्च देवः॥ वक्त्रे श्वतुर्वेदधरे श्वतुर्भिः संपूर्णैश्च प्रतिमैः सुकान्तेः॥ सर्वादि
 शो निस्त्रिमिराश्चकार न बोदितो सोऽशरदीवचंद्रः॥ इति हरिवंशो वामनप्रादुर्भावः॥ २३१॥ ॥ वेश्म॥ उभयोः सेनयो राजन्भूयो युद्धमवर्तत॥ संवाल
 यतो नादेन त्रैलोक्यमिदमवयं॥ गोमुखा उवराणां च भेरीणां मुरजैः सह॥ भुभुराडिं जिमानां च व्यभूयंत महासनाः॥ प्रवृत्तो युद्धयत्तत्कृतमुत्तोलो महर्ष
 णाः॥ रणभूमौ महानादः स्वर्गीयः श्वरसंमतः॥ युद्धयत्तस्य नेता भूत् प्रह्लादो नाम दानवः॥ विरोधेन तथा धर्मुर्गुह्यत प्रवर्तकः॥ होता वै वात्र न मुवि
 र्द्वैत्रं तत्रोपकल्पकः॥ मंत्राश्च देव्याः प्रथिता यत्तकर्मणि तत्र वै॥ अनुह्रादश्च पितृभिरधिको वापराक्रमैः॥ यस्या वै तत्र वाणस्तस्य गेवावतिष्ठते॥ संप्रैषा
 भुयतं ब्राह्मणैः कर्णैः सुदुर्जयं॥ मंत्रास्तत्र प्रयुज्यंते सर्वे नृक्षीदयोजिताः॥ उक्ता तावमयः श्रीमान् स्थितः शत्रुभयंकरः॥ विनन्दन् दिति जश्रेष्ठा देवानीकं

७६

२६

२३

यद्यप्यतः॥ बलिश्च बलवान्ना जा वैभानरसमद्युतिः॥ त्रयोहो मेश्वसंयुक्तो ब्रह्मन्तमकरोत्प्रभुः॥ रणापि ज्वलितो घोरो वैरं धनसमीरितः॥ क्रुयते त्वसुरैस्तत्र
 रथवेद्यो सुसंस्कृतः॥ शंखशङ्खेष्विपुलैर्भेरीणां च महास्रवैः॥ उद्युष्टं विपुलं वैवस्वद्वस्त्रं प्रयुज्यते॥ बलश्च बलकश्चैव पुलोमाय महासुरः॥ प्रशस्त्रं च
 समं कृत्वा सत्रं सम्यक्प्रवर्जरे॥ कल्माषदंशविपुला विमलारथपंक्तयः॥ पूषाश्च समकल्पेन युद्धयते महामते॥ कर्णो नालीक नारायणस्तदंतो प
 रं हिताः॥ तोमराः सोमकलशा विवित्राणि धनुषि च॥ अस्त्री च कपालानि पुरो गणाः शिरांसि च॥ आज्यं बहुधिरं यो यंतस्मिन् यजेत वक्रयते॥ इध्माः प
 रिधयन्त प्रत्तरा विपुला गदाः॥ हयग्रीवो सिलोमा वराहः केशीय दानवः॥ विरोधेन तथैवं भक्षकुंभश्च महाबलः॥ सदस्यास्तत्र तु मत्वे विप्रविजिः प्र
 तापवान्॥ इषवस्तत्रुवस्तत्ररथाश्च सदशाः भुभाः॥ धनुः कोद्यो धनुर्गोश्च क्कवास्तत्र महा मते॥ प्रतिप्रस्थानिकं कर्म वृषपवीकरो न दा॥ बलित्कदीक्षि
 तस्तत्र तस्य पत्नी महावधूः॥ शंवरस्तत्र शामित्रमकरो दिति नंदनः॥ अतिरात्रे महावाहुर्वितने यत्तकर्मणि॥ दक्षिणा तस्य यत्तस्य कालनेमिः प्रतापवान्
 ॥ वेताने कर्मणि विभो यः ख्यातो हयवाडिवा॥ त्रिदशानां तस्यैव स्य शरीरं गतजीवितैः॥ तस्मिन् यजेत स वने वने ते देव्यनिर्मितं॥ देवानां हधिरं संख्ये प पु
 त्रदिनेः सुताः॥ नंदमानाः प्रमुदिताः सोमपा नं रणाधरे॥ यदा बलिर्महा देव्यो विजेता समरे सुरान्॥ तस्यैव भूयं यजेत भविता वैव न संशयः॥ महासुरै
 र्दपतयो यज्ञानो भूरिदक्षिणाः॥ वेदवेनो वृत्तं वनेः श्वराः सर्वे तनुजैः॥ त्रैलोक्य हरणं सज्जा युद्धयता यदीक्षिताः॥ वदक्रुणा जिनाः सर्वे व्रतिनो मुन धारि
 णाः॥ सकनिश्च यकार्याश्च त्रैलोक्य जयकांक्षिणः॥ सुरदानवसेनानां शकः समभवन्नादा न्॥ नाना युधविहता नान्तरितानां प्रधावतां॥ श्वेदितो कुष्ट

हं वं

निनदेगजवृंहितनिःखनेः॥शंखुंडभित्तिर्द्योवेहयहेचितनिःखनेः॥रथनेमित्वनेःशोरेत्तमुलःसर्वतोभवत्॥हयानोहेषमालानांदानवानांवगर्जतां॥श्चे
 दितोऽरुहसनाहैःपालिपादरवेस्तथा॥दानवानांपरेकांशस्तुवेतिमहोतिव॥समरेभीमकर्माणिसेनानिप्रवकाशिरै॥ततोनागारथाश्चैवजोवृनदविभूवि
 ताः॥भ्राजमानाव्यदृश्यंतमेघावसविपुतः॥मृक्षिशक्तिगदादीनाःभूलखड्गपरस्वधाः॥वाहविभ्राजिरेतत्रखेचनीकेषुसर्वतः॥रथावकुविधाकाराःशतशो
 थसहस्रशः॥हेमसंकुचशिराज्जलेतदवपर्वताः॥दानवानांसुराणांयसमात्नोकांतसेनिकाः॥कांवनैःकवचैःसर्वैर्जितार्कसमप्रभैः॥सन्नदाःसमव
 श्यंतंन्योत्रीषिगगनेवथा॥उद्यतेरायुधैश्चित्रैःतलवद्वाःपताकिनः॥मघभाक्षसुरगणाश्चमुसुखगतावधुः॥नानावर्णाःपताकाश्चभ्रजमानाश्चसंगुणैः
 युध्यतांरणाशोभनामीरयामासमाहृतः॥ध्वजालंकारवस्त्राणिचर्मालिकवयानिचारश्मिभिर्भासयामासरश्मिवर्णानिरश्मिवान्॥सर्वेषामप्रमेयानांव
 त्नानापादवारिणो॥रजःप्रकादयामासपनोर्णापांडुरंदिशः॥दीप्तायुधधराःसर्वेदीप्तायुधपथेस्थिताः॥प्रतिनत्ताभिरेन्योन्यमेनीकंप्रत्यनीकतः॥गि
 रिकुलोद्भवाःसर्वेतदातेदेवदानवाः॥अन्योन्यसमनिघ्नंतरथत्वाश्चित्रयोधिनः॥मुद्गरैर्मुसलैःशूलैरयत्कटैस्तल्वलेः॥कजैरशनिभिश्चैवतद्वद्भूलादि
 भित्तथा॥उद्यतेरायुधैश्चित्रैस्तलवद्वाःपताकिनः॥वाणैःसुहविरेत्सीक्षोर्यैश्चापैर्दरासदैः॥तथाप्रवर्तितेतेषांविमर्देऽतविक्रमे॥सावित्रस्यवधंप्रेष
 वीक्षो जगद्गर्भकं॥शरजालेनदिवोनकादयानःसरोजमं॥मंत्रैर्कृतश्चार्चिष्यांसंप्रजज्वालतेजसा॥सागराभांमहासेनां देवानां देवपुंगवः॥अशोष
 यतवालोघैरकीभुभिरिवालीवं॥माहृतःसुमहावेगःसावित्रःशक्तिमुज्जमं॥विधेपवृत्तिपुत्रायशक्रोशनिमिवाडयो॥आपतेतीवसाशक्तिर्महोत्काज्

गुरु

लितायथा॥दिवादिनाधुरप्रेराजालोनाकुतकर्मणा॥हतायामथशक्रोत्सावित्रोदेवसन्नमः॥विश्वकर्मकृतं दिव्यं सुतीक्ष्णं दानवार्दनं॥सुपीत
 धारं विमलं विपुलं वंद्यं सर्वसं॥अट्टहान्निशितं त्वरुमाशी विषमिहोरगं तं गृहीत्वा रणमुत्वे प्रज्वलंतं महाप्रभं॥गणाभ्यामहातेजाः त्वरुपाणि
 वल्लितः॥सतं स्तुतमथालक्षसावित्रं वलिनंदनः॥लोहिताक्षो महाकायश्चिधेपवननादवा॥ततोर्ककिरणाकारानशानिप्रतिमान्शरान्॥संदधेव
 भुवाणो घाताशी विषसमान्वली॥तत्प्रपुंत्वाऽदीप्ताशानुपवेगानलेकृतान्॥आकर्ण्य पूर्णैश्चिधेपशरानुशासमंततः॥दृढयापप्रयुक्तातेरीरावे
 श्वानरप्रभाः॥सावित्रं कादयामासुः कैलासमिवतोयदा॥सकाशमानः शखो घैरीणेन वलिसुनुना॥पराद्युतः सुरवरः प्रयातः सुरध्वजः॥तंपरा
 जित्यसावित्रं गणः परमहायंतः॥प्रदह्य कर्मुकं घोरंगतः शक्ररथं प्रति॥वल्लभाणसुरश्रेष्ठः प्रदह्य महतीं गदां॥क्रवायवसवेमूर्द्धिरीं शंविधे
 पदानवः॥तस्यनिर्मथितो देहो हेमवित्रं वधर्मवै॥गदावेगेनभीमेनक्रवस्यसमरेतदा॥शेषात्कवसवः सर्वे दिव्यास्वेघोरदरीनाः॥प्राकादय
 त्रणे देवमादित्यमिवतोयदा॥ततः समर्दितोवालोर्ध्वजो दानवसन्नमः॥अवातरदथातत्माद्रुदामुद्यम्यवेगवान्॥शिरःसुपातयामासशत्रूणां
 तांगदांतथा॥दिशः प्राशवयसवीं त्विरशान्तामहागदा॥इंद्राशनिरिवादेराप्रयुक्ता त्वमहास्वना॥तस्यात्कविद्युद्योरायातेनशवेनवेजि
 ता॥अद्वं तपरिधृष्टारथेभ्योरथिनस्तदा॥तदुदीर्त्तरथानीकं सूर्याभं मेघनित्वनं॥देवताः शरधाराभिरभ्यवर्षन्समंततः॥धुरप्रेर्निशितै
 र्भक्षैर्वत्सदंतैः शिलीमुखैः॥मुद्गुर्मुद्गुर्महातेजाः प्रत्यविध्वन्यहासुरान्॥वल्लवान् महावाक्यार्थदितात्पद्वांतकः॥तडिदुणाकंसदरीवेभान

ह. वं.

रसमप्रभः॥ पिवन्निवशरोचां तान् देवकापसमुत्पिनात्॥ अभ्यद्वतदेते मे शी महार्णवदवापरः॥ अवत्पूजन्दिशः सर्वाः स्वेन वीर्येण दानवः॥ आतृजं वि
दशान् देवैः सिंधुवेगेन गानिवा॥ अग्रहृत्तरसा देवा नायुर्वृध्वा निवोजसा॥ समयश्च महेशो वत्सुभ्यां समसज्जता॥ आपश्चैवानितश्चैव ववर्धतुर
रिंदमौ॥ शरवर्षाणि दीप्तानि मेघाविव परं न पौ॥ क्षिप्रालाविशिखान् दीप्तांश्चिद्वेदवनभक्तले॥ अमृष्यमाणस्तत्कर्म क्रवत्तमभिदुदुवे॥ तोयं
कशरवर्षाभ्यामन्योन्यमभिजघ्नतः॥ उज्जमाभिजतौ धूरो देवदेव यशस्करो॥ तौ न खैरिव शाईलौ दजैरिव महाद्विपौ॥ रथशक्तिभिरन्योन्यं विशि
त्वैश्चाप्यकृतं तौ॥ निर्भिदतौ वगात्राणिविलिखंतौ वसायकैः॥ तंभयंतौ ववलिनौ प्रणददौ रणोत्थितौ॥ वरंतौ विविधान् मार्गान् मंडलानि च सर्व
शः॥ मुहुरैर्जघ्नतः कृदावन्योन्यमभिमानीतौ॥ असिभ्यां वर्मणीद्विद्ये विपुले वशरासने॥ निरुत्थावत्संकाशो राक्षसुदं प्रवक्रतः॥ वृद्धोरको दीर्घ
भुजौ निपुडकुशलावुभौ॥ बाहुभिः समसज्जेतामायसैः परिधेरिव॥ तयोरासीदुज्जघातौर्न ग्रहः प्रग्रहस्तथा॥ अतीव भीमसंज्ञा दो वज्रपर्वतयो
वादिपाविबविषाणाग्रैः भृंगैरिव महावृक्षौ॥ अन्योन्यमभिसंख्यौ मुहूर्तं पर्यकवन्तौ॥ ततः पराजितौ देवौ वलकेन तदा क्रवः॥ रथं त्यक्त्वा भयानस्य प्रतस्ते
प्राप्नुवन्तुः॥ इति हरिवंशो वीमनप्रादुर्भावे॥ २२८॥ वैशम्प॥ पुनरेव तत्र तत्रासीन्महदुदंतद्वारणं॥ कुडस्य नमुवेधे वधरस्य वमहात्मनः
॥ संख्यौ वमहेष्वा सोमहा वाक्कुशरिंदमौ॥ परस्परमुदीक्षतौ दहंता विवलो वनेः॥ विस्फार्य वमहापापं हेमप्रसूदुरासदं॥ संरंभात्ससुरश्रेष्ठस्य क्रापा
णानमुद्यत॥ ससायकमयैर्जीलेधरो देस्य रथं प्रति॥ भानुमदिः शिलाधो ते भीमोः प्रकादयत्प्रभां॥ ततः प्रहस्य नमुविधरस्य तशिलाशितान्॥ भस्

पुनः

२८

२८

जत्सायकान् दीप्तान् भीमवेगावुदरासदान्॥ महातेजामहावाक् मेहावेगे महारथः॥ विद्याधातिरथो देवो न वभिर्निशितैः शरैः॥ सतोऽप्रेरिव मानं
गोवार्थमाणाः पतन्निभिः॥ अभ्यधावत्संक्रुद्धो नमुवेधे वसुसज्जमः॥ तमापतंतं वेगेन नमुवीरभसा इलो॥ देवः प्रत्यवरदेवं मनोमज्जमिव दिपां
ततः प्राध्यापयकं संभेरीशतनिनादितं॥ विधोभ्यतद्वलं हवीदुदंतो बुदनिस्वने॥ अभ्यानुक्षसवलींश्च हंसवलींश्च वाजिभिः॥ मिश्रयन् समरे
देवो वत्सं प्राकादयदुरैः॥ समाश्रित्योतदोन्योन्यं वत्सदानवयोरथो॥ दृष्ट्वा प्राकंपत मुकुटिदशानां महद्वलं॥ क्रोधसंरक्तनयनौ प्रेक्षमाणां पर
स्परं॥ गजैर्जाविव शाईलौ प्रभिन्ना विववारणौ॥ यमराष्ट्रोपमं रोद्रमासीदायोधनेतयोः॥ नराभरथं संधाधं मनवारणसंकुलं॥ समाजमिव तं
दृष्ट्वा प्रेक्षमाणा महारथाः॥ आशंसंतौ जयंताभ्यां योधाक्षेण संस्थिताः॥ तयोः प्रेक्षंतं समरं सन्निकृष्टमहास्त्रयोः॥ सिद्धगंधर्वमुनयो देवदाने
वयोत्तदा॥ तौ कादयंतावन्योन्यं समरे निशितैः शरैः॥ शरजालावृत्तयो मवक्रतुलौ महारथौ॥ तावन्योन्यं जिघांसंतौ शरैस्तीक्ष्णैर्महातलौ॥ प्रे
क्षणीयतरावातां शृष्टिवंताविवां बुद्धौ॥ सुवलीं विकृतान्वाणान्मुवंतावरिमर्दनौ॥ भास्कराभंतदाकाशमुक्ताभिरिव वक्रतः॥ तयोः शराः
प्रकाशं ते देवदानवयोत्तदा॥ पञ्चशरदिमज्जानां सारसानामिवावरे॥ विदशानां गतानां हि शरीरं गतजीवितैः॥ क्षणेन संवृताभूमिर्मेघैरिव
नभस्तले॥ ततः सुधारं ज्वलितं सूर्यमंडलं निभं॥ धरायवसवे मुकं वक्रं नमुविनारणो॥ पततातेन वक्रेण धरस्य स्यंदनो जमः॥ सध्वजः सायु
धः साभ्योदयोर्ककिरणप्रभः॥ सत्यक्तांतरथं देवः प्रदीपं वक्रतेजसा॥ भयानस्य सरे इत्यगतः स वत्ससज्जमः॥ पराजित्यासरो देवं नमुविधरं ग

६ वं

वितः॥ प्रयातः स्वेन सैम्येन भूयो सरवमं प्रति॥ यो तो त्वष्टा मयश्चैव देवैः तेषु विष्कृतौ॥ प्रवरो विश्वकर्मा लोमाया शतविशारदो॥ तयोः प्रासादरक्षा
 तीत्सं प्रहारो महात्मनो॥ अम्यो मयस्य दिनो तत्र विराट् भूति संयुगे॥ त्वष्टा तु निशिते रीणो दैत्यं तं वल दपितं॥ पराक्रान्तं पराक्रम्य विधाध्विंशतं श
 रे॥ मयस्तं प्रति विधाध्वं त्वष्टारं वहुभिः शरैः॥ महावेगेः प्रसन्नायैः शान्तं भूयिष्ठं विनैः॥ न नादिति जभ्रे द्यो हत्वा हत्वा शरैर्मयः॥ स्वयं कुक्षो मयो दै
 त्यो विविन्न विवजीवितं॥ शक्तिं कनकवैद्यविचंद्रं महाप्रभां॥ देवो गृहीत्वा समरे दैत्यं देसं त्वया तयत्॥ भीमो सर्वायसी त्वष्टा पुरंदरदवाशति॥ तां
 तं पुंजं निर्मुक्तमर्कं वैभानरप्रभां॥ मयश्चिद्धे दनीक्ष्णयैः शीघ्रं सप्रभिराभुगैः॥ नतः क्षिप्य निवप्राणां त्वष्टुः कोपात् महात्मनः॥ प्रेषया मास संकु
 रा नर्हि रा वा ससः॥ विद्धे दवाणां त्वष्टा ता वृजति ते न त पर्वभिः॥ दैत्यस्य तु महावेगेः सुवर्णं विष्कृतैः शरैः॥ तो वृषा विवर्न दं त्रौ वलि नो वासि तां नरे॥ आ
 ईना विववा म्यो मया सक्ता विवज प्रतः॥ अम्यो म्यं प्रति युयोता मम्यो मयवधकां क्षिणौ॥ अम्यो ममभि वीक्ष्यं तो कुक्षो गरी विधा विवा॥ महाग जा विवासा
 श विवासायैः परस्परं॥ शरैः पूर्णं वतो त्वष्टेरम्यो ममभि ज प्रतः॥ नतः सुविपुलां दीपं मयो हकांग दोगं॥ त्वष्ट रि प्राहिणो त्कुक्षुः सर्वं प्राण हं र
 रो॥ तया जघा नाति रथ त्वष्टु तत्र मवाजिनः॥ गदया दानवः कुक्षो यजे तं इदं वाच तात्॥ अथ कुक्षो महादैत्यः सुराभ्यां न स्य संयुगे॥ पुनर्दीप्या शरा
 भ्यां तु निशिताभ्यां महारणे॥ भुजं त्वष्टु रथं कृत्वा स तं प्रेषाय मस्यं॥ महाकाया महावेगा न स दम्भान् गदया हनत्॥ दृष्ट्वा त्वष्टा वस मरे ध जं स तं व
 पातितं॥ हताश्वस्तं मुत्तमरथं भूमौ अवलितः॥ विस्फार्य सुमहदा पंशु दायकृत निश्चयः॥ हताश्वस्तं विरथं दृष्ट्वा रिपु मवस्थितं॥ जयश्रिया सेव

पुनः

३५

मानो दीप्यमान इवावतः॥ मयः कालांतक प्रख्यापणानिरदृश्यत॥ निदं दन् देव सैम्या निदा वा प्रिरि वकाननं॥ त्वष्टुः सोक्षिप ता सुग्राहारा वां क्षिप्यते
 जसः॥ वतु ईश शीला धोता नसायका न्विश्वकर्माः॥ ते पपुस्तस्य देवस्य शो लितं तं कश्च भूषणाः॥ आशी विधा इव कुक्षो भुजंगाः कालदेशिताः॥ ते तु क्षिति
 समासा यशो भंते ह धिरोक्षिताः॥ अर्द्धप्रविष्टाः संरक्षा विलानी व महोरगाः॥ तं प्रत्यविध्यत त्वष्टा तं जो वुन द विभूषितैः॥ वतु ईश भिरसु ग्रै नीरा खेरभि
 दारयन्॥ ते तस्य दैत्यस्य भुजं सत्वं निर्भिद्य पत्रिणः॥ विद्यार्थं प्राविश दं मिभुजंगा इव वेगिताः॥ ते प्रकाशं तनारा वाः प्रविशं तो वसंधरां॥ अस्ते ग कुं
 तमादित्यं प्रविशं त इवांशवः॥ मयस्त्रिभिरथान ईत द्वा रं त पतत्रिभिः॥ सपत्रिवेगे र्विकृतै र्ज्वलद्भिः प्राणानाशनेः॥ त्वष्टा थ मय निर्मुक्तैः सायकै र
 दितः प्रभुः॥ अपया तो रणो हित्वा व्रीड याभिस मानितः॥ तं तं ब्रह्म तत्ता श्वं भुजं गमिव निर्विघ्नं॥ त्वष्टारं विरथं दृष्ट्वा मुदितः स त दानवः॥ विस्फ
 रयत्स ह विरं वा पंहे मांग दं दं॥ रणो हतिष्ठ दैत्यो जल निव कृताशिनः॥ पुलो मा थ वल श्वा घो दी प्रो दान वस तमः॥ रणो म्भे ता थ यु के न रथे न
 प्रत्यदृश्यता॥ ततो वै सर्वभूतानां शरीरां न रवारिणा॥ वलिना कालकल्येन सहा युध्यत वा युता॥ पुलो म्भे तत्र प्रवरः कृत्वा ज्वा तलनिः स्वने॥
 ना मृषा तयथा मज्जो गजः प्रतिगजस्वने॥ दैत्य वाप युतै वीरोः प्राक्षायं त द्विशो दश॥ रश्मि जालै रिवार्कस्य विततं सां वरं जगत्॥ स ता प्रनय
 नः कुक्षुः श्वसन्निव महोरगः॥ वभो दैत्य शरै वीर्य रश्मि वा निव भास्करः॥ दैत्य वाप युतो त्वष्टाः शरा वर्हिण वा ससः॥ त्वष्टा पुंस्त्वा य काशं तं हं साः
 णी कृता इव वाप धज पताकाभ्यः कुक्षो दी वा यु ध धजात्॥ प्रपतं त श्व दृश्यं ते दैत्यस्य पुनः शराः॥ स वसु तीक्ष्णा न्ववरा न्शत भा निव पावके

सुवर्णविकृतान्मिश्रानुमोवदिति जः शरान् तमेतकमिच्छुदमापतंतं समाकृतः ॥ तस्मात्प्राणानतिक्रम्य विद्याधनवभिः शरैः ॥ तस्य वेगमसंहायं दृष्ट्वा वायुः सनातनः ॥ उन्नमंजवमाख्याययधमत्सायकव्रजान् ॥ ततो विधम्य बलवान् शरजालानि माकृतः ॥ विद्याधं दंतं विंशत्या विशिष्टं न तपर्वभिः ॥ महद्गुणानां प्रवरा दशदिग्वा महोजसः ॥ साधुसाधितिवेगेनासिंहना दं प्रवक्रिरे ॥ तस्मिन्समुत्थितेश्चेत्समुत्तेलो महर्षयो ॥ अभ्यधावं तदिति जापो लोमाक्रोधमूर्द्धिताः ॥ ततः प्रह्लादया मासः पवनं शरवृष्टिभिः ॥ पर्वतवारिधाराभिः प्रावृषीव वलाहकाः ॥ ते पीडयंतः पवनं रुद्राः सप्रमहारथाः ॥ प्रजासंहरणघोराः सोमं सप्रपहा इवा ॥ ततो दक्षिणमक्षोभं नानारत्नविभूषितं ॥ करं करिकराकारमुद्यम्य युधिमाकृतः ॥ तेषां मूर्द्धनि दंत्यानां पातया मासवीर्यवान् ॥ निहता वायुवेगे न तेन सप्रमहारथाः ॥ तस्मात्प्राणान्मुलोमात्तु विद्याधनवभिः शरैः ॥ तस्य वेगमसंहायं दृष्ट्वा वायुः सनातनः ॥ असंविंशशरीरं जालान् जलितान् वैपुलो मजः ॥ तेषां विदार्य तेजो सिदानवानां महात्मनां ॥ शोणितं तस्मिन्समुद्रागेरिकाक्रा यथा इयः ॥ तेन हि शोणितमर्मास्ते पतंतो भांति दानवाः ॥ मातंगप्रथपैर्नुजाः पुष्पिता इव पादपाः ॥ तेषां विदारिते देहे दीनवानां महात्मनां ॥ ततः प्रावर्तत नदीरो इह पाभयावहा ॥ प्रत्यवंती रणोरकं भीरुणां भयवर्द्धिनी ॥ देवदेव गजाश्चानां रुधिरौघपरिमुताः ॥ रणाभूमिरभ्रदो ज्ञातव्रतत्र सहस्रशः ॥ संवृता गतसत्त्वैधयक्षराक्षसत्वेवरैः ॥ सानुवंगपताकैश्च सोपासंगैश्च जैरथैः ॥ शीरुं कुंभैस्तथानागैर्वैराभिः ॥ भुविभूषितैः ॥ सुवर्णपुं त्वैर्जैस्त्रितैर्नारायणैस्त्रिजसैः ॥ देवदानवनिमुक्तैः सविषैरुगैरिव ॥ प्रासतो मरुतैश्च शक्तिवद्गुणैश्च ॥ सुवर्णविकृतैश्चापैर्गदामुशलैः

गुः

पद्मिनीः ॥ कनको गदके पूरैर्मुकुटैः कुंडलैः भुभैः ॥ तनुत्रैः सुतलत्रैश्च हारैर्निकेशशोभनैः ॥ हतैश्च दिति जैस्तत्रास्त्रस्यंदनवर्जितैः ॥ पतितैरपवि दैश्च वभूवयोरिव ग्रहैः ॥ निपातितध्वजराजैर्ध्वजैश्च विमर्दी देवदेवानां सहस्रैः कर्मणां वभौ ॥ अथ देवसहस्रेण यो लोमेन महारथः ॥ संवृतः पवनः श्रीमान् गदागुरुपाणिना ॥ तेजघ्नः शतसाहस्राः पवनं दानवो जमाः ॥ तैर्वधमानः सवभौ तोत्रादित इव द्विपः ॥ हत्वा तदिति जैश्च मासाद्य युधि वर्जितं ॥ ननादसु महोदं पवनः समहारथः ॥ विस्फार्य सुमहकापं देमजालविभूषितं ॥ हत्वा श्रोतत्र देवानां शतानि पवनः प्रभुः ॥ कृत्वा मार्गे महाबाहुः प्रयातो मरुतजमः ॥ अवापि वसुविस्तीर्णः पंथाः संदश्यते दिवि ॥ नाग्रावापुपथो नाम सिद्धाः पश्यन्ति न सदा ॥ ॥ वैश्या ॥ ॥ हयग्रीवस्तदिति जैः प्रवरं प्रतिवीर्यवान् ॥ ननादसु महानादं सिंहवत्सु महाबलः ॥ विस्फार्य सुमहकापं देमजालविभूषितं ॥ प्रवरं दिति जो पश्यत् कुक्षो घोरं लवशुषा ॥ भुजाभ्यामादृश नस्य संदधानस्य सायकान् ॥ मुंयतः कर्षतो वापि दृश्यते तत्र नोतरं ॥ अश्विकोपमं प्रमंडलीकृतं कार्मुकं ॥ तदासीदानवेंदस्य सद्यो दक्षिणमस्यतः ॥ दक्षपुं त्वेत्ततस्तस्य वापमुक्तैः शितैः शरैः ॥ प्राक्कायंत शिलाधौ तैर्दिशः सूर्यस्य च प्रभाः ॥ ततः कावनपुं वानां शरानां न तपर्वणां ॥ नभश्चरानां नभसि दृश्यते बहवो व्रजाः ॥ गिरिकूटनिभा शोणितं भवंतं शरोत्रमाः ॥ श्रेणीभूताः प्रकाशं ते यान्तः क्रोधा इवां वरे ॥ गार्धपत्रां दित्वा धौतान् कार्त्तस्वरविभूषितान् ॥ महावेगान् प्रसन्नान् मुमोवदिति जः शरान् ॥ ततश्च पवलो द्रुताः शतकुंभविभूषिताः ॥ अंगे समविकीर्यंत प्रसक्तनिशिताः शराः ॥ तेषां शिरःक्रान्तिः संप्रकाशं तसर्वशः ॥ स्व

६ वं.

योनाश्च योने त्वेवरं तः समंततः ॥ शिलाधोताः प्रसन्नाया प्रवणो निशिताः शराः ॥ पर्वतं वारिधाराभिर्यथा प्रावृषितो यदा ॥ देव्याः प्रकाशमासुः प्रवृत्तं
 शरद्विभिः ॥ ततस्तत्प्रसोदेवस्यवत्तवीर्यपराक्रमो व्यवसायं सत्तं पश्यन्ति विदुः ॥ परं ॥ तं समुद्रमिदं कृतं शरद्विभिः समुत्थितं ॥ नावितं यत्र
 प्रकाशं वाप्यद्वयं ॥ हेमप्रभं महानां प्रसन्नासीन्महदनु ॥ विकृतं मेदन्तीभूतं शक्राशनिमिवापरांततः शराः प्रादुरासन् प्ररयंत इवाव
 रं ॥ सुवर्णी पुंत्वाः प्रसन्ने प्रभवन्तः शरासनात् ॥ माले बहुव्रजं पुंत्वा नावितं नावो ॥ प्रपात्रिणं ॥ प्रादुरासीन्महाघोरावहती प्रवकासुकात् ॥ ततो
 योत्रिविमुक्ता निशरजालानि सर्वशः ॥ आहतानि वशीयेत शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ ततः कां वनपुंत्वा नां शराणां कंकवा ससां ॥ पतन्तां पातमा
 नां तं स्वमासीत्सं वने ॥ प्रकाशं प्ररयदासोः हयग्रीवं शिलाशितैः ॥ नामो के रकसदृशो देवो हं मपरिहृतैः ॥ ततो यस्मिन् पुंत्वा निशरजालानि द
 नवः ॥ अमघी वलवान् रुद्रो दिधुश्च विषावकः ॥ प्रसक्त्यो ध्वजं वै सपताकां धनुरेव वा ॥ रश्मीन् योऽत्रातिवाभ्यानां हयग्रीवोरलोक्षितत्वा रथा
 भ्यां धनुर्भिला वतभिः सायको नमैः ॥ साराधं तु महातेजो रथो पक्षादपानयत् ॥ कृतस्तु विरथः प्रकाशयती वेला संयुगे ॥ प्रकाशं स्वस्थाभ्यां शासय
 यो तेन वेजितः ॥ समकंपतभीतो सोतिधोरिव महोर्मयः ॥ गतः शक्ररथाभ्यां मुक्तो मृत्युमुत्वा दिवा ॥ तत्रादुतमिदं भूयो युद्धमासीत्सदा तृणां
 कृतप्रतिकृतं चोरशं वरस्य भगवत् ॥ स प्राकि कुपरीणां हं हा दृशारानि कार्मुकं ॥ वासवा ॥ शनिनिघोषं दृष्ट्वा भारताधनां ॥ विशिष्यन्त स
 शान्द्यस्तजन्त्या यका चरुन् ॥ क्रोधं संरक्तनयनः शंवरः सर्वयोगवित् ॥ तेन विज्ञास्यमाना निदेव सेनानि सर्वशः ॥ समकंपतभीतानि सिंधो

७६:

३९

रिव महोर्मयः ॥ तमापतन्ते संप्रेष्य विरुपाक्षं विभीषणं ॥ भगः प्रस्फुरमासीत् वृत्तरमासीन् यवारयत् ॥ ततो भगो महेश सोद्विद्यो विल्लासयन् धनुः ॥
 अवाकिरदैत्यगणां हरजालेन क्रीदयन् ॥ तमभ्यधादगोदैत्यं तूष्णीं मस्य भ्रमं तिकान् ॥ प्राते गमिवमानो गोवृषं प्रतिष्ठो यथा ॥ तो प्रस्फुरन्म
 हावे गोधनुषी भारताधने ॥ प्राक्कादयेत्तमन्योऽयं विधुमा नोरशो शरैः ॥ तयोक्तं तु मुत्तं युद्धमासीत् चोरं महारणो ॥ भगशं वरयोभीमम
 प्रमेयं महात्मनोः ॥ अथ पूर्णाय तोस्तु शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ यदा रयेतामन्योऽयं कार्मुकं निभिद्युवमणी ॥ तो तु निभिन्नसर्वा गोदधिरणा
 समुद्रितो ॥ संप्रेष्य माणो राधिना उभो परमदुर्जयो ॥ तस्य माणो शिते वीरौ न वीरिभिरमशकुनां ॥ अथ विधाधसमरे त्वरमाणो सुरो भग ॥
 नारायः क्रोधतां ग्राहकालांतकयमोपमः ॥ गरुत्मानिव शकाशो धयानो महोरगान् ॥ नारायणपतदेहे तूष्णीं शंवरवोदिताः ॥ अग्राप्राते त
 रिभेजान् भगविकेदपत्रिभिः ॥ ज्वलितान् तु महावेगान् दिवाकरसमप्रभान् ॥ ततो भगवतुः प्रवृत्ता विधाधसुरतत्रमं ॥ शिलीमुखे महावेगे
 नो वनद्विभूषितैः ॥ तयोक्तं तु विरंकालं पुष्टं सममिवाभवत् ॥ शंवरस्य तमायाभिर्ना दृश्यत शरांतरं ॥ शोभां विशिष्यन्तथा पंरथं विह्वल्यति
 वृतः ॥ श्रयते धनुषः शरीरं विस्फूर्जितमिवाशनेः ॥ स भगवत् हया नृहता ध्वजं क्षित्वा महाहवे ॥ अथ वर्षकुरैर्दैत्यैः पञ्चनय इव वृष्टिमान् ॥ न तस्या
 सीदनिभिर्भ्रं गात्रेद्यं गतमेतरं ॥ भगदेवस्य दैत्येन शंवरणाया योधिना ॥ दैत्यस्य बाहुतं दिव्यमस्त्रमत्वेरवारयत् ॥ मायायुद्धेन मायावी शं
 वरतमयोधयत् ॥ अवंचयद्भगदैत्यो मायाभिर्लीयेन वा ॥ सहस्रमायेषु तिमान् देवसेनानि सदनः ॥ अदृश्यत शरैश्चक्रः शंवरः शतधार

हं

लो॥ अहं यति तो भू मोगत वेता महा सुरः॥ भूयश्चाहं यत नरागत धा शैल सन्निभः॥ दिशो गजेंद्र मारुतो दृष्ट नेस्म पुनर्वती॥ प्रादेश मात्र धनु नर्भत्ता
भवति शैल वत्॥ महामेघ निभः श्री मांस्तिर्यग्ध्वं वसो भवत्॥ पुनः कृत्वा विरूपाणि विकृतानि य सर्वशः॥ सर्वो भीषयते सेनां देवानां भीम दर्शनः॥ ते
भीताः प्रपलायन्तः सिंह त्रत्ता मृगा इवा॥ ततः सौम्येन वंदेहं कृत्वा शोभुन रं पुनः॥ गङ्गा नृध गति धीरो दिशः शब्देन प्रयन्तः॥ नभस्तलगतश्चापि वर्यते
वासवो यथा॥ सर्वर्तको बुद्ध प्रत्यः प्रयन्तश्चिती तले॥ सर्वर्तको नल श्वेव धृत्वा भीम पराक्रमः॥ शतवर्मा शतग्रीवो दहाह वपुनः स्रगन्॥ मुहुर्नैव म
हान् शैलः शतशीर्षः शतोदरः॥ अहं यति वंदेहं मनके लाश इव पर्वतः॥ येनोदयेन श्रसाध्याश्च येन विभवे देवताः॥ सिधेय स्वाणि सर्वाणि ता न्यसौ प्रस
ने सुरः॥ पुण्य मानश्च समर सरथः सौ सरोत्तमः॥ गंधर्व नगराकार तत्रैवांतरधीयत॥ तेभीताः समुद्वेष्टन्तस्त्रिदशा भीम विक्रमाः॥ सहस्रमायं समरे
शं वरं विप्रयो धिनं॥ सभगो भयसेत्र त्वा दान वंदे स्य सं पुगे॥ रथं तस्मा महा भागो महेंद्र शरणं गतः॥ पराजित्य तं देदं दान वंदः प्रतापवान्॥ गतो
यत्र महा तेजा जात वेदा महा प्रभुः॥ सर्वद्विर्विभित्ताभिः क्रुद्धस्तर्जयने वली॥ भवाम्येव हि ते मृत्युरित्युक्तांतरधीयत॥ एतस्मिन्नेतरे वैवत्रास्यो
शे महा वलः॥ जघान सोमः शीतास्त्रो दानवानां वसुरो॥ कैलासशिखराकारो युति मद्धि ग्रहे र्वतः॥ अवधी दानवान् दृष्ट्वा रोदं डपाणि रिवान्तकः॥ पो
थयन्नेथ वृंदानि वाजि वृंदानि वा विभो॥ दैत्ये पुन्य वरुदी मान पुगो ते काल वक्रज्जी॥ सोमं धृष्ट जालानि द्रुवेगेन वंदमाः॥ दहाह दानवान् सर्वा नृदा
वा प्रिरिबोधतः॥ मुदन्नथेभ्योरथि नोगजेभ्यो गजयोधिनः॥ सादिनश्चाभ्युद्युभ्यो भूमौ चापि पदातिनः॥ शीतेन प्रादहत्सर्वान् वापुर्धृष्टानि वीज

गुरुः

सा॥ वंदमाः समहा तेजा दानवानां महा वसु॥ तद्वत्समभवत्तस्य प्रदिग्धं शत्रु शोणिने॥ पिनाकमिव हृदस्य क्रुद्धस्याभिघ्नतः पशून्॥ पुगो तकोपमः श्री
मान् दैत्ये पुन्य वरुदी॥ आचार्य महती सेनां विद्वन्ती पुनः पुनः॥ वंदं मृत्युमिवायाते दृष्ट्वा योधा विसिस्मयुः॥ यतो यतः प्रक्षिपन्ति शि शिरास्तेन मो
नुरं॥ ततस्ततो व्यशीर्यते दैत्य सेनानि सं पुगे॥ चहारयत सेनानि स्ववलेनापि संवतः॥ प्रसमान मनीकानि आदिता स्वमिवान्तकं॥ तं तथा भीम
कर्माणां दृही तास्त्रे महा हवे॥ दृष्ट्वा शशंक मायां तं दैत्यानां वंदमास्त्रो॥ तालमात्राणि वापानि दृही ता नौ महा वलो॥ कादये तो शरैश्चंद्रश्चि मेता
विशं वृद्धो॥ अथ विस्फार्यमाणानां कामुकाणां सुरासुरैः॥ अभवत्सु महा क्रुद्धो दिशः सत्रादयन्निवा॥ विनदद्भिर्महाना दैर्हं वमा लोश्च वाजिभिः॥
भेरी शंख निनादैश्चतुर्मुखं सर्वतो भवत्॥ पुपुत्सवले संराजय मुहुंति पृदिनः॥ अन्योन्यमभिगर्जन्तो गोष्ठे शिव महा वृषाः॥ शिरसां पात्तमानां सम
रे निशितैः शरैः॥ अस्मद्विशिवाकाशे स्तभवत्सेनयोः॥ कुंडलोष्ठीषधा शिजा तरु पत्तजानिवा॥ पतितानि त्स्मदंते शिरांसि रण मूर्धनि॥ विशि
खो मयिते गोत्रे वीर्यसका मुकैः॥ सहता भरलोश्चामो विद्धि नेह विरेः करैः॥ कवचैरावृते गोत्रे तरोभिश्चंद्रोक्षितैः॥ मुखैश्च वंदं संकाशे स्त
प्रकुंडले भूषणैः॥ गजवाजि मनुष्याणां सर्वगात्रैः समेततः॥ आसीत्सर्वा समाकीर्णा मुहुर्नैव सं धरा॥ वापमेवाश्च विपुलाः शस्त्रविपुत्सका
सिनः॥ गहना नां वनिघोषस्तनयितु समो भवत्॥ समं प्रहारत्कमुलः कडुकः शोणितो दकः॥ प्रावते तसुराणां वदानवानां वसं पुगे॥ ॥ वेशं
॥ तस्मिन् महा हवे रौद्रेतुले लो महर्षो॥ ववर्षुः शरवर्षाणि संरवा देव दानवाः॥ व्याकोशं न गजास्तत्र शरवर्ष प्रपीडिताः॥ अश्वाश्च पर्यधा वंते

ह. वं.

हता रोहाश्च सर्वशः॥ उत्पत्तिपते तस्यैश्वर्यं प्रणीतः॥ देवानां दानवानां वगजाभरथिनां तथा॥ समरे तत्र भूराणां प्रवराणां तरश्चिनां॥ धनु-
र्भीतलशब्देन न प्रजापतं किं वना॥ शरशक्तिमदा भित्ते त्वेक्ष्यो मितने जसः॥ निजे घुर्महती सेना मन्यो न्यस्य परं न प॥ बाहुना मुनमंगा नां को-
मुं काणां वसं युगो॥ राशयस्तत्र दृश्यं ते देवदे स समागमे॥ अभ्यानां कुंजराणां वरथानां वव हथिनां॥ नात्र समधिगच्छंति निहता नां सुरासुरैः॥
गदाधिरसिभिः पाशैर्वीरैः सन्नतपर्वभिः॥ यो धातुं अभिहस्ये तदहस्यं वापि न दृढ॥ प्रावर्तते न दीपो राशोलितो घनरंगिणी॥ तदा मध्ये तु सैन्या-
नां केशशैवलशां दला॥ हाहाकारो महान् शक्रो यो धाता मभवत्तदा॥ दानवैर्हन्ता मानानां विद्वानां महारथो॥ एवं तदधवगुहं देवानां मसुरैः स-
ह॥ विधीषणं महारोडं विक्रान्तं द्यौरदरीनां॥ विरोचनस्तत्रैव विद्युक्सेन महारुहो॥ निर्वृतस्त्ववगुहं देवानां तसुरैः सह॥ जघान हथिराधः क्रः सा-
ध्वं परमधन्विनां॥ तमायां तमभिप्रेक्ष्य विद्युक्सेनः शरैस्त्रिभिः॥ अमेयात्मा सुरश्रेष्ठः प्रत्यविधात्सनां तरे॥ साध्वस्य वारणाभिहतस्तोत्राहतश्च वि-
पः॥ विरोचनः प्रज्ज्वालको धात्रिरिव साध्वरे॥ सकाशं कविनिर्गुणैः शरैर्दीनवसन्नमः॥ विद्युक्सेनं विधेदो ज्योतीमैः पंचधिराभुगैः॥ सोऽत्रि विद्यो वलवता-
दानवेन सुरोजमः॥ मूर्ध्नी मभिजगा माधुधनं वाणाभयजदा॥ ततः स पुनराभस्य साधो गुह्यमनो दधे॥ विस्फार्य तु महबाणं दैत्यमथोद्यवस्थितः॥ विरोच-
नस्तु वलवान् पुधा मानसं सर्वशः॥ धो भयसुरसैन्यानि समं तां निशितैः शरैः॥ ततस्तस्यासुरेडस्य पुधा मानसं युगो॥ श्रयते तु मुलः शक्रो जीमूतस्यैव-
गर्जनः॥ जगर्जं च महाघोषो विनिघ्नं देववाहिनी॥ चंडमेघोऽभवधीयस विपुलतनयितु मान्॥ दिशो विशाखा मास शरवर्षेण दानवः॥ सर्वसैन्यानि

पुनः

देवानां मुघतास्रो महारुहो॥ नेप्रादवंत विज्रस्तारथेभ्योरथिनस्तथा॥ सादिनश्चाभ्युदयेभ्यो भूयो वापि पदातयः॥ भ्रूत्वा कार्मुकनिर्घोषं विस्फूर्जतमि-
वाशनेः॥ सर्वसैन्यानि भीतानि वलीयं न गता सुवता॥ विरोचनमयत्रस्तारथेभ्योरथिनस्तथा॥ पदातीनां ययुः संधायत्र देवः शवीपतिः॥ विद्युक्सेन-
स्य साध्वस्य सर्वे न भवन्तः॥ पादरक्ष सहस्राणि निजघान चतुर्दश॥ अश्वद्वंद्वे पुनागे पुरथानीकेषु वा विभुः॥ पदातीनां वीरुः संधायत्र देवः-
शवीपतिः॥ विद्युक्सेनस्य साध्वस्य सर्वे न भवन्तः॥ सहस्रेषु विनिघ्नं प्रसृज्यत॥ वितस्येन वस्यस्यो सर्वतः सवहथिनां॥ भित्ताक्षिता महा-
राहुः शिरां स्वाजा वक्रं तत॥ सादिनश्च पदातीश्च हतशोषारथास्तथा॥ विद्युक्सेनेन सहिता विरोचनमभिदधन्॥ ते सितवर्मगदाशक्तिपरिधया-
सतो मरैः॥ तमेकमथाधावतः सिंहनादं प्रवक्रिरे॥ ततः सोऽसिं समुद्यम्य नवमां स्थापय दानवः॥ वकर्तारथिना माजो शिरांसि वधन् विवा-
रथनागाभ्युद्वंद्वेषु वलवानरिसूदनः॥ विरोचनश्च रन्मार्गान् कारा नेकविंशतिः॥ श्रोतमुद्रां तमाविदमानुते विपुलं सुत॥ संधातं समुदीर्य-
वदरीया मास दानवः॥ केविदरासिनां दया दानवेन महात्मना॥ विनेडुस्त्रिभुवमालो निपेतुश्च गता सवः॥ किं नृपश्चाहता रोहा दानवेन महा-
त्मना॥ विदुताः स्वान् यनीकानि जघुस्त्रिदशवारणाः॥ निपेतु र्ह्या माकाशानि कुंती दृढधन्विना॥ विक्रान्तो मराथा पा महा मात्रशिरांसि व-
॥ प्रतीपमाहरन्नागा न्नांश्च दृढविक्रमान्॥ वकर्तारथिना माजो शिरांसि वधन् विवा॥ आपुसरथिनः कांश्चि सराम्बमहावलः॥ सूते वि-
केदस्वदेन धनानपि दानवः॥ मुकुरुत्यत नोदि सुधावतश्च यशस्विनः॥ मार्गीश्च वरतश्चिगान् यत्नयंतो सुराः॥ निजघान पदाकां

ह. वं.

भिक्षाभिया न्या नपोथयत्ता खदेनामोश्चविदेदशदेनामोश्चभीषयन्॥ डुरुत्तं भृहीताश्च निपतं तपरे भुवि॥ अपरे देनामोक्ता भयान्नाणा
 नवास्तृजना नस्मिन्तथा वर्तमाने पुदे महति दाहणे॥ रथो घवानि नागानां सुराणां वमहाभयो॥ तस्मिन्तु युधमाने वै गजवाजिरथभयो॥
 सुराणां कं पजननः कल्पां तसदृशो भुवि॥ तस्मिन्नेव त्रकाले त्रकुजं भोनामदा नवः॥ अभ्यवदनी कानि देवानां वसमंततः॥ कुजं भो
 दानवश्चेष्टो संशमादित्य माहवे॥ योधयामास समरे वृषः प्रतिवृषं यथा॥ जघाना चल सेकाशो मन्त्रवारणा विक्रमः॥ स्फुरद्भिर्निशितैस्तीक्ष्णैः शरै
 र्विक्रमिषाभुगैः॥ देवसेना सहस्राणि सरथानि महाहवे॥ तस्य वाणपथं प्राप्य नाभ्यवर्तेत सर्वशः॥ प्रणेडुः सर्वभूतानि वभ्रुवृत्तिमिरादिशः॥ देवानाम
 जयत्त न प्रत्यपद्यत दाहणः॥ अंशक दानवे दस्य जघानो जम विक्रमः॥ अनीकं दशसाहस्रं कुंजराणां तरस्विनां॥ आपते तं गजानीकं कुजं भो वी
 र्यदानवः॥ गजाणां गिरवारो हृदयो पृष्ठादरिंदमः॥ अदिसारमयी गुर्वी प्ररुहमहती गदा॥ अभ्यवदजानीकं व्यादितास्य इवांतकः॥ सगजान
 गदयानि घ्नन्त्यवरत्समरे वली॥ कुजं भो दानवश्चेष्टो दंष्ट्राणि रिवान्तकः॥ विशीर्णं दंताश्च वरुन्भिन्नकुंभाश्च वारणान्॥ अकरो दानवश्चेष्टो ग
 दाणां विजलाहली॥ कुजं भो वयं मात्या दानवाधोर विक्रमाः॥ नाशयेत्तं विधेत्तीक्ष्णैश्चो रध्नन् गजयोधिनः॥ पुरैः पुरैर्धनैश्च दानवैर्जालिकैः शि
 तैः॥ विदेद वो जमो गानिकुजं भो दानवो जमः॥ शिरोभिः प्रपतद्भिश्च गगने समपूर्यत॥ अश्मवृष्टिरिवाभितिग क्रुमिश्च सहा कुजोः॥ हतो जमो गाः स्तं
 धे पुगजानां गजयोधिनो॥ अदृश्यं तमहाभाग ताला विशिर सो यथा॥ आपते तं महो नाग मंजसा सुरसजमः॥ जघाने केशुणा क्रुद्धतः स विमुखो भवत

१६

विगासैव गजानीकं कुजं भो दानवो जमः॥ विनिघ्नन्त्यवरत्समरे वली॥ एकप्रहाराभिहता नृकुजं भेन महा गजान्॥ अपश्यंत सुराः सर्वे पर्व
 तानिव पानिना नृ॥ कुजं भो वयं मागैः पुविकीर्णैस्ते महा गजाः॥ वज्राहता इवेंद्रेण विशीर्णा इव पर्वताः॥ अपश्यंस्त्रिदशाः सर्वे मूर्तिमंतमिवान्तकः॥ गं
 धादेवास्पर्शयैते सिंहस्येते तरे मृगाः॥ सबभौ तो गदाविभ्रमोक्षितो गजशो रितैः॥ प्रादितास्यो न दनु क्रुद्धो रोड रूपमधारयत्॥ यथा हि भगवान्
 क्रुद्धः प्रजानां संशये पुरा॥ विक्रीडमानो गदयारण मध्ये महासुरः॥ गोपाल इव दंडेन कालयत्स महा गजान्॥ क्रुद्धं कालमिव काले दंडमुद्यम्य द
 नवः॥ अपश्यंत सुराः सर्वे कुजं पंभी मविक्रमं॥ हतारो हातुतत्रो म्ये प्रभिन्ना वारणो जमाः॥ नेह न्यमाना गदयारण मध्ये महासुरैः॥ असंहतः कुजं भो
 गदावेगं महाहवे॥ स्वाभ्यनी कानि मुदंतः प्राद्वंत महा गजाः॥ महावात इवाभ्रानि विधूय गदया गजान्॥ अतिष्ठत्स मरे देवः कालः संवर्तको यथा॥
 ॥ इति हरिवंशो वामने देवा सुरसंशमो ॥ २३ ॥ ॥ वैशम्पातनः सवीरि सैन्यानि देवराजस्य शासनात्॥ अभ्यवदंत दितिजा नृदंतो भैरवा च न
 नृ॥ तं वलौचमपूर्यंतं देवानां सुदरासदं॥ रथनागाश्च कलिलं शरवडुंडभिनिःस्वतं॥ आपते तं सुदुःपारं रजसा सर्वतो दृतं॥ सैन्यसागरमभ्योभवेलेव
 मकरालयां तदाश्चर्यमपश्यंत अभ्रदं यमिवाद्भुतं॥ इदीर्णी दंतनां सवीसाश्चा सरथकुंजरां॥ आचार्यसमरेतिष्ठत्कुजं भो त्तरसावली॥ अतिष्ठत्स म
 रे देवो गिरिमंहरिवाचनः॥ अनीकिनी कुजं भो गदया सन्यारयत्॥ सातथा वारिता सेना विरुला भुजिनु यमा॥ तस्मिन्तथा वर्तमाने संप्रहारे सुदाहणे
 ॥ असिलो माहरिश्चैव जघत वै परस्परं॥ असिलो मातुवलवान् दानवो दानवाधिपः॥ देवसेनस्य सर्वस्य धूमकेतुरिवोत्थितः॥ तमां स्पर्कं दवापोहतस्तु

ह. वं.

रसेनानि संयुगे ॥ सहस्ररस्मिप्रनिमोदानवानां महारथः ॥ शरैर्मैघइवावर्षदेवानीकेप्रतापवान् ॥ शरैश्चरस्मिभिर्हीनैः प्रतपयोरविक्रमः ॥ रोडकोधो
 दुराधर्षो दुर्कीर्णो ध्वजिनीमुखे ॥ पुष्पनेहरिणा साईप्रसमान इव प्रभुः ॥ उग्रैः पुष्टवदनो मर्दमानो महागजान् ॥ सुराणामुन्नमो गानि प्राविनोत्स महाव
 लः ॥ प्रसन्ने देवसेनानिशरदंष्ट्रः प्रतापवान् ॥ असिजिह्वकहस्तश्चापदंष्ट्रो दुरासहः ॥ परश्वधधरः श्रीमान्मृदंगापरितन्धनिः ॥ अतिवृष्टानवश्रेष्ठः
 संयुगेऽप्यवदती ॥ मौवी घोषस्तनयितुः प्रवक्तृप्रवतो महान् ॥ धनुर्विपुलुणा रोपो महा मेघइवास्तुरः ॥ वलौघसागरो घोरो वाङ्महोदुरासहः ॥ का
 मुकोर्मि नरं गोघोवाणावर्त महाहृदः ॥ गदासिमकरो रोडो ज्वाबेलः शिखयोदुतः ॥ पदातिमीनः समहान्गर्जितोत्कृष्टघोषवान् ॥ हयान्गजान्पदातीश्व
 र्थांश्च नरसावहन् ॥ नमजयवसमरे परवीरान्महारथान् ॥ आश्रययन्सदेवो घान्तातुलोदानवेधरः ॥ प्रामर्दतुष्टिभीमान्देवश्रेष्ठो महावलः ॥ अप
 योस्त्रिदशः सर्वभुजो वृन्दप्रभं ॥ सन्नद्धतन्त्रपुष्पतन्त्रलेनमिव पावकं ॥ मध्यं दिनगतं सूर्यतपंतमिव तेजसा ॥ नरोकुः सर्वभूतानि दानवंप्रसमीक्षितं
 ॥ यथा प्रहृष्टो घर्मते दहेत्कषणं ताशनः ॥ तथा सुरवरान्देवो दहते वलतेजसा ॥ देवानां दानवानां वलते नर्दति दारुणं ॥ विमूढमभवत्सर्वमाकुलं व
 त्समंततः ॥ ततः भूरावलौक्यो हस्त्यश्वरथध्वजताः ॥ आर्यो बुद्धिसमासाद्य नराजंति महारथं ॥ तदस्मिन्जनकं युद्धमभवत्प्रमहर्षणं ॥ देवदानवयोः सख्यो
 तधिरत्वावकर्म ॥ नदिशः प्रत्यजानंतभयगहनपीडिताः ॥ शत्रुपातोश्च विविधान् दानवानां तदारण्यं ॥ अन्योऽयं मूढविज्ञाते निजघ्नीकुलीकृताः ॥ त्वा
 न्यरात्रैव जानंत विमूढाः शत्रुपाणयः ॥ शिशो रुहेषु संदह्यके विदूरस्य संयुगे ॥ भूराश्विर्देति मृदीनं सरद्वो वृष्टं ततः ॥ वाङ्मभिर्मुष्टिभिश्चैव वचकल्पैः

गुरु

सदाहृतौ ॥ प्रहरंति रथो यो धांशस्तथाः परस्परं ॥ यो धराणा हरैरौडैस्वर्गहारविघटने ॥ संकुले तु मुले पुदेवर्तमाने महाभये ॥ हयो हयं गजो नागं वीरो वी
 रं महाहवे ॥ अभिदुडाववेगेन न हनयैव मंति कीत् ॥ असुराश्च सुराश्चैव विक्रमाद्या महासुराः ॥ नृहंतः समरे प्राणान्निघ्नंतश्च परस्परं ॥ मुक्तकेशा वि
 कववा विरथाश्चिन्मर्काः ॥ हतपादैरपुष्पतं दानवास्त्रिदशैः सह ॥ हरित्कनिशितं भवंप्रेषणमास संयुगे ॥ सतस्य धनुषः कोटिं द्विताभूमावपा
 तयत् ॥ पुनश्चापि पृषक्तानां शनानितनपर्वणं ॥ प्राहिलो सहसामस्य दानवे दस्य संयुगे ॥ तस्य देहे विमुक्तास्ते माहते न समीरिताः ॥ भद्राईकाया वि
 शिभुः पन्नगा इव पर्वते ॥ स ते निपतिनेर्गात्रैः धरद्विरस्य गच्छं वभो देवो महाबाहुर्मैरुह्योत्तमिवोत्सृजन् ॥ ततो सिलो मासं कुहः संयुक्तान्महदनुः
 ॥ रुक्मपुरां सुनिशितां चेषणमाससायकान् ॥ तस्य मर्मसु विद्याधसपीनलविषोपमैः ॥ गात्रं संक्कादयामास महाधैरिव पर्वतं ॥ भूयश्च संधयामास
 सुपुंखे कालसंनिभं ॥ मुमोवसूर्यसंकाशं बालमप्रतिमं रणे ॥ तेन बाला प्रहारेण संयुगे भीमकर्मणा ॥ मुमोह सहसा देवो भूयो वनिषया तहा ॥ ततो हाहा
 कृताः सर्वदेवभूतलमाहिते ॥ जगत्सदेवमावित्रं यथार्कपतने तथा ॥ परिवारंतु समरे तस्य हन्ता महासुरा सकृच्चिंशसहस्राणि योधानां दानवो भूमः ॥
 जयभियासेयमानो दीप्यमान इवानलः ॥ आग्रहकार्मुकं चोरंगतः अकरयं प्रति ॥ तत्रैव तु महापुडे ससैन्या वशिना बुभो ॥ प्रयुक्तो सहस्रवेणवनिना दे
 वतारिणा ॥ बालात्वं दधनुः पाणिः समरे त्यक्तजीविनः ॥ आसाद्य तोषि नो देवस्तस्यैगिरि रिरिवावलः ॥ ततः शंखमुपाध्याय दिवतां लोमहर्षणं ॥ ज्वा घोष
 तलशैवैव सर्वभूतान्यमोहयत् ॥ ततः संहृष्टलोमानः शंसशयं विभुश्रवः ॥ यश्च राक्षसदैवो वा वृत्रस्याली वनिस्त्रनं ॥ गदातो मरनिस्त्रिशशक्तिभूतैः

हं

परश्रवाः॥ प्रयहीताय गजेतयधराधसवाकुभिः॥ तैर्विमुक्तामहाकायेः भूतशक्तिपरस्वधाना॥ भवैर्द्वयः प्रविद्धे भीमवेग रवेत्तथा॥ अंतरिक्षवराणां य
भूमिस्थानां वगर्जने॥ शरैर्विद्याधगाजालिदेवानां प्रियदर्शनः॥ वृत्रासुरभुजोत्तरे वैदुधाधराधसो॥ निरुज्जामेव दृश्यते शरीरालिशिरसि॥ अथ
रक्तमहावृक्षिरभवर्तनमेदिनी॥ गतपरिघभिन्नानां देवानां गात्रसंभवा॥ प्रकादयंतो वारणो घेर्द्वयं भीमपराक्रमं॥ दृष्टुः सर्वभूतानि भानुमधगणो
रिव॥ तीक्ष्णरश्मिवादिभ्यः प्रतपन् सर्वदेवताः॥ अविध्यदलवान्कुक्षः सायकैर्ममभेदिभिः॥ नदतो विविधा नानादिनस्यापि सायकैः॥ नमो ह्यमसुरै
रस्य दृष्टुं स्त्रिदशारणो॥ ते सिसृक्षुर्गदाभिश्च परिघासतो मरैः॥ परस्वधैस्त्रिभुलैश्च प्रववर्धुर्महारथो॥ ततो वृत्रः सुसंकुक्षितैस्तदाभ्यर्दिनो वती॥ अ
भ्यवर्धकितैर्वीर्यैस्तान् सर्वान् समविक्रमः॥ तेन विजिता देवा विप्रकीर्णमहायुधाः॥ घोरमार्तस्वरं वकुर्वन्नासुरभयादिताः॥ उत्सृज्यते गदाशक्तिभू
तासि परिघाशनीः॥ उत्तरां दिशमाजमुत्खासिता दृढधन्विना॥ ततः भूतगदाणालिर्घोरोरत्की महाभुजः॥ प्रावन्नातरणो वृत्रस्त्रासयन्सवरावरं॥ तत्रै
ककृतमहाबाहुरश्वीभूतधरः प्रभुः॥ अभ्यधावतदैत्यैर्द्वजमप्रतिमं रणो॥ यहीतवाणो वेगेन प्रभिन्नमिव वारणो॥ वत्सदंतैस्त्रिभिः पार्श्वविद्याधसुरस
त्रमं॥ सोतिविद्यो महेशो वृत्रः परमविक्रमः॥ गतं जगद्बलवान् गदासुदुविशारदः॥ तं प्रयस्य गदो भीमा मडिसारमयी दृढाम्॥ अभिने सह
सा गम्यता इयामास वीर्यवान्॥ दीप्यमाने ततः भूतमश्वीसुविपुले दृढं॥ प्रासृजद्द्वन्द्वे त्वाय सहसरो महर्षणा॥ भक्ताभूतगदाप्रेरणगदासुदुविशा
रदः॥ अभिने सहसा भ्यर्दन् गदाम्निव पन्नगं॥ प्रययो सहसा तत्र यत्रा उद्यतवासवः॥ पराजित्युत्संगामे अभिने भीमविक्रमं॥ जयश्रियासे

प्रः

यमानो वृत्रो पुदेयवस्तितः॥ ॥ इति हरिवंशो वामनप्रारम्भो ॥ ४० ॥ वैशम्पातनेव तमहायुदेरणाजिदैवसत्रमः॥ पुधाते सहदैत्येन सकवकेण
भीमता॥ प्रकापरथपथानमुत्क्रोशन्तमहारवं॥ सकवकृत्यदैत्यशरवर्षैरवाकितम्॥ महासुरमहावीर्यमहापद्मिषो धिनः॥ भूतानिवभुभुंती
श्रुतिपेतिस्ममहारणो॥ तद्वृत्रवर्षसमहृद्दशोक्तिसमाकुलं॥ अशिबेदिति जैर्मुक्तुर्निर्गार्यं वरावरैः॥ अन्योन्यमभिवर्धनदेवा सुरगणापुधि
॥ महादिशि स्वराकाशवीर्यवतो महारथाः॥ तुरंगमानां तु शतं तस्य युक्तं महारथे॥ महासुरवरस्येव हिरण्यकशिपोरुधि॥ ते यो वरणापातेन
चक्रनेमिस्वनेन च॥ तस्य वारानि पातैश्च हता वैशतशः सुराः॥ ततः सुतपुधिश्चित्रैः शरैः सन्नतपर्वभिः॥ आमुधान्यद्विनतकुक्षः शतशोथसह
स्वशः॥ वध्यमानाः शरैस्त्रीसोरपदिरदवाजिनः॥ गमिताः प्रक्षयं केचित्त्रिदशो दीनवारणो॥ ततः प्रक्षीयमाणान् तानुपप्रेक्ष्य दिनेः सुताः॥ तस्मा
प्राणाभ्यवर्तन्त प्रयहीतवरायुधाः॥ ते दिशो विदिशश्चैव प्रतिरुध्य प्रहारिणः॥ अभ्यप्रतिशितैः शस्त्रैर्देवान्दितिसुतारणो॥ रणाजिनिर्दिशितं चोरं प
रमं तिष्ठन्ते जसं॥ मुमोवास्वमहाबाहुर्मथनेनामसंयुगे॥ ततः शस्त्रालिभूतानि निशितानि सहस्रशः॥ अस्त्रवीर्येण महतादिति जः प्रतिविद्धिदे
द्विनाभूतान् कृतान् सर्वानेकवको महासुरः॥ प्रत्यविध्यतन्साध्यं दशभिर्निशितैः शरैः॥ अस्त्रवृष्टिनिहये वसोस्त्रे तस्य तसेनिकानां ज्वलितैरप
रैः शीघ्रे तान विध्य सहस्रशः॥ ते पाद्विन्नानि गाजालि विसृजन्ति श्मशोलितं॥ प्रावृषीवाभिवृष्ट्या निभृंगालिधरणीभृतां॥ इदं शानिसमप्रत्येवैगवदि
रजिस्तगैः॥ इति जैर्वध्यमानाश्चित्रैः सुः सुरसत्रमाः॥ सकवको रणेतिष्ठन् पश्यद्गजपूथपानां वराभरणनिहृदासमुद्रमिव निखनानां मत्तान् स

हं वं

विहिता नृदृष्टा महापात्रैरधिष्ठितानां कुलीना नीयं संपन्ना नृदिदिरदधानिनः ॥ शिषितानुगजा शिषाया मेरावत समानुपुधि ॥ अह नत्सुर सेनास्य
 जानुगज इवा सुरः ॥ विक्षरं तो महाजागन्भीमवेगास्त्रिधामदं ॥ मेघस्तनितनिर्घोषा महादीनिव बोद्धितानां सहस्रसंमिता नृदिना नृजो वृन्दपरि
 कृतानां सुवर्णजालैर्विततां लक्षणा द्विपर्वसः ॥ सकवक्रो गदापालिर्वलवान्बलिनो वरः ॥ उत्तारया मासगजा महोष्णीवमाहृतः ॥ निदय
 गदया सर्वास्मानुगजानुगजमर्दनः ॥ भूयोश्च संघान्बलिनो निरैक्षत महासुरः ॥ भुकवर्णा नृधवर्णा नृधुरसदृशां तथा ॥ पा रावत सवर्णाश्च हंसव
 र्णाश्च सर्वशः ॥ मन्त्रिकाश्चानुविरूपाश्चानुक्रौंचवर्णाश्च महाजवान् ॥ अश्वसैन्यं महावाक्रस्तदप्रतिमपौरुषः ॥ निस्त्रयामासवली गदया भीमवि
 क्रमः ॥ रणाजितस्य समरे सर्वा नृदृष्टा सुरद्विषः ॥ अविन्यविक्रमः श्रीमानुअभ्यघ्ने देवाहिनी ॥ गदायुद्धे कुशलोरथे नरथयुधपः ॥ दृष्टुं से
 न्यो महावाक्रः प्रलितः शक्रसन्निधौ ॥ त्रिशङ्कतसहस्राणि रथानां विनिहत्ससः ॥ रणेतिष्ठत देवैर्दो विधुमद्वपावकः ॥ तस्मिन्नेव तस्येव मेव ल
 ये घो महासुरः ॥ मृगव्याधं महात्मानं योधयन् जितं रणे ॥ मृगव्याधस्तद्वत् महापाणिषदास्तदा ॥ समुत्पेतुर्वल्ले दृष्ट्वा कृताग्रिसमने जसः ॥ गजे
 र्मेत्रैरथैर्द्विर्घोषाजिभिश्च महाजवैः ॥ अश्वैश्चानि शितैर्दीपैः शरैश्चानलसन्निभैः ॥ ततस्ते दृष्टुं वीरा दीपमाने महासुरः ॥ रश्मिवन्तमिवोद्यन्तस्वते
 जो रश्मिमालिनः ॥ संचामत्सं महावेगं महासत्त्वं महाबलं ॥ महामतिं महोत्साहं महाकायं महासुरः ॥ रश्मिवन्तमिवोद्यन्तस्वते जो रश्मिमालिनः ॥ स
 चामत्सं महावेगं महासत्त्वं महाबलं ॥ महामतिं महोत्साहं महाकायं महासुरः ॥ रश्मिवन्तमिवोद्यन्तस्वते जो रश्मिमालिनः ॥ तं समीक्ष्य महायोधं दिशु

७६:

37

सर्वीश्वरल्लितं ॥ ततः प्रहरणोर्ध्वैरेरभिपेत्तः समं नतः ॥ तस्य सर्वा यमास्तीक्ष्णाः शराः पीतमुखाः स्विताः ॥ शिरस्यदिप्रतीकाशे मृगव्याधेन पानिता
 ॥ तैः सप्तमभिराविष्टः शरैः शिरसि वार्षितैः ॥ उपपातनदा योमिदिशो दशविना दयन् ॥ ततस्ते त्रिदशो वीरः सरथः सज्जका मुकः ॥ अनुवज्राज
 संदृष्टः सेतदासु महाबलः ॥ असुरं दद्या मासतं योमि शरवृष्टिभिः ॥ वृष्टिमानिव जीमूतो निराघाते धराधरं ॥ अर्धमानस्ततस्तेन मृगव्याधे
 न दानवः ॥ वकारनिनदं घोर्मवरे जलदो यथा ॥ सदरं सहस्रोपेत्य मृगव्याधरथं प्रति ॥ निषपात महावेगः पक्षवा न्वेगिरि र्थथा ॥ वभंज वतनो दे
 त्यो भयेषा कूचरं रथं ॥ मृगव्याधः परित्यज्य स्तितो भ्रमो महाबलः ॥ विरथं प्रेभ्य हं तनस्य पारिषदाः भुभाः ॥ उत्थिता घो ररक्षा योमि मुहुरपा
 लयः ॥ सहस्रोत्थाय सततं वैश्वितो विमलैर्वरे ॥ मुहुरैरदितो भीमैर्वक्षः परभुभिर्यथा ॥ ते घोवेगवतां वेगे निहत्य समहासुरः ॥ निषपात पुनर्भूमौ
 सुपर्णसमविक्रमः ॥ स शालवृक्षमुत्पाद्य महाशालं महाबलः ॥ सर्वा न्यारिषदां संत्यो सृदयामास दानवः ॥ स तैर्विकृत देहकृत्स्नविरोधपरिमु
 तः ॥ भुभुभे दानवश्रेष्ठो बालः सूर्योदयोदिनः ॥ अथोत्थाद्यगिरेः भृंगं स मृगव्यालपादयं ॥ जघान तान्यारिषदान् समरे दानवैश्चरान् ततस्तेष्ववस
 नेषु महापाणिषदेषु वै ॥ बलेन दवशोषं यनाशया मासवीर्यवान् ॥ अधैरश्चानुगजेनो गानुयोधैर्घोषाश्च ये रथान् ॥ दानवः सृदयामास पुनो तेन
 कसन्निभः ॥ हतैरश्वैश्च नागैश्च भद्राक्षैश्च महारथैः ॥ त्रिदशैश्च भवद्भीरुद्वर्माणां समं नतः ॥ एवं बलः सदैवैर्दो मृगव्याधश्च वीर्यवान् ॥ पुधि
 प्रहृष्टो बलिनो प्रभिन्ना विवचारणो ॥ तत्रैव पुध्याते रुद्रो द्वितीयो राक्षसा सह ॥ विभ्रतस्त्रिपुलोकेषु क्रोधात्मा अजसकपात् ॥ तजयोत्कृष्ट

र. वं.

तेषु संसृज्यो महर्षयो ॥ आसीत्तानि भयं रोडं वीराणां जयमिच्छतां ॥ देवदानवसेनेषु उत्तरा केशीशा इत्या ॥ शरीरसंघातवहा प्रभृता लोहितापगा ॥
 आजघानाथसंकुशो रडो रौद्राकृतिः प्रभुः ॥ राहुं शतमुखं पुण्डरीकं सैन्यविदारणं ॥ तस्य कायनविभ्रं गं रथं साभ्यं ससारथिं ॥ जघान समरश्रीमान्
 कुक्षीदेवस्य सायकैः ॥ तस्य पारिवर्त्तको रथशक्रा महाबलः ॥ विभेद समरे हृष्टो दानवं तं तनोतरे ॥ विभिन्ना श्रोतुदेना तथा पारिवर्त्तरे ॥ तद
 रथमायां ते राहु दानवसज्जमः ॥ प्रममाथत ते नाभु महासाक्रोधमूर्च्छितः ॥ भिन्ना श्रेः शरैस्तीक्ष्णैः तदेणामितने जसा ॥ तदपारिवर्त्तान्सर्वान्
 निजघान महासुरः ॥ सृजंतं शरवर्षाणि दानवं चोरदरीनां ॥ विभेद समरे हृष्टः शरैः सज्जत पर्वभिः ॥ वर्तमाने महाशैले संध्यामे लो महर्षयो ॥ रुधिरैश्च
 महावेगमहानघः प्रसृतपुङ्खः ॥ दानवः समरे रुडं नीलां जनवयोपमं ॥ निर्विभेद शरैस्तीक्ष्णैर्महं सूर्यं दंशुभिः ॥ हतैर्दानवमुखैश्च शक्रिभ्यस्तप
 रस्वधैः ॥ पातितैः पर्वतापैश्च दानवैः कामरूपिभिः ॥ विरेजते नद्या देव्याः पुष्टिता इव किंभुकाः ॥ महाभेरीमृदंगा नां पणवानां तथेव व ॥ शंखानां
 पट्टानां च संवभ्रवमहास्तनः ॥ हतानां स्वनतां तत्र देव्यानां वापि निस्वनः ॥ सुराणामसुराणां च भुक्त्वेदाहणो महावृ ॥ तुरंगमसुरोक्ती रथ
 नेमिसमुद्भूतः ॥ रुतं धर्मागं यो धानां वंशं विवधरारजः ॥ शस्त्रपुष्पोपहारा सातशासीपुद्गमेदिनी ॥ दृष्टुं दुर्विगाह्या च मांसशोलितकर्दमा ॥ भ
 नैश्चक्रे रौद्राभिश्चत्वनो मरपद्विरो ॥ अपविद्वेधभद्रैश्च रथैः सां ग्रामिकैर्हयैः ॥ निहतैः कुंजरैर्मत्तैस्तदा त्रिदश दानवैः ॥ वक्राधगुगसाहस्यैर्भ
 तैरवनिमाश्रितैः ॥ वभ्रवायोधनं चोरं पिशितासनसंकुलं ॥ उद्योतश्च कवं धानिदिभुसर्वास्तसंयुगे ॥ अन्योन्यं वदवराणां देव्यानां जयश्रुतिना

गुहः

३८

॥ संप्रहारतदा पुण्डरीकं ते स्वभयं करः ॥ सेनानां सुप्रयुक्ता नाभूराणामनिवर्तिनां ॥ अजस्यैकपादस्य राहोश्चैव महात्मनः ॥ तेषां तत्राभिपतनां से
 नानामपि निस्वनः ॥ उद्धर्ततामंतकाले समुद्राणामिव स्वनः ॥ तत्रैकत्वं स भूग्राभो भीमो दृष्टो महाबलः ॥ देवैर्विभेदयते नगदापदिशभूलधका ना
 नाप्रहरणाद्यो रौभीमाभाभीमदर्शनाः ॥ निपेत हृष्टयिता महापारिवर्त्तथा ॥ रथमास्थाय सः श्रीमांस्तत्र कायनकुंडलः ॥ दानवैः संवृतैः के
 शीपुष्पाते पुण्डरीकैः ॥ तस्य संग्रामशोऽस्य संग्रामाये पुण्डरीकतः ॥ निपेत हृष्टयिता रथस्य जालाः प्रविनता मुखान् ॥ सत्सिंहा र्वितत्कंधः शाईनसमवि
 क्रमः ॥ महापर्वतसेकाशो मृदंगसमनिस्वनः ॥ तस्य निष्पतमानस्य दानवैः संवृतस्य वै ॥ वभ्रवसमहाबाहूः शोभयं विदिवंतदा ॥ तेन शयै नदृष्टा
 नां त्रिदशानां महावभ्रुः ॥ दुर्मशेलप्रहरणायो दुर्मेषा यवर्तना ॥ तेषां दंडं महाघोरं संजते लो महर्षयो ॥ देवदानवसंघानां प्राणां त्यक्त्वा महाहवे ॥ स
 र्वे दानवित्ताः भूराः सर्वे पर्वतसन्निभाः ॥ सर्वे सर्वास्त्रविद्वयः सर्वे सर्वायुधोयनाः ॥ त्रिदशा दानवाश्चैव परस्परजिघांसवः ॥ तेषां विनदतां शब्दः संग्र
 मेति नरसिनां ॥ भुक्त्वेति महाघोरश्चरत्वा वरकंपनः ॥ रेणुश्चातुरासंकाशः स भीमः समपद्यत ॥ उद्धतो देवदेवो यैः सहरोधदिशो दृष्टा ॥ अन्यो
 न्यं रजसातेन कौशेयात् पाण्डुना ॥ संवृता वक्रपेलाददभुर्नैव संयुगे ॥ न धजोनपताका दानवर्मतुरगोपिवा ॥ आयुधं स्पंदनो वापि दृश्यते नै
 व सारथिः ॥ सशब्दत्वं मुलस्तेषां मय्योयमभिधावतां ॥ तस्य निष्पतमानस्य दानवैः संवृतस्य वै ॥ श्रूयते तु मुलः शब्दो न दूपाणि च काशिरे ॥ दान
 वास्तत्र संकुडा दानवान् जगुराहवे ॥ त्रिदशा त्रिदशाश्चापि निजमुल्लमुले नदा ॥ नेपशं विनिघ्नतः स्थांश्च पुण्ड्रे महासुरान् ॥ रुधिरांशं तदा वक्रुर्

हं

दशशिवा सहस्राणि भार्गवस्य महात्मनः॥ यानि दानववीराणां जेपुः शान्तिमनुजमां॥ आथर्वणमथोदियं त्रस संस्तव बोदितं॥ रणप्रवेशसदृशं
 कर्मवैजयिकं कृतं॥ ततः संग्रामविदुषः संग्रामे घनिवर्तिनः॥ विद्यातपः समापुक्ताः कृतसत्पयनक्रियाः॥ धनुर्हस्ताः कवचिनो वेगेनासुसदा
 नवाः॥ वलिमध्यवीराजानं प्रह्लादं पर्यवारयन्॥ आच्छाद्य विपुलं दिवं रथं पररथानुजे॥ नानाप्रहरणाकीर्णो संबद्धमिव पर्वतं॥ तदध्वमुद्धर्तुं न
 श्वेदितास्फोटिताकुले॥ मेरोः शिखरमाकीर्णो गोरिवो बुधरागमे॥ सजः पद्मपलाशानामासुस्यसुविभूषिताः॥ बांधवान् संपरिघ्न्य संपतंतिरण
 प्रिया॥ महापुण्ड्रधरः श्रीमान् शुभवर्मधरः प्रभुः॥ शिरस्त्राणस्तनूनालीधनी परमदुर्जयः॥ सिंहशाईलदवीणां नदंतो किंकिणीकिनां॥ तस्य देस्य
 सहस्राणि प्रयाग्ये महारणे॥ सैन्यपक्षिस्तस्य रथाः परमदुर्जयाः॥ सप्रतिर्वै सहस्राणि गजात्मावंतस्तवया॥ मध्ये यद्गोदरस्तत्कालनेमिम
 होत्सुः॥ धनुर्विस्फारयन् घोरं ननादवज्रहासवा॥ तस्मिं कृतसहस्राणि पुरोयातिमहापुते॥ दानवानां वलवतां शक्रप्रतिमतेजसा॥ ससमं व
 द्या नक्तपक्षाभ्यां विलसतो महावृक्षमभवदानवव्यूहो दुर्भयः॥ सर्वदेवतैः॥ षष्ठिरथ सहस्राणि दानवानां धनुर्भृतां॥ नानाप्रहरणां वपरिमाणा
 नविद्यते॥ गदापरिघनिखिंशैः शूलपट्टिसमुद्गरेः॥ प्रयहीनैर्घराजैस्तदानवाः पर्वतोपमाः॥ गजैर्नो विनंदंतश्च विभो शंभुश्च सर्वशः॥ अयुधान्ते
 महाधराः समरे घनिवर्तिनः॥ तत्र तूर्यसहस्राणां भेरीणां वमहात्मनः॥ हृद्यानां वगजानां वगजैर्नामनिवेगिनां॥ उडभीनां वनिघोषः पञ्चानि
 नदोपमः॥ भुक्त्वा वेशं त्रिशदध्वपरहानां वनिस्वनः॥ ते तशं वनिनादेन भेरीतूर्यवेणवः॥ निघोषेण रथानां वक्रोशती वनभस्तलं॥ सागरप्रति

पुः

मौघेन वलेन महावृक्षतः॥ प्रह्लादो पुण्यतनुः॥ कालो न कयमोपमः॥ तस्य नादेन रोडेण घोरं रणाप्रतिमोजसा॥ विनेतुः सर्वभूतानि त्रैलोक्ये विलसते
 स्वनेः॥ अंतरिक्षात्पपातोत्कावायुधपटवो ववो॥ वमंत्यः पावकं घोरं शिवाश्चैव ववाशिरे॥ प्रह्लादस्तु महादेवः॥ प्रहसन् पुण्ड्रमंदः॥ उवाच वचनं
 श्रीमान् स्तक्ता नममुत्तमं॥ अथाहं दर्शयिष्यामि स्वबाहुवत्तमाहवे॥ अथ महारानिहता नृदेवान् द्रष्टव्यं संपुगे॥ बांधवानिहता ये घोषिदशोरि
 हसंपुगे॥ अथ ते निर्वपिष्यंति शत्रुमांसा निदानवाः॥ इमं यत्समुद्धर्तरेत्कंसमरमूर्धनि॥ अहं तं शमयिष्यामि शत्रुशोणिनविश्रवेः॥ तिमिरो
 चहता कंससैन्यरेत्वरुणी कृतं॥ आकाशं निघातिष्यंति स्वयं ता इव मे शराः॥ हृष्टाः संपरिमोदन्त्यं देवैर्वात्म्यं जनां भयं॥ अथाहं निहनिष्यामि काले
 डं वलिनां वरं॥ तोषयिष्यामि राजानं वलिवलवतां वरं॥ त्रिदशासगलान् हत्वा रणे यां त कर्मंतिकात्वा॥ अध्याः सन्ति मे तूणाः शराधारी विघो
 पमाः॥ स्थातुं मे समरेशकाः केरुणो जीविते श्वरः॥ हत्वारिपुगलं त्कष्टिरतुरागधरा जसः॥ हतस्य त्रिदिवे वा सो नास्ति पुण्ड्रसमागतिः॥ ते भयं दृष्ट
 तः कृतारणे दानवसजमाः॥ निहत्ये मानरीन्सर्वान् मोदन्त्यं दने वने॥ सवमुक्त्वा रणे सर्वा नृप्रह्लादो दानवोत्तमः॥ कालसैन्यं महारोडं तं रसा मर्द
 नात्सुरः॥ सर्वास्त्रविद्वान्भूरथानि संशयपराजितः॥ सुदृष्टमिमुष्यो नित्यं स्वबाहुवत्तमद्विषितः॥ षष्ठिरथ सहस्राणि विविधा पुधवारिणाः॥ प्रह्लाद
 स्थातिवीर्यस्य येन स्य तनयानि जा॥ ते तत्कृतशतैरिष्टं विपुलैराप्रदक्षिणैः॥ भोताधर्मपरानित्यं सत्प्रव्रतपरायणाः॥ दानारः प्रियवकारो वे
 नारः शास्त्रवत्कृष्णः॥ स्वशरनिरतानित्यं वसुधैः सत्यसंगराः॥ यष्टारः कृतभिर्नित्यं नित्यं बाध्यने रताः॥ द्रष्टुं कुशलाः सर्ववक्रशो दृष्टवि

30
25
20
15
10
5
0

ह. वं.

कमाः॥मन्त्रवारणविक्रान्ताः शत्रुसैन्यप्रमदकाः॥ईरयंतः पदाभेदेः सुघातान्तरैवकान्॥पुष्टोत्सुकभियोनिमंक्रोधरंजितलोचनाः॥संदृष्टो
 छपुनानिभ्योविनेदुभीमविक्रमाः॥श्वेतितात्कीरितरवैरयोम्यंसेग्रहयन्ता॥वेणुशंखरवेथैवसिंहनादेश्वपुष्कलेः॥आनुत्तापुत्ससहस्रारण
 धावन्नेकशः॥तालमात्राणिवापानिविक्रयसुमहावताः॥अमृष्यमाणाः सहसादीनवाः शस्त्रपाणयः॥महामुरैरणजितायोधयंत्रिरण
 नकं॥प्रतप्रहेमाभरणाः सर्वेनेश्वेतवाससः॥दानवमानिनः सर्वेसर्वस्वर्गभिकोक्षिणः॥भुभुभेसावमृदमापताकाधजमालिनी॥गजा
 भ्रुथसंवाधास्वर्गमार्गभिकोक्षिणी॥ततः कालकनिर्णीतोभीमोभीमपराक्रमः॥निनदत्सुमहाकायोयाधिभिर्वद्रुभिर्वतः॥दर्शमह
 तीसेनादानवानोवलीयसां॥अभिसंजातदपीणाकालेसमभिगर्जतां॥तमायांतंतानीकंदानवानांतरस्तिनां॥प्रतिलोमंवकारभुव्याधि
 भिः सहितोतकः॥प्रविश्वधजिनीवैष्णोपातयासासदानवान्॥कालोरुधिररकासः स्वेनानीकेनसंव्रतः॥प्रहाद्वलमत्सुप्रं प्रहाद्वंमहा
 वलं॥आजघानमहाकालोदंडमुज्जरपद्मिणैः॥शरशस्त्राश्चिह्नश्चविशिष्टाश्चपरस्वधाः॥धनुर्विधिविविधाशतश्रीधृष्टिरायसीः॥पात्यं
 तेयाधिभिर्गुदेदानवानोवमृमुखे॥वहवोयाधयोपुदेवद्रुनस्तुरंगवान्॥याधीनपिबदैषोद्यानिजगुर्वहवोवद्रुन॥भूलेः प्रमाथिताः केवि
 केविच्छिन्नाः परस्वधैः॥परिघैराहताः केविकेविवपरमायुधैः॥केविद्विधाकृताः त्रकैः स्युरंतः पतिताभुवि॥याधयोदानवैरेवेनानाशस्त्रैर्विद
 रिताः॥तेवापियाधिभिः सर्वैर्विविधैरापुधोत्रमैः॥स्वदैश्चविपुलैस्त्रीक्ष्णैः प्राशमुज्जरतोमरैः॥भिन्नाश्चदानवाः भूलेर्निहंताधपरस्वधैः॥मुज्जरेः

७५

पद्मिणैः भूलेयाधिभिश्चमहावलेः॥धताः शस्त्रैरेकेष्वमुष्णिभिश्चमहामृधे॥वेमुः शीलितमन्योमंविष्टवदनेधरणाः॥आर्तस्वनंवनदतांसिंह
 नादंवर्जतां॥वभ्रवतमुलः शकः संग्रामेलोमहर्षणः॥मुष्णिभिश्चोत्रमांगानिसेतत्रालिवासकृता॥साहितानिमहीजमुत्तिष्ठतामेवसंयु
 गे॥वस्त्रफेनाधजावर्तादिभवाक्रमहोरगा॥भूतशक्तिमहामत्स्यायापग्राहसमाकुला॥रणोद्योपलसेवाधाधजदुमसमावृता॥सशस्त्रद्वोरवि
 स्तारालोहितोद्यमत्रदी॥सधनुःशक्रधनुषोकांवनोगदभूषितो॥नीदैत्यकालजलदोदिवहारविभूषितो॥तोविरेजतुरायतोसूर्यवैभानराविव॥तो
 महामेघसंकाशावम्योन्मस्यचमंतदा॥वज्राशनिमस्यशैवीणैर्जघत्तुराहवे॥परस्परंममासाद्यतेयोपुंदुसदं॥नाशंसेततदायोधाजीविताम्य
 पिसंयुगे॥शरैर्निर्भिन्नसर्वांगुधिप्रक्षीणजीविताः॥निपेतयोधमुत्थात्कुरुधिरासितवक्षसः॥पतितैर्निपतद्विश्वात्तमानैश्चसंयुगे॥वभ्रव
 भूः समाकीर्णयोधैरुतजीवितैः॥नयद्रुतोः शरानुघोरात्रवसंदधतोसयोः॥अंतरंददशोकश्चित्तपत्नादपिसंयुगे॥लपुत्तावमहाबाहुपु
 ण्ड्रौमहावलो॥मंडलीकृतवापोत्सक्रदेववभ्रवतः॥प्रहादस्यतवाणोघेर्दुजावांतकवाहिनी॥उत्समानावलवतावायुनेवाभ्रमंडले॥हतदपे
 तविज्ञायप्रहादः कालमाहवे॥अपयानंवसमरादिषलेसंप्रतर्कने॥मत्तावशागतंवेवप्रहादोपुद्रुमंदः॥तत्रैवान्यावमंभूयः प्रामर्दतमहासु
 रः॥कालप्रहादयोपुंदमभवथादशतदा॥तादशसर्वभूतेषुनभूतेनभविष्यति॥सर्वमद्रुतवीर्यैर्जमहारणकृतव्रणः॥प्रहादः परिवृक्षोत्रकाल
 त्वपस्तरणोत्पत्ता॥इतिहरिवंशेयामनेप्रहादकालयोपुंदनाम॥ ४२॥ ॥वैशा॥अनुहादीधनाधक्षप्रहादस्यानुजोवली॥ससेन्योयो

ह. वं.

धयामासधोभयनृपक्षनाहिनी॥ महतासवलौयेनअनुहादोसुरोन्नमः॥ अदया माससंकुदोधनाधधंप्रतापवान्॥ अमृष्यमाणसिद्धिनाहवस्थानु
 हापुधानावकारकदनेचोरंधनुः॥ पाणिर्महासुरः॥ आवर्तेश्वसंजतेवलस्यमहतोमहान्॥ सुभितस्याप्रमेयस्यसागरत्येवसंप्रवः॥ त्रिदशानांश
 शीरैश्चोनयानांयमेदिनी॥ वधूनिवितासर्वापर्वतैरिवसंवता॥ मेहदृष्टंरुकेनरजितेसंप्रकाशने॥ सर्वजोमाधवेमासिपुष्टितैरिवकिंभुकेः॥ ह
 तेवीरैर्गजेरभ्यः प्रावर्तनमहानदी॥ शोणितोद्यमहाचोरायमराष्ट्रविर्विनी॥ शक्रमेहोमहापंकाविप्रकीर्णोत्रशैवला॥ क्षिप्रकायशिरोमानासंगा
 वयवशर्करा॥ यद्वहंसगणाकीर्णाकंकसावरसनादिनी॥ वसाफेनसमाकीर्णोद्युष्टतनितस्तना॥ तांकापुरुषडुर्द्वीपुदधूमोमहानदी॥ नदी
 मिवातपापायेहंससारसशोभितां॥ त्रिदशाद्यनवाधैवतेहस्तोदुत्तरांतदा॥ यथापप्ररजोधस्तो नलिनीगजप्रथपाः॥ ततःसृजंतंवाणोद्याननुहादं
 रथेष्ठितं॥ इदंशतरसादेवोनिघ्नंयधवाहिनी॥ कुदहातोदैत्यवलेख्यमासविभक्तः॥ विधिपत्निवत्वेवायुर्महाप्रपटलेवलात॥ समीप्यतुमुलं
 पुदमनुहादध्वपते॥ रथेनादित्यवर्णनकुवेरमभिडुवे॥ सधनुर्धनिनांश्रेष्टोविक्रयरासूदनः॥ उत्तसर्जशितान्वाणान्विजेशस्यमहात्मनः
 ॥ कुवेरं प्राप्यतेवाणानिर्धियसुसमाहिताः॥ अपरानृष्टतो जघ्र्यासकानृपक्षराभक्तान्॥ देवः शरैरभिहतोनिशितज्वलनप्रभैः॥ अनुहादंप्रसुदि
 यात्संकुदः परमाहवे॥ ततो वैधवराजो कुदोयधगणैः सह॥ ववर्षेशरवर्षाणि दानवाभ्यतिवीर्यवान्॥ तद्यथाशरदं वर्षेण वृषः शीघ्रमागतो
 अपारयन्वारयितुं प्रवृत्तानिनिमीलितः॥ स्वमेवकुवेरस्यशरवर्षमहासुरः॥ निमीलितधः सहसादेवः सहनिदाहर्णोरोधितः शरवर्षेणाननदे

गुरु.

नमहाबलः॥ इदंकेतुप्रतीकाशमभितोपश्यतुमुं॥ प्रवृद्धास्वाविटपंतहणोकरपल्लवा॥ उत्तायकुपितोदैत्यस्तहफलसमाकुलं॥ निजघानहयश्रं
 दानकुवेरस्यमहाजवाना॥ तस्यकर्ममहाचोरैश्चसर्वमहासुराः॥ सिंहनादनंनिष्कसुहादप्रहर्षिताः॥ तयोः सुतुमुलं पुदंसंजतेदेवदैत्ययोः॥
 ततस्तोकोधरकाभावान्पवधकांशिलो॥ अन्वोन्विविधैः शस्त्रैर्वीरैर्जघ्रतुराहवे॥ त्रिदशोद्यनवायुदेमथिताः॥ प्राणवन्त्रैः॥ दानवैस्त्रिदशाश्वा
 पिकुदैर्भुविनिपातिताः॥ दानवास्त्वथसंकुदास्त्रिदशान्निशितैः शरैः॥ विष्यधुर्वहिसंकाशैः कंकपत्रैरजिह्वैः॥ विद्यार्यमाणोदैत्योद्येस्त्रिदशात्म
 हावले॥ अमर्षिततराभ्यश्चक्रुः कर्माण्यभीतवत्॥ तेगदाभिः सपीमाभिः पद्भिः भूलभुजैः॥ परिघैश्चसुतीक्ष्णग्रेहीनवाः पीडिताः सुरैः॥ शरनि
 भिन्नाग्राश्चतुर्विदिनवभसः॥ जघ्रुतेशिलाश्चैवदुमांश्चासुरसत्तमाः॥ तेभीमवेगादिनिजानंदमानाः पुनः पुनः॥ ममंभुस्त्रिदशान्वीरानुगतं
 शोथसहस्रशः॥ ततः सुतुमुलं पुदंतेषां तत्समवर्तत॥ शिलाभिर्विप्लवाभिश्चवदुशास्त्रैश्चपादपैः॥ परिघैः पद्भिः श्वेवभिडिपालैः परस्वधैः॥ के
 विनिर्कृतिशिरसः केविद्विदलीकृताः॥ केविदिनिहताभूमोरुधिराशः सुरासुराः॥ केविदिद्राविता नद्याः परस्परवधादिताः॥ विदिन्नहृदयाः
 केविद्विदिनपादाश्चशरतोविदारितास्त्रिभूतैश्चकेविजत्रगतासवः॥ तपुदंसमहद्भीमं देवदानवसंकुलं॥ वधूवशास्त्रमुलेशिलापादपसं
 कुलं॥ धनुर्गोतंविमधुरं हिक्कातालसमन्वितं॥ आर्तस्तनितनिर्वाणं पुदगाधर्वमावभो॥ कुवेरत्कधनुः पाणिदोनवान्मूर्धनि॥ दिशोविडा
 वयामाससंकुदः शरवृष्टिभिः॥ कुवेरेणादितंसेयंविदुतेप्रेक्ष्यदानवः॥ अभ्यद्रवदनुहादः प्रवृत्तविप्लवांशिलाः॥ क्रोधाद्विप्लवारकाक्षः पि

ह. वं.

तत्कल्पपराक्रमः॥ शिलां तोषातया मासकुवेरस्य रथो न मे॥ आपतेनो शिलां दृष्ट्वा गदा पालि धनाधिपः॥ रथाद्युत्पत्तेन वसुधायां व्यतिष्ठत॥
 स वक्रकृवरहयं सध्वजे सशरासनं॥ भक्तारथो न मे तस्य निपणात शिला भुवि॥ विमथात् कुवेरस्य प्रह्लादस्यानुजो हृदं॥ सुराणां कदने वक्रस
 कंधविटपेर्दुमैः॥ विभिन्नशिरसो भद्रास्त्रिदशाः शोणितो जितः॥ दुमैः प्रमथितो गन्धनिपेतुर्धरणी तले॥ विशयविपुले संन्य मनुहा दोमहा
 सुरः॥ गिरिभृंगं गृहीत्वा त्रकुवेरमभि उडुबे॥ तमापते ते धनदोगदा मुद्यमवीर्यवान्॥ विनंदं ग्राहया मासदानवेदं महावले॥ तस्य क्रुद्धस्य सं
 क्रुद्धो गदां तां वक्रकंदकां॥ न्यपातयत विजेशो दानवस्योरसि मधुः॥ दैत्यत्वं को धरकां संप्रहारमस्मिन् यत्न॥ विजेशस्योपरितदा गिरिभृंग
 मपातयत्॥ सविहलितसर्पयोगिरिभृंगे तताडितः॥ वपातसहसा भूमोपि गता क्षो महावले॥ रराजपतिनो भूमौ विकीर्ण इव पर्वतः॥ विजेशो वि
 हृतं दृष्ट्वा सवेते यधराक्षसाः॥ परिवार्य महात्मानं ररक्ष भीमविक्रमः॥ मुहुर्तं विहृतो धृत्वा प्रभुर्विभवसः सुतः॥ इत्यितः सहसा देवः पिंगलाक्षो महा
 वलः॥ नना दवमहाना दं त्रैलोक्यमभिना दयन्॥ व्रनयन्निवनि र्द्यो विधुन्वन्नि वपर्वता न॥ तमवधं त्रविताय निहते पुनरुत्थितं॥ प्रेषापि गलमायां
 ते दानवा विप्र उडुबुः॥ तां क्लविद्वतो दृष्ट्वा अनुहादो सुरो ब्रवीत्॥ कालनेमिं सुनेमिं वमहानेमिं वदानवं॥ आत्मानं ये ववीर्यं ववित्स्वत्याभिजनं तथा
 कगद्वतमयत्रलाः प्राकृता इव दानवाः॥ निवर्तन्महावीर्याः किं प्राणापरिरक्षथा॥ नाले युदाय यशो ये महती ये विभीषिकाः॥ सतां समुद्यता मद्यतानवा नो
 भयावहाः॥ विक्रमा विधमिष्यामि निवर्तन्महासुराः॥ क्षीणा प्रहरणाः केविमे वगेभीरनिखनाः॥ दयो कदा भुजेरे वसे प्रहारं प्रवक्षिरे॥ प्रोभुभिश्चैव का

पुः

४३

वैश्वशिलाभिश्च महासुराः॥ वाक्रभिश्च तथा न्यो न्यमासिपेति स्म वेगिताः॥ सुप्रिभिश्च तत्र वैश्व नखघातेर्महावलाः॥ पादपैश्च महाशस्त्रैरुपधात महा
 रणे॥ अनुहादं क्लसं कुदो देवतां नो महावले॥ ममथ परमायसो वना न्यमिरि कोत्थितः॥ हधिरादी क्लवहवः शेरनेयो धसत्रमाः॥ नि कृताः पतिता भू
 मोता प्रपुष्पा इव दुमाः॥ अनुहादस्य विहां तो देवत्वा शी विषोपमान्॥ युध्यमानस्य समरे वारजानि शिता वशरान्॥ धनाधिपे न विदस्य अनुहा
 दस्य संयुगे॥ अंगारमिश्रा क्रुद्धस्य मुखान्निभेतरविषः॥ अथ काण सहस्रेण विजेशो दानवो न मेः॥ विद्याधसमरे कुदो दं डपालि रिवान कः॥ कु
 वेरत्वं शरैर्भिन्नः समंतात् क्षतजो जितः॥ हधिरं परिसुआवगिरिः प्रभ्रवलो रिव॥ गदा मथ समासा दभी मां भीमपराक्रमः॥ विक्षेपदैत्यमुद्दिश्य वलवा
 न्क्रोधमूर्धितः॥ अवाप्रा मंतरे सोथतां गदां दया सुरः॥ वमं जविनं हन् क्रुद्धस्तत्राश्च ये मभूजशाः॥ प्रपुष्पा तु गदां भूयो ह्यभि उडा वदानवां॥ तमापते ते दृष्ट्वैव
 अनुहादो महावलेः॥ गिरिभृंगमथो न्यघकै ला सायले संनिभं॥ धनाधिपं प्रह्लादवादिता स्पृष्ट्वा न कः॥ तमेतं क मिवायात मजेयं सकलैः सुरैः॥ ग्रसं तं
 मिव तं दैत्यैः त्रैलोक्यमविलेखता॥ तथा लोका तथा रूपं धनाध्यक्षोरणं भयात्॥ अपहाय ययौ तत्र यत्र देवः शवीपतिः॥ तस्य वानि महाकर्म दृष्ट्वा विजप
 त्ति कदा॥ जगाम भयसं त्रसो यत्र देवः शवीपतिः॥ इति हरिवंशो वामने धनाध्याध्यातुहादयो युद्धं॥ २४३॥ वैशो॥ विप्रविजित् क्लवहं देवाना मा
 दि मवयं॥ जघाने सुगणैः कुदो दीपै रिव महोरगैः॥ संदहमानो दैत्ये नदीपैः शरगभस्त्रिभिः॥ नाभजानत कर्तव्यं संग्रामे सजलेधरः॥ सर्वलाके धरस्यैव
 परमेष्ठी प्रजापतिः॥ नशक्नोत्ययतः क्वातं विप्रविजे जनाधिपः॥ वज्रीनाम महाव्यूहो निर्धयः सर्वतो मुखः॥ तं व्यसं प्रत्युधात दानवा देववाहिनी॥ अग्नि

४३

ह. वं.

हयवाहनः॥ हिरण्यरेताः पिंगाश्वो देवदूतः कृताश्विनः॥ रोहितो लोहितग्रीवो हरीदाता हविकविः॥ पावको विश्वभृदेवः सर्वदेवाननः प्रभुः॥ सुव्रह्मात्मा सर्व
 स्तः सहस्रार्चिर्विभावस्तुः॥ कृत्स्नवर्मा विजयानुदेवाग्रिः अस्कराः॥ लोकसाधी विजयकृतो प्रियो विष्णो नववर्णकृतः॥ हयभक्षः शमीगर्भः स्वयोनिः सर्वक
 र्मकृत्॥ पावनः सर्वभूतानां त्रिदशानां तपोनिधिः॥ शमनः सर्वपापानां लेलिहानस्तपोधनः॥ प्रहसिणा वर्तेशिखः भुवि रोमाशित्वाकृतिः॥ हयभुक् भूत
 इत्येव शेषतः भागहरो हरिः॥ सोमपासुमहातेजा भूतेशः सर्वभूतपाताम्भुष्यः पावको भूतिर्भूतात्मा वै सुधापतिः॥ स्वाहाधिपः सामगीतो सोमपूताश
 नोर्विधकः॥ देवदेवो महाक्रोधो रुद्रात्मा क्रमसंस्कृतः॥ लोहितश्वे वायुवक्त्रं रथमास्थापयन् कृत्वा धूमकेतुर्धूमशिखो नीलवासाः सरोजमः॥ उद्यम्य
 दिव्यमाश्रेयसं देवोरणमहत्॥ राजवानां सहस्राणि प्रयुता न्यर्जुनानि वा समरे विजयाकोपी ददाहानितसारथिः॥ प्राणो यः सर्वभूतानां नृपुतिष्ठति
 पंचधा॥ यन्नायं कृतां सत्यं सत्वावप्रभुरीश्वरः॥ प्रभंजो यो लोकां युगो ते सर्वशासनः॥ स जलरगताय स्योनिर्गीर्धितदीयते॥ यो साक्षात् समयो दे
 वो हरिः शब्दसंभवः॥ यः कर्ता बविकर्ता यमनिर्गतिप्रदा प्रभुः॥ वेदकृतो समो लोके वाक्प्रणो यः सनातनः॥ अमूर्तमंतं यं प्राकृमहाभूतं महत्तरा सोमि
 समीरया मास शमीगर्भं समीरताः॥ त्रिदिशो हि भिज्जीलेर्जं भमालो दिशो दृशः॥ दानवानां महावायुगता विरिवा भवन्॥ मेदो मद्भामहापकां केशशास्त्रज्ञो
 वलः॥ यो धर्मी यो पतवर्ही मृतदीपतदोक्तः॥ शोणितो दारो दृष्टा संघा मसरिते प्रभुः॥ वह्निः प्रकृदया मास देव्यानां भयवर्द्धनः॥ ततो प्रादिति जातमर्वा नृ
 प्रह्लादप्रमुखोत्तदा॥ पराजया मास विभुः कोशमाना महाहवो॥ केविन्द्री मे मुकुटः केविन्द्री मे शिरोरुहः॥ केविन्द्रा मे सुदीपे श्वकेविन्द्री मे भुजाननेः॥ के

७६

४५

विन्द्री मे रुद्रभिः केविन्द्री मे ध्वजैरथैः॥ असुरास्तद्वन्द्यं ते प्रदीपे नाप्रितारणो॥ सत्कायुधानि सर्वाणि सध्वजो श्वरथो जमान्॥ प्रयोति समरे भीताः पाव
 केन पराजिताः॥ नवपश्यंति ते वह्निं प्रदीपं वमहाहवो॥ दिशः खेगां वमेघां ध्वरी प्रावपश्यंति दानवाः॥ ध्रुवं स्वयं भुजासृष्टो युगां तत्तोययोनिना॥ इत्ये
 वं दानवाः सर्वमे निरेव्रतवेतसः॥ मयश्च शं वरश्चैव महामाया धरावुभौ॥ पार्जन्यवारुणी माये व्यधजं वारिविधरेण॥ ताभ्यां वह्निं समायाभ्यां सिध्यमा
 नः समंततः॥ तोयो वैः पर्वतनिभैर्हृद्विरभवद्रथो॥ शाम्यमाने तु समरे पावकं देवनाशनं॥ ब्रह्मकीर्तिमहातेजा वह्निमाह ब्रह्मस्य निः॥ ब्रह्मस्य नि
 रुवावा॥ हिरण्यरेतः सुशिखोज्ज्वलनासय सर्वभुक्॥ सप्रजिहान नृणां मले लिहान महाबलः॥ आत्मा वायुजवविधो शरीरं तव वीरधः॥ यो निरापद्य
 तेषु कं यो नित्यमसिवांभसः॥ दुर्द्धवा ध्वजगच्छति संवरं निवर्णार्थनः॥ अविर्वस्ते महाभाग सर्वतः प्रभवन्ति वा॥ तमेवापे सर्वमसितयि सर्वमिदं ज
 गत्॥ तंधारयसि भूतानि भुवनं ते विभर्षि वा॥ तमप्रेहय वा देकस्त्वमेव परमहविः॥ यजंति वसुधा संतत्त्वा मेव परमाधरेण॥ तमन्ने प्राणिनां पुंश्चै जगत्
 वीताशितं प्रभो॥ त्वनः प्रवृत्तो विजयत्सायिलोकाः प्रतिष्ठिताः॥ सर्वां लोकां स्वीनिमान् हयवाहप्रापे काले त्वं पश्ये वदीप्रः॥ त्वमेव कल्पसे जातवेदीना
 म्यत्स प्राविचने गोपुदेवः॥ वृषाकपिः सिंधुपतित्वमप्रेमहामखेष्टप्रहरत्स मेवा॥ विश्वस्य भूतित्वमसि प्रसूतिस्त्वं प्रतिष्ठा भगवान्प्रजानां॥ सृजंस्या
 योरश्मिभिर्जीतवेदस्त्वमोषधी रोषधीनां रसोश्च॥ विश्वं तमादाय युगांतकाले खण्डयस्यानलसर्गकाले॥ त्वमाग्निः सर्वभूतानां योनिर्वदेवुगीयसे॥
 त्वया देवहिता र्थाय निहता दानवारणो॥ स्वयोनिस्ते महातेजस्तोयं मत्स्यशार्वावितां॥ तत्स्वयोनिस्ते महातेजस्तोयं मत्स्यशार्वावितां॥ तत्स्वयोनिस्ते मासाय किं वि

९

हं

धीरसिपावक॥ आयस्वसमरे देवानुदेतेभ्यः सुरसत्रमा॥ युगोताभसरारिप्रविश्वकर्मसहस्रभुक्॥ पिंगाभलोहितग्रीवकृष्णवर्त्मनुकृताशन॥ इतिहरिवं
 शेवामनप्रादुर्भावेअप्रितवः॥ २४५॥ ॥ वैशम्प॥ बृहस्पतेस्तवचनंश्रुत्वाग्निः सत्यमीरितो॥ भूयः प्रजन्तानेरणेहविषेवमहोमखे॥ हतात्ममायादेत्या
 नोप्रदीप्रेनाग्निनारणे॥ हतमायाहतवत्तावलिनेसमुपस्थिताः॥ पराजितेपुदैसोपुवहिनाद्रुतकर्मणा॥ प्रह्लादस्तपरंवाक्यमाहदैत्यपतिवलि॥ भवा
 नप्रिश्वायुधभात्करः सलिलंशशी॥ नभशालिदिशोयोमभूश्चानवसंजमा॥ पविष्येवैवभूतंयधववा सुरसत्रमा॥ दत्तेहितेभगवतावरदेनसयंभु
 वा॥ इदंत्वंवामरत्वंसेयामेषपराजयं॥ इशित्वेववशित्वंयवलेयैवामितंभुभं॥ सर्वभूतेश्वरत्वंदेसराजसदातव॥ महायोगीश्वरत्वंयश्वरत्वंमहामुधा
 अमितत्वंलघुत्वंययैवात्येताविकापुराणः॥ तत्पराजयदेवेंदेवान्सर्वीश्वसानुगानांयथोक्तंस्मरणंराजंस्तत्रथानतदस्याथा॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाग्नि
 हादस्यमहात्मनः॥ वलिः परमसहयोगतः शक्ररथं प्रति॥ ततः प्रयातेत्रिदशेंद्रसन्निधौ महासुरेंद्रवलिमुजमभियं॥ तमंजसाजगुरभिप्रदक्षितो
 दिवाश्वपुण्याः पशवश्चमंगलाः॥ महाजराभारधरास्तपस्विनस्तदातमाद्रुविधिमंत्रमंगलेः॥ अभिष्टुवंतः कवयस्तत्कृतं वलिं प्रयातेरणा मूर्धनि
 स्थिताः॥ प्रतमंजोवृन्दविभ्रमप्रणोदियेश्वरत्वेविधैरलेकृतः॥ विराजमानः परमेलावर्कसारलोविभात्यग्निभिः सुरेश्वरः॥ सवेतदाशकवनादि
 तंवलं वलिर्ददौ तमवीर्यविक्रमः॥ जलागमेप्रीमदिवाभ्रमंडलेविकीर्यमाणंनभसीववायुना॥ ततोददृशीथवत्तानिसर्वतोरणेसुपुत्रानिकृताश
 नेनवैशसमुत्थितानुप्रतरालितत्रसःसमुद्रवेगानिरपर्वसंधिषु॥ सभूतशस्त्रशिग द्यतिसायकान्दधिपन्नरिप्रणसमरेमहात्मना॥ ननादसिंह

गुरुः

४६

वैभमनेनागवज्रतागमेतोयदवचवीर्यवान्॥ दिव्यास्त्रधूमोभुजवेगवायुर्महावलः॥ पौतषविक्रमं धनः॥ प्रजादिधमत्रिवकालवहिः सुघोररूपोविवभो
 रणोवलिः॥ इतिहरिवंशेवामने॥ ॥ वैशम्प॥ वलिनातसराः सर्ववर्जयित्वासराधिपारणे शरशतैर्भिन्नाः ससेन्यावैपराजिताः॥ विमुक्त्वासातुदै
 येदैर्गुह्यमानामहाव्यूः॥ जितास्तवलिनादेवाः शक्रमाद्रुमहावलं॥ देवाद्रुः॥ भवानिन्द्रश्चधाताचलोकानां प्रभुरव्ययः॥ त्वमप्रतिमकमीवतथै
 वानुपमद्युतिः॥ विदुतानीहसैन्यानि सहास्राभिः सुरेश्वरारथवक्रध्वजाग्राणि विभिन्नानि महासुरैः॥ रथहस्त्यधयोधाश्चपदाश्च सहस्रशः॥ भिन्न
 भिन्नाश्च शतशो गदागुरालपदिशैः॥ महाभैरवरूपेहिदैत्येदेसाकृतेरणे॥ किमुपेक्षसिदैत्येदेहैन्यमानां महाव्यूः॥ आयस्वत्रिदशश्रेष्ठशरणशरणा
 गतान्॥ ॥ वैशम्प॥ श्रुत्वातवचनंतेषां देवानाममराधिपः॥ संवर्तीप्रिसमः क्रुद्धः सवीन्द्रहृतिदानवान्॥ दिवाकरकराकारांकिरीटधारयन्
 प्रभुः॥ वैदूर्यवर्णसंकाशोतानारत्नावितांगदः॥ मयूररोमाधूमाक्षः शतबाहुः सहस्रदं॥ हरिकेशोहरिश्मश्रुतीगकेतुर्महावलः॥ वज्रप्रह
 रणः श्रीमानुयोगीशतशिरोधरः॥ सधनुर्वदसन्नाहः शतादिसंमप्रभः॥ देवगंधर्वयक्षाद्यैरनुयातः सहस्रशः॥ सामगैः सजपैश्चापित्स्त्रय
 माजोमहविभिः॥ शतपर्वमहासैंदव्योदने सर्वतोमुखः॥ प्रहृष्टरुचिस्त्वज्रं दीप्रंरोडादहासितं॥ दैत्यानयोधयतीतीन्महेंद्रः पाकशासनः॥
 अधृष्टाः सर्वभूतानामदित्यादयितः सतः॥ ततः प्रवृत्तः संगमोवलेदेवैश्चरत्वावा॥ उभाभ्यां देवदैत्याभ्यां दहतलो लोमहर्षणः॥ अतिवीर्यवतो दयं
 तमुत्तलोमहर्षणं॥ प्रह्लादेनस्तुतिशतैः कर्मभिर्जयसंमितैः॥ प्रबोधितोदैत्यपतिरत्रिरिद्धरिवावभो॥ सुरासुरेंद्रयोर्दृष्टासंगमोमहर्षणं॥

हं वं.

देवानां दानवानां यभूयो पुद्गमभूत्रदा॥ ततो विध्यन्महेन्द्रं वलिं शस्त्रे मेहावलः॥ ताम्यत्त्रालि महाबाहु विदेदशतधारणो॥ ततः क्रुद्धः पुनस्तजनिज
 प्रदानं वमहत्ता॥ आत्रेयमथशत्रुं विभेपेन्द्रो महावलः॥ तं दृष्ट्वा त्वेसमागच्छत् प्रलयानलसन्निभं॥ शमयामास दैत्येन्द्रो वाह्णो त्रिगुणधीमता॥ स
 क्रुद्धो भगवान् वज्रमग्राह्य सर्वतोपमं॥ हंतुं कामो वलश्चाधी वलिं दैत्याधिपं रणोत्तमः॥ भुव्या वदेदं दः कौशिको हरिवाहनः॥ अंशरीरं भुभं वारणी
 तस्मिन्महति वेशसे॥ निवर्तस्व महाबाहो सुरारणं नंदिवर्द्धनः॥ १९६२ सुरभ्रेष्ठ न जेष्यसि रणे वलिं॥ तपसा त्वज्जमो लोके वरदानेन वाधिकः॥ त्वयं भू
 परिती वाचसत्या द्दमी ववा सवा नैष शक्य त्वया जेतुं त्रिदशैर्वा सुरेश्वर॥ यो ह्यस्य भगवान् जेतानं भूतल्लक्ष्मणमाहितः॥ ब्रह्मणो यो हि सर्वसं देवानो
 वेपरा गतिः॥ परं रहस्यं वेदानां धर्मस्य वपरा गतिः॥ परात्परतः श्रीमान् परापरगतिः प्रभुः॥ यस्मा यस्मिन् महाभूतो भूतपथे भवत्यभुः॥ सहस्र
 श्रीर्वा पुद्गवः सहस्रांशः सहस्रपात्ता॥ शंखं चक्रं गदा पाणिः पीतवासाः सुरारिहा॥ जेतान् जयोजयः श्रीमान् सोऽस्य जेतान् भविष्यति॥ ऋत्वा दिव्योत्त
 मधुरां वारणीतामशरीरिणीं॥ अपयानोरणा कुरुः साहं सर्वं मे हृदये॥ अपयाने तु देवेन्द्रो कौशिके हरिवाहने॥ सिंहनादो महानासी दानवानां म
 हा मृधे॥ ततः किल किलाश दः स्वेदितात्फोटितस्त्रिनः॥ शंखानां निनदश्चात्र यो धानां यस्मिन् तस्त्रिनः॥ वादित्राणां यानि यो घत्कमुलश्चाभवत्तदा
 जयशब्दरवथैव देवानां तु पराजये॥ सत्सैन्यो देवराज तत्कल्लयमानः सहस्रतैः॥ वलीन्द्रो विवधो दैत्यो हिरण्यकशिपुर्ग्रथा॥ ॥ इति हरिवंशो नाम
 नंदेवा सुरसंशमेशका पयानं २४६ ॥ ॥ वैशम्पनिः प्रयत्नेषु देवेषु त्रैलोक्ये दैत्या पालितो जयवले वलवतो मय ० शंवरयो विनो भुद्धास

७५:

३३

४७

दिधुसर्वा सुप्रवृत्ते धर्मकर्मणि॥ अपावृत्ते धर्मपथे अयनस्ये दिवा करो॥ प्रहादशं वरमयैरनुजी देन वैवहि॥ दिधुसर्वा सुप्रमासु गगने दैत्यपालि
 तो॥ दैत्येषु मत्स्यो भावस्वर्गार्थं दर्शयत्सुवा प्रकृतित्येतदालोके वर्तमाने वसत्यथे॥ अभावे सर्वदेवानां पावे वैवतथा स्थिते॥ भावे तपसि सिद्धा
 नां सर्वत्राभमराभिषु॥ वतः पादे स्थिते धर्मे अधर्मे पादविग्रहे॥ प्रजापालनं दुर्केषु प्रादुर्भावे सुराजसु॥ त्वत्सु धर्मप्रयुक्तेषु सर्वाभमनिवासिषु॥
 अभिषिक्तो सुरैः सर्वैर्दं पराजो वलितस्तदा॥ हृष्टे स सुरसर्वेषु न दत्तमुद्धिते सुवा॥ अथाभ्युपगता लक्ष्मीर्वालिपया सने स्थिता॥ पशो घतकुरा देवी
 वरदा सुरसेविनी॥ उवाच सा सुरपतिं श्रीः प्रसन्नमुखी तदा॥ ॥ श्रीरुवाच॥ वले वलवतो भ्रेष्ठमहाराज महाद्युते॥ प्रीतास्मिन् वधदते देवता
 नां पराजये॥ यत्तया पुधिविक्रम्य देवराजः पराजितः॥ दृष्ट्वा ते परमं सत्त्वं ततो हं त्वयमागता॥ नाश्चर्यं दानवभ्रेष्ठ हिरण्यकशिपोः कुले॥ प्र
 सृतस्यासुरेन्द्रस्य तव कर्म दमी दृशं॥ विशेषितस्त्वयाराज नृदैत्येन्द्रः सपितामहः॥ येन भुक्तं हि निमित्तं त्रैलोक्यमिह मय्ययं॥ विशेषतस्तव वि
 भो सर्वधर्मपथे स्थिताः॥ स्वमुक्ता त्वा देवी लक्ष्मीर्दं तपनि वलिं॥ प्रविष्टा वरदा सोम्या सर्वभूतमनोरमा॥ शिष्टा वदेव्यः प्रवराद्भीः कीर्ति
 युतिरेव वा प्रभाधतिः॥ भूमा भूतिर्नीतिर्विद्या दयामतिः॥ अतिर्मेधा तथा वैववपुः पुष्टिस्तथैव वा॥ अतिः प्रीतिरिडाकांतिः शान्तिर्दृष्टिः कृ
 पा तथा॥ सर्वाश्चास्मरतो दिव्या नृत्यगीतविशारदाः॥ उपतस्तु महात्मानं वलिमिन्द्रं महासुरं॥ प्रतिप्राप्तात्कदेनेयं त्रैलोक्ये सवरावरो॥ प्रामेयधर्म
 तले वलिना ब्रह्मवादिना॥ ॥ इति हरिवंशो नाम नंदेवा सुरसंशमेशका पयानं समाप्तः॥ ४७ ॥ ॥ जनमेजय उवाच॥ पराजिताः सुरादैत्यैः किमकु

३४

हं वं

वैतवेमुने॥ कथं वदितुं बलं भूयो देवैर्द्विजो नमः ॥ वैशम्पायनः श्रुत्वा वाणी तदादिवांसहदेवैः सुराधिपः ॥ प्राग्विज्ञं प्रकृतः श्रीमानदिवांस यमुनेमां प्राप्यादि
 स्मालयशकः कथयामास तां गिरं ॥ अदिवांसः सतदा पुदेतेन वाणी पुराश्रुता ॥ अदिनिहता व॥ यद्येवं पुत्रपुत्राभिर्न शक्यो हंतुमाह व॥ वलिर्विशेवनसुतः स
 र्वेश्वरमरुतः ॥ सहस्रशिरसा हंतुं केवलं शक्यते सुरः ॥ तेनैकेन सहस्राक्षेन हन्येन शतक्रतो ॥ तदः प्रकामिपितरं कश्यपं सत्यवादिनां पराजयार्थं देव
 स्यावलेस्तस्य महात्मनः ॥ ततोदितिः सहस्रतैः संप्राप्राकश्यपोतिकं ॥ अपश्यत्कश्यपेन त्रमुनिं दीप्रतपोनिधिं ॥ आद्यं देवगुरुं दिव्यं क्रिन्नेत्रिषु वरुणं बुभिः
 ॥ तेजसा भास्कराकारं गौरमग्निशिखाप्रभं ॥ न्यस्तदंडं तपोयुक्तं वदकृष्णजिह्वं तं ॥ वत्सलाजिनसंवीतं प्रदीप्रं ब्रह्मवर्चसा ॥ कृताशमिव दीप्यते
 माज्यमंत्रपुरस्कृतं ॥ स्वाध्यायनिरतं शीतं वपुष्मन्मिवानलात् ॥ तं वत्सवादिनां ज्ञाते सुरगुरुप्रभुं ॥ प्रनतं तमिवादिभ्यो मारी वंदि प्रतेजसा यः स्वशा
 सर्वभूतानां प्रजानां पतिरुत्तमः ॥ आत्मभावविशेषणं तीर्थो यः प्रजापतिः ॥ ततः प्रणम्य नेवीराः सहादिवांसुरर्षभाः ॥ इतुः प्रांजलयः सर्ववत्सला
 मिव मानसाः ॥ यदुतं पुथि शक्रेण सरस्वत्या समीरितं ॥ अनेयसिद्धयैः सर्वैर्देवि न वसतमः ॥ श्रुत्वा तु वचनं तेषां पुत्राणां कश्यपतटा ॥ वकार
 गमने बुद्धिं ब्रह्मलोकय लोककृता ॥ कश्यप उवाच ॥ गच्छ मे वत्स सदने ब्रह्मलोकादिनां ॥ यथाश्रुतं वचनं त्रैवं ब्रह्मलोका वदतानयाः ॥ ततोदि
 त्वा सहस्ररायां तं कश्यपमन्त्रयुः ॥ प्रकृतं ब्रह्म सदने देवर्षिगणसेवितां ॥ ते मुहुर्तेन संशमा ब्रह्मलोकं दिव्योक्तसः ॥ दिव्यैः कामगमैर्यानेर्महार्हैः सु
 मनोहरैः ॥ दिदृश्वत्ते ब्रह्मणो तपसोराशि मया यं ॥ अभ्यगच्छन् विस्तीर्णं ब्रह्मणः परमां सभां ॥ पश्य पश्यो दीपनि न संसा मगीत विमिश्रितां ॥ भूयत्

७६

शिमित्रग्रीहृष्टा संजहसुर्मुदा ॥ भुश्रुतुर्मधुरादिवा ब्रह्मणः सरनेरिताः ॥ भूवो वदस्व सुखे भूयैः परमाणोः पदक्रमैः ॥ ततस्ते वै सुरश्रेष्ठा विततो विवक
 र्मसु ॥ यजुर्वेदं गविद्विधं क्रमशः शिखाविशारदं ॥ लोकेषां परमर्षी ॥ तं तावदुपविनादितां शरदनिर्वचनार्थतैः सर्वविद्याविशारदः ॥ शक्यो नानार्थसेयो
 गसमवायविशारदः ॥ हृद्यपुष्टसुरैर्लभ्येदं देवैर्गुणादिभिः ॥ ज्ञातेन ब्रह्मसदने प्रवरं देवसं प्रवत् ॥ तेन त्रिसमनुश्रमाः शृण्वतो वै धनिंसुराः ॥ प्रता
 म्यात्मशरीराणि मे निरेत न सशयः ॥ तस्मीं भूतासकविना ब्रह्मणे गतमानसाः ॥ विस्मयोऽस्तु तय नानिरेक्षंत परस्परं ॥ नमस्तुर्वनि वपुनः स्वयं लोकगु
 रं प्रभुं ॥ मनसैव सुरश्रेष्ठाः पुरस्कृत्य तं कश्यपो पुनः परमसेपुष्टं वेदोवा रणनिखनं ॥ गंधीरोदारमधुरं सत्वरं हंसगच्छं ॥ मीमांसाहेतुवाक्यैश्च सर्वशास्त्रवि
 शारदः ॥ लोकायनिकमुत्प्रेक्ष्य भुश्रुतुः स्वरमीरितां तत्र न वचविप्रेक्ष्य ज्ञियतां सेशितव्रतानां ॥ जपहोमपराभ्यामनुदह्युः कश्यपात्मजाः ॥ तस्यां सभाया
 मात्मेस्मिन्नेवा लोकविभुर्गुरुः ॥ सुरासुरगुरुः श्रेष्ठो विदधेव मायया ॥ उपासते वत त्रैने प्रजानां गतयः भुभां दधः प्रवेताः पुनर्होमरीषिश्च द्विजो नमः ॥ भू
 गुरविर्विशिष्टधनो नमो नारदस्तथा ॥ विद्यामनोतरिधं ववायुते जोजलं मही ॥ शिखः स्थीश्चरुपंचरसो गंधस्तथे ववा ॥ प्रकृतिश्च विकारश्च यवा न्यत्र
 कारणं महत् ॥ सोमोपां गाथतर्वदाः सरहस्यपदक्रमाः ॥ क्रियाश्च कृतवश्चैव संकल्पः प्राणासचवा ॥ एते चान्येव वदवः स्वयं भुवमुपस्थिताः ॥ अर्थो
 धर्मश्च कीर्तिश्च देवो हर्षश्च नित्यदा ॥ भुको ब्रह्मनिश्चैव संवर्तो धृष्टस्ववा ॥ शनैश्चरश्चरा ऊश्च प्रहाः सर्वे नये ववा ॥ महतो विश्वकर्मा वनक्षत्राणि च
 भारतादिवाकरश्च सोमश्च ब्रह्मणो समुपासने ॥ सावित्री दुर्गा नरणी वाणी सप्रविधानथा ॥ सर्वाणि श्रुतिशास्त्राणि गाथाश्च निगमास्तथा ॥ भाष्याणि

रूपोति ३

वा आदिदेवा पद्मनाभा पद्मे शया पद्माभा पद्मनाभा हिरण्यकेश भुक्ता विश्वेदेवा विश्वतो मुक्ता विश्वाश्वा विश्वसंभवा विश्वभुक्तमेवा भूरिक्रमा
त्रिविक्रमा भुवः क्रमा सुविक्रमा क्रमा क्रमविभुः प्रभाकरा शंभुः शंभुः भवा भूनाम्ना मदा भूनाम्ना मदा भूता विश्वभूता विश्वकर्मो विश्वगो
प्राप्ति विश्वरूप पवित्रमसि ते जोसि सत्यमसि परमसि हिरण्यकेश भुक्ता अमृतं धनं अमृतं त्वमसि दिव्यतो उत शोता द्युता र्षिः ॥ अ
ग्निरोहिता सुरा सुरगुरो महादेवा दुर्धनं कर्म नृपत दिव्यकायं यज्ञो द्युताः पति ॥ इत्या अनेन कर्म नृपति वंश स्ववंश विश्वपात्वमेव विभवं विभार्थं
वरार्थं नो न त्वा यस्वेति ॥ इति हरिवंशो वा मने कश्यपस्तवः ॥ २५ ॥ ॥ वेदो नाग यथा कर्म भगवान् श्रुत्वेतत्परमं त्वं ॥ ब्रह्म ज्ञेन दिजे देवा
कश्यपेन समीरितं ॥ त्रिष्वगंभीरनिर्घोषं श्रीमत्स्वतनित्वनं ॥ मनसा प्रीतिं पुनर्विदुधानां महात्मनां ॥ उवाच वचने सम्यक् हृष्टं पदाक्षरं ॥ आ
काशकुम्भ उदं वा दर्शनं नो पतन्मने ॥ श्रीमान् श्रीतमना देवः प्रोवाच प्रभुरीश्वरः ॥ विष्णुहवा यः श्रीतोऽस्मिन् सुरश्रेष्ठाः सर्वमज्ञायथे सितं ॥ वरं वृणा
तमदं गोवरदोऽस्मिन् सुरोन्नमाः ॥ कश्यप उवाच ॥ यदेव भगवान् श्रीतः सर्वेषां समरोन्नमः ॥ तदेव कृतकृत्याः स्मत्संहितः परमा गतिः ॥ यदि प्रसन्नो भग
वान् दानयोगावरो यदि वा सवस्था नुजो भ्राता ज्ञाती नाने दिवर्द्धनः ॥ अदित्या वेमम श्रीमान् भगवान् स्तुवेत्सुतः ॥ ॥ वेदो ॥ अदिति देवमाता व
सतदेवार्थं मुनेनां पुत्रार्थं वरं दद्याद् भगवते वरार्थं नी ॥ यावते पुत्रकामा वै भवान् पुत्रो भवन्निति ॥ देवा दुर्गुणानि श्रेयसा ये सर्वं वा देवानां हि महा
त्मनां ॥ भ्राता भती वधाता वशरणं च भवत्यनः ॥ अदित्याः पुत्रतां याते तयि देवाः सवासवाः ॥ देवशकं वहिष्यं च त्रिकश्यपस्यात्मजो भवः ॥ ॥ वेदो ॥

ह. वं.

नतस्तानवेवीदितुर्देवान् कश्यपमेव वा सर्वं भवतु भद्रं वो यथेष्टं काममाप्नुते सर्वं कामेव पुष्पा कं ये भविष्येति शत्रवः करिष्ये देवताः सर्वा यत्तभा गप्रभो
 जनाः ॥ हवीं संधसरा न्सी नूक्या दंशपितृ नपि ॥ करिष्ये विबुधश्रेष्ठाः पारमेष्ठिन कर्मणा ॥ यथा गते न मार्गे गानि वने च सुगते माः ॥ देवमातुस्तथा
 दिताः कश्यपस्यामितात्मनः ॥ यथा मनीषिते कर्ता गद्व्यं स्वत्वमात्मनः ॥ वेशमा ॥ सर्वमुक्ते तु वचने विस्तृता प्रभविस्तृता ॥ देवाः प्रहृष्टमनसः प्र
 जयेति स्म सर्वशः ॥ विश्वे देवा महात्मानः कश्यपो दितिरेव वा ॥ साध्या महत्तृणा श्वेव शक्रश्चैव महाबलः ॥ न मत्स्यस्य सुरेशाय तस्मै देवा यरहसे ॥ प्रया
 ताः प्रादिशं पुण्यं विपुलं कश्यपाश्रमे ॥ गतास्तु आश्रमे तत्र ब्रह्मर्षिगणसेवितं ॥ वेतुः स्वाध्यायनिरता अदिता गर्भमीषावः ॥ अदिनि देवमाता च ग
 भे दधेति ते जसे ॥ भूतात्माने महात्मानं दिव्यं वर्ष सहस्रं ॥ पूर्णं वर्ष सहस्रे तु प्रसूता गर्भमुज्जमे ॥ सुराणां शरणा देवमसुराणां विनाशने ॥ गर्भस्थे न तु दे
 वेन परिजातास्तदा सुराः ॥ आददानेन ते जासि त्रेतो कस्य महात्मना ॥ यस्मिन् जाते तु देवेशे त्रेतो कस्य सुखा वहे ॥ भयदेदे स सेषा नो सुराणां न दिवद्वते
 ॥ इति हरिवंशे वामनप्रसूतिः ॥ ५१ ॥ ॥ वेशमा ॥ प्रजातां पतयः सप्त सप्त येव महर्षयः ॥ तस्यैव स्य जातस्य न मत्कारं प्रवक्रिरे ॥ भारद्वाजः कश्यपो
 गोतमश्च विश्वामित्रो जातमदमिर्वशिष्ठः ॥ यथोदितो भास्करः स तस्यैव सोमयात्रिर्भगवानाजगाम ॥ मरीचिरंगिराश्चैव पुनस्त्यः पुनहः कतुः ॥ दक्षः प्र
 जापतिश्चैव न मत्कारं प्रवक्रिरे ॥ इवो वसिष्ठपुत्रश्चैव कश्यपश्चैव वा ॥ कपीवानकपीवाश्च दत्तोत्रिश्चैव नस्तथा ॥ वसिष्ठपुत्राः सप्त सप्त गोसिद्धा इति
 विभ्रताः ॥ हिरण्यगर्भस्य सुता इवो जाताः सुते जसः ॥ गार्ग्यः प्रधुस्तथैवा योजनो वा मनसव वा ॥ देववाङ्मय इव प्रजस्यैव सोमजः ॥ हिरण्यरो

गुरुः

मावेदशिराः सत्यनेत्रस्तथैव वा विभोति विश्वश्च वनः सुधामा विरजस्तथा ॥ अतिनामा सा हि सुधनमत्कारमकुर्वत ॥ उद्योतमाना वपुषा सर्वा
 भरणभूषिताः ॥ उपनृत्येति देवेश विस्तुमसारसो वराः ॥ ततो गन्धर्वैः प्रपूज्य दत्तविहाय सिंहावकुभिः सह गन्धर्वैः प्रणयत वत्सुतः ॥ महाश्रु
 तिश्च त्रिशिरा इली पुनेद्रुषस्तथा ॥ गोमायुः सूर्यवर्षाश्च सप्तमः ॥ पुण्यपत्न्या यः कार्त्तिके नदिश्चित्ररथस्तथा ॥ त्रयोदशः शानि शिराः पञ्च
 यश्च वत्सुर्दश ॥ कलिः पंचदशश्च त्रनारदश्चैव षोडश ॥ हाहा हू हू श्वगंधर्वो हं हं श्वैव महापुतिः ॥ सर्वे ते देवगंधर्वी उपगायेति केशव ॥ तथैवाप्य
 रलो हृष्टाः सर्वा लंकारभूषिताः ॥ वपुष्मन्तः सुजघनाः सर्वा गभुभदरीनाः ॥ न नृत्य महाभागा जगुश्चायत लोचनाः ॥ सुमध्या साहमध्या वप्रियमु
 त्था वरानना ॥ अनूका च तथा यामी मिश्रकेशी अलंनुषा ॥ मरीचिः भुदिका चैव विपुस्तृणी तिलो जमा ॥ अद्रिका लक्ष्मणा चैव रभातदन्मनोरमा ॥ अ
 सिता वसुधा द्रुध सुप्रिया सुभगा तथा ॥ उर्वरी चित्रलेखा च सुग्रीवा वसुलोचना ॥ पुंदरीका सगंधा वसुता वप्रमाथिनी ॥ नंदी शारदती चैव तथा न्यातत्र
 संधशः ॥ मेनका सहजया यपार्त्तिक पुंज कल्ला ॥ सताथा सरसथाया प्रनृत्येति सहस्रजः ॥ धातार्यमा वमिश्च वहाणो भोगस्तथा ॥ इंदः प्रषा विवलाश्च
 त्वष्टा च भुवि मातथा ॥ कथितो विस्तुरित्येधः काश्यपे योगरातथा ॥ इतो ते द्वादशादिन्या ज्वलेतो वह्निर्वयसः ॥ वक्रस्तस्य सुरेशस्य न मत्कारं महात्मनः ॥ म
 ग्याधश्च सपथ निर्गतिश्च महावतः ॥ अजैकपाद हर्षु अपि नाकी वापराजितः ॥ हवनोषेभ्यश्चैव कपाली वविशो पते ॥ स्थाणुर्भगश्च भगवान् हजो लो
 को वतस्त्रिरे ॥ अश्विनो वसवश्चाष्टौ महतश्च महाबलाः ॥ विश्वे देवाश्च साध्याश्च तस्य प्रोज्ज्वलयः स्थिताः ॥ शेवानुजामहाभागा वासुकि प्रमुखास्तथा ॥ क

30
25
20
15
10
5
0

हरिवं.

कृपयापहतीवतसकथमहावलः॥अध्यातेजसायुक्तामहाकोशमहावलाः॥सतेनागमहात्मानतस्यप्रोजनयत्तथा॥नार्थश्चारिश्नेमिथगतद्वय
 महावलः॥अरुणश्चारुणिश्चैववेतनेयासुपठिताः॥पितामहश्चभगवान्स्वयमागम्यलोककृत्वा॥प्राहवैवपुतः॥श्रीमान्सहस्रवैर्महात्मभिः॥॥ब्रह्म
 रावायस्मात्प्रसूयतेलोकः॥प्रभविस्तुःसनातेनः॥तत्प्राप्तोकेधरः॥श्रीमान्विस्तरेवभवत्तया॥एवमुक्तात्भगवान्साहदेवविभिः॥प्रभुः॥नमस्तस्यसुरेशा
 यजगामप्रिदिवेपुनः॥सतजानःसुरेशानःकश्यपस्यात्मजः॥प्रभुः॥नवदुर्दिनमेघाभोरकाशोवामनाकृतिः॥श्रीवत्सेनोरसिश्चामानुरोमरातेनराजता
 उरुत्वतोवनाःसर्वाःपश्यन्त्यसुरसत्तदा॥दिविस्वर्यसहस्रस्यभवेपुगपदुस्थिताः॥यदिभाःसदृशीण्यप्याद्रासत्तस्यमहात्मनः॥सुरर्षिप्रतिमः॥श्रीमान्भू
 र्भुवोभूतभावतः॥भुविरोमामहोरक्तः॥सर्वतेजोमयः॥प्रभुः॥योगतिःपुरुषशीलानामगतिः॥यापकर्मणा॥योगयुक्तामहात्मानोयेविदुर्योगमुनेमा
 यस्याष्टगुणामैश्वर्यमाहुर्देवसन्तमोयंप्राणशाम्भवेविप्रानियतामोहकांक्षिणाः॥जन्मनोमरणावैवमुच्यतेभयभीरवः॥यदेतन्नपश्यन्तः॥सर्वाभ
 मनिवासिनः॥सेवेतेयेयताहारादुत्थंरत्रनमाहिताः॥योगेनैवमुनिनागेपुसेवते॥योगिभिः॥महत्त्वमदीरकाक्षःशेषादिभिरनुभवेः॥योग्यतइतिवि
 प्रेदेरिज्यतेत्वर्गलिसुभिः॥नानात्थानगतिः॥श्रीमानेकःकविरुत्तमः॥पेवदागांविप्रारयेनभागप्रदायिनो॥ब्रह्मकंठेइत्युक्तंदेवमाकाशविग्रहं॥
 तउवाचसुरासर्वावावेपरयाविभुः॥जानन्नेपिमहातेजागतायोगेनवानतो॥किंकरोमिहरेष्टाःकंठरंवेदमिका॥यत्कोभितेवः॥सर्वेषांतेदेव
 तमुदायुताः॥तस्यतेहचनभक्त्याशमनस्यमहात्मनः॥सर्वतेहृष्टमनसोदेवाः॥कश्यपेन॥॥ब्रह्मःप्रोजलयःसर्वसुराःशक्रपुरोगमाः॥ब्रह्मलोवरदो

पुतः

नेनहतेनोनिवितेजगतत्तयसामहतावैवविकमेणदमेनवा॥वलिनादेसमुत्थेनसर्वतेनमहात्मना॥अवध्यःकिलसोम्याकंसर्वेषांदेवसन्तम॥भव
 न्प्रभवतेतस्यनायः॥कथनसुवता॥तत्प्रपद्यामहेसर्वभवेतंरारणार्थिनः॥शरण्यवरदं॥सर्वदेवभवाभवां॥मृषीणांरहितार्थीयलोकानांयु
 सुरेश्वर॥प्रियार्थंनतथादित्याःकश्यपस्यतथैवशा॥कथंविप्र॥पुविनेसुराणांहवामुत्रम॥प्रवर्ततांमहाबाहोयथापूर्वसुरोत्तमा॥आनृणार्थं
 सुरेशस्यवासवस्यमहात्मनः॥प्रत्यानयमहेइत्यत्रैलोक्यमवाया॥कृतुनावाजिमेधेनयजतेसहिदानवः॥यत्प्रत्यानयनेपुंल्लोकानांनदि
 वितया॥॥इतिहरिवंशीवामनेयजविधेसन्तारंभः॥५२॥॥वैशम्पत्येवमुक्तस्तदादेवेविस्तुवामनरूपधृक्॥प्रहर्षयन्नुवावाथसर्वादेवानिदंवर
 ॥॥विस्तुदवावा॥तस्ययजसकाशंमोमहाविर्देवपारगः॥बृहस्पतिर्महानेजानपत्तगिरसःसुतः॥तस्याहंसमनुप्राप्तोयजवाटंसुरोत्तमाः॥विवरिष्य
 यथापुंल्लोकैकहरणायवे॥॥वैशं॥ततोबृहस्पतिःश्रीमाननयशमनेप्रभु॥यतवाटंमहातेजादानवेइत्यधीमतः॥मोजीयतोपवीनीचक
 जीदेडीतथाजिनी॥वामनोधूमरकाशोभगवान्वालरूपधृक्॥लोकेश्वरेश्वरःश्रीमान्सुरेश्वरपुरोगमैः॥अन्नास्यमानोभगवान्ब्रह्मोपधृ
 दवत्॥शनवाधियतेतस्यवलेवैरोवनस्यवा॥यजवाटमविन्यात्माजगामसुरसन्तमः॥पालिनेपिहिदेतेयेःतांग्रामिकपरिहृदैः॥दारेदानव
 संवाधेसहसैवविवेशहा॥मन्त्रिभिश्चैवमंश्रवैः॥सर्वतःपरिवारितं॥दैत्यदानवराजैःइमुपतष्ठिवलिवली॥तेगत्वायतवाटंतब्रह्मर्षिगणसं
 कुले॥आत्मनावैवभगवान्बर्णायामासेकृतं॥वर्णयित्वायथान्नायेयतोयजेसनातनः॥वित्तरेणनरश्रेष्ठप्रयोगेर्विविधैस्तथा॥भुक्तादीनृ

30
 25
 20
 15
 10
 5
 0

हं वं

त्विजश्चापि यत्तु कर्मे विवक्षणाः॥सर्वानेव निजग्राहवकारसनिहन्तान्॥आराधयन्नेत्यस्य सत्त्वित्वाभाभितस्तदा॥यत्तमात्मानमेवासीहेतुभिः
 :कारणैर्विभुः॥वैदिकैरप्रकाशैश्च पुनरप्यथभारत॥प्रत्यक्षमृषिसिंहानां वर्णयामास विभुः॥ततो निहन्तान् दृष्ट्वा सोपाध्यायानृषींश्च नान्
 ॥अवृद्धेनापि वृद्धात्मानामनेनामि तो जया॥अदुर्तेनापि मेने सविरो वनसु तो वलिः॥मुद्रां कृतो जतिश्चेदमववीद्विस्मितो ववः॥कुतस्ते कोसिक
 स्यासि किं वहासि प्रयोजनं॥नेवं विधपरितो नो दृष्ट्वा मया दिजः॥वातो मतिमतो श्रेष्ठो ज्ञानविज्ञानकोविदः॥स्य वा प्रपसेपत्रो मनोतः प्रियद
 र्शनः॥नेदृशाः संति देवानां मृषीणां मपि स न वः॥न नागा न न यक्षाणां नासुराणां न रक्षसां॥न पितॄणां न सिद्धाणां गंधर्वाणां तथेव वा योसि सोमि
 नमस्ते स्म ब्रह्म किं करवाणि ते॥॥वैशम्प॥उक्त एव मविंश्यात्मा वलिना वामनस्तदा॥प्रोवा बोधायत तत्तः स्मितपूर्वमिदं ववः॥॥विभुर्हवावा॥अ
 होय तो सुरेशोऽस्य वक्रमण्यः सुसंस्कृतः॥पिता महस्यो वपुरा यजतः परतेश्विनः॥सुरेशोऽस्य वक्रमण्यः यमस्य वक्रमण्यः॥विशेषिता त्वया मता ही न वेदं म
 हावता॥यजता गानि मेधेन कृतं तं प्रवरेण तु॥सर्वपापविना॥सर्वमार्गप्रदर्शना॥सर्वकाममयो ह्येषः संमतो ब्रह्मवादिना॥कृतं तं प्रवरः श्रीमा
 नश्च मेधरतिश्रुतिः॥सुवर्णभृंगो हि महानुभावो रोषभुरोऽयं गुणमहास्यः॥सर्वेश्वरः को वनगर्भगोरः स विश्वयोनिः परमो निमेषः॥आस्थाप
 ये वाजिन मधमेधमिष्टानरादुःकृतं मुन्नरंति॥आकुक्षयं वेदविद्यो दिजे जाये भानरं वाजिनं मधमेधं॥यथाश्रमाणां प्रवरो गृहाश्रमो यथानराणां
 प्रवरादि जातयः॥यथासुराणां प्रवरो भवानिह तथा कृतं तं प्रवरो मधमेधः॥॥वैशम्प॥ततश्च कृत्वा तं देवैः शीवा मनेन तस्मीरिते॥मुदाप

पुनः

रमयायुक्तः श्राद्धैः पतिर्वलिः॥॥वलिहवावा॥कस्यासि ज्ञास्य श्रेष्ठ किमिह सिद्धमिति॥वृं चरय भद्रं ते यथेष्टं काममाप्नुहि॥॥वामन उवाच॥न
 रा म्येन ववत्वाणि न रत्नानि न वस्त्रियः॥कामये यदि त्वोसि धर्मवयदिते मतिः॥गुर्वर्धं मे वयं कृत्स्नपदानि श्रीलिङ्गानव॥तमप्रिशरणा र्था यस्त
 धमेधवरो वरः॥॥वलिहवावा॥विभिः किं न ववि प्रेडपदैः प्रवदसि वरा॥शतं शत सहस्राणां पदानां मार्गं तं भवाम्॥॥श्रुकु॥माददस्म महावाही
 न त्वं वेत्ति महासुर॥सवमाया प्रति कुन्तो भगवान् प्रवरो ह रिष्य॥तं रूपमात्मा यशः कप्रियहिते स्या॥त्वं वं वयितु माया तो ददु रूपधरो हरिः॥
 ॥॥वैशं॥सवमुक्तं भुक्तेणा विरं सं वित्य वे वलिः॥प्रहर्षेण स मायुक्तः किमनः पात्रमिष्यते॥एव हस्तेन सं प्राप्नो भृंगारं कनकामयं॥॥वलिह॥वि
 प्रेड प्राप्नु त्वसिष्ठ लि तो स्मिक मने धरा॥प्रतीक्ष देहि किं भूमिका मात्रा भो पदत्रयं॥इत्ते वः पातय जलं नेव मिथ्या भवेद्गुरुः॥॥श्रुक॥भो न देयं कु
 तो देय विज्ञातो यं मया कृतं॥को ये विस्तुर हो श्रीतिर्वितो सिन वं वितः॥कथं नारायणो विस्तुर्यं ते स यमुपस्थितः॥इत्यामि देव देवा यय पदिह्ययं
 विभुः॥को वा न्य पात्रभूतो स्य विलोः परतरो भवेत्॥सवमुक्ता वलिः शीघ्रं पातयामास वेजलं॥॥वामन उ॥पदानि श्रीलिङ्गे सेंड पयी प्राणिममा
 नघा॥यन्मया पूर्व उक्तं हितं तथाननदयथा॥॥वैशं॥इत्येतद्दृष्ट्वं कृत्वा वामनस्य महोजसः॥कृत्वा जि नो जरीयं सकृत्वा वेरो वनिस्तदा॥स
 वमात्त्विति देवैः शीवा क्यमुक्ता रिख दनः॥ततो वारि स मा प्रणी भंगार स मुपात्स्य त्॥वामनो ह्यसुरेन्द्रस्य विकीर्णः कदने महता क्षिप्रं प्रसार
 यामास देव धय करं करं॥प्राप्नु त्वश्चापि देवैः दत्त स्मे सुमनसो जलं॥दातु कामः करेणा वत्रा वत्र प्रसवेधयत्॥तस्य तद्रूपमात्मा का अवि

६ वं.

स्यस्यामितौ जसः॥ अविंशपूर्वस्य हरेर्जिहीषोः श्रियमासुरी॥ इंगितज्ञो प्रतः कित्वा प्रहादस्व प्रवीदवः॥ ॥ प्रहादउवाच॥ माददस्व जलं हस्ते
 वदेवी मनरूपिणः॥ सत्त्वसौ र्येन ते पूर्वनिहतः प्रपितामहः॥ विस्तुरेव महाप्राज्ञत्वावं वसितमागतः॥ ॥ वलित्वा च॥ हंत न त्वे प्रहास्यामि देवा
 ये मे प्रतिग्रहा अनुग्रहकरं देवमीदृशं त्रुतः पुनः॥ वक्ष्यामि गरीयो स पात्रं तस्या महैव यं॥ अवश्यं वा सुरश्रेष्ठ दानं वंदीसि ते न वै॥ इत्यु
 क्ता सुरसेनानां मध्ये वैरी वनिस्तदा॥ देवा प्रददौ तस्मै पदानि श्रीणि विस्तवे॥ ॥ प्रहादउवाच॥ दानं वैश्वरमादास्त्वविप्राणां त्वे प्रतिग्रहं॥ नैने विप्रं
 शिभुं मन्ये ते इदं भवति हि जः॥ रूपेणानेन देयेन सत्यमेव ब्रवीमि ते॥ नरसिंहं महं मन्ये तमेव पुनरागते॥ स्वमुक्तं दातेन प्रहादेनामितो
 जसा॥ प्रहादमववीडा क्वमिदं निर्धत्स्यसि वि॥ ॥ वलित्वा च॥ देहीनियानेन यो हि प्राणात्मानिव यो सुरा उभयोरथ लक्ष्म्या वै भागं तं विना तेन
 रं॥ प्रतिज्ञायत यो विप्रे न ददाति प्रतिग्रहं॥ स पाति नरकं पापी मित्रगोत्रसमन्वितः॥ सुनक्षीय यधीतो हं दद्यात्स्मै वसंधरो॥ प्रतिग्रहीता वाप्य
 न्यः कश्चिन्नस्या हि ज्ञोथ वै॥ नाधिको विद्यते यस्या न ददाति वसंधरो॥ हृदयस्य रमता हिः॥ रा भवति दानवा इष्टा वा मनरूपेण यावते हि ज
 पुंगवो॥ स्वतत्त्वात् दास्यामि न स्यामि निवारितः॥ भूयश्च प्राववीदेन वा मनं विप्ररूपिणं॥ त्वत्स्येः त्वत्पमते किं ते पदौ त्रिभिरनुजमे॥ कृच्छ्रं
 ददामि ते विप्रस्थिती सागरैर्दृता॥ ॥ वामन उ॥ वनपुत्री कामये कृत्वा सत्सोत्थि पदे त्रिभिः॥ सद्यस्वदविद्यो मे वरो दानवसत्रमा॥ ॥ वेश
 मा॥ तथा त्विति वलिः शोकः स्वीया मास दानवः॥ पदानि प्राणिदेवा य विस्तवे नितने सते॥ नो येन पति ते हस्ते वा मनो भूदवा मनः॥ सर्वदेवमयं ह

७५

५४

पंदरीयामास वै विभुः॥ भूः पादौ धौः शिरश्चास्य वंशदिसौ ववधुषी॥ पादौ गत्यः पिशाचाश्च हस्ता गत्यश्च गृह्यकाः॥ विश्वे देवाश्च जगत्स्थानं च साध्याः सुरो
 जमाः॥ पक्षो न त्वेव संप्रता लेपाथा सरसः त्वत्का॥ विपुतो विपुला दग्धिः केशाः सूर्यो शिवः कृतः॥ नारका रो मकृपालि रो मालि व महर्षयः॥ गह्वरो वि
 दिशश्चै व दिशः श्रीत्रेते ये ववा॥ अश्विनौ श्रवणौ वासनासाग पुर्महा वलः॥ प्रहादश्चंद्रमाश्चैव मनोधर्मस्तथे ववा॥ सत्त्वमस्या भवदा रणी जिहा
 देवी सरस्वती॥ त्रिंशदि निर्महा देवी तालुः सूर्यश्चंद्र मिमाना॥ दारं त्वर्गस्य नाभिर्वै मित्रत्वस्या व वैभुवो॥ मुखं वैश्वानरश्चैव वृषणो न प्रजापतिः॥ हृदयं
 भगवान् ब्रह्मा गुणैर्वै कश्यपो मुनिः॥ पृष्ठे स्य वसवो देवा महतः सर्वसंधिषु॥ सर्वं कृदो सिद्धिना ज्योतीषि विमलाः प्रभाः॥ उरो रुद्रो महादेवो धैर्यवा
 स्य महारविः॥ उदरं वासुगंधर्वा भुजंगाश्च महा वलाः॥ लक्ष्मीर्मधा धतिः कोति सर्वविद्याश्चैकटिः॥ तलारमस्य परमं यत्स्थानं परमात्मनः॥ सर्व
 ज्योतीषि यानीह तथा शीकृश्च देवरा दानस्य देवानि देवस्य ते जोहा पुर्महात्मनः॥ तनो कुक्षौ ववेदाश्च ओष्ठौ वास्य महा मत्वाः॥ इष्टयः पशुवंधा
 श्रुदिना नो वेष्टितानि व॥ तस्य देवमयं हृदं हृदविद्योर्महा सराः॥ उपासयंत संकुटाः पतेगा इव पावकाः॥ ॥ इति हरि वंशे विश्वरूप प्रकाशः॥ ५३
 ॥ वैशम्पायन उवाच॥ भूतनामानि सर्वेषां हपाण्या भरणानि व॥ आधुनानि च मुखा निदानानां महात्मना॥ विप्रविजिरयः शंकुः शिविशंकुस्तथै
 ववा॥ अयः शिरा अश्वशि राहय ग्रीवश्च वीर्यवान्॥ वेगवान् केतु मानुयः सोमश्च श्री महा सुरः॥ पुष्करः पुष्कलश्चैव शास्त्रोश्च पतिरे ववा॥ महादोश्च
 शिखः कुम्भः संहारो गगनप्रियः॥ अनुहा दो हरिहरो वराहः संहारो रुजः॥ वृषपर्वी विरूपाक्षो मुनी इश्चंद्रलोचनः॥ तनिः प्रभः सुप्रभः श्री मां ता

३०

येवनिस्तदन्तः॥ एकवक्रो महावक्रो दिवक्रः कालसेनिभः॥ बृहत्कीर्तिर्महाजिह्वः शंकुकर्णो महाध्वनिः॥ शरभः शतभश्चैव कुपथः कापथः
 क्रथः॥ दीर्घेतिहोर्कवदनो मृदुवाणो मृदुप्रियः॥ वायुर्गविष्टो नमुविः शंखरो वज्रयो महाभूः॥ वंदहन्ता क्रोधहन्ता क्रोधवर्द्धन एव वा कालकः
 कालकात्त्वथवित्रः क्रोधो विमोक्षणः॥ गाविष्ठश्च हविष्ठश्च प्रलेखो नरकः पृथुः॥ वंदता पनवाता पीकेतमान्वलदयितः॥ असिलो मावलो मा
 वराकृतः प्रमदो मदः॥ त्वष्टमः कालवदनः करालः काशिरवः॥ सकाशश्चैव राक्षसश्च त्रुडः समरस्तथा॥ एतेवान्येव बहवः क्रममाणो विवि
 क्रमं॥ उपतस्थुर्महात्मानं विस्तुं देवगणास्तथा॥ प्रासमुद्ररहस्ताश्च तथा परिघाणायः॥ महाजिह्वो व्यग्रकरः शूलहस्ता महावलीः॥ म
 हाश्वशोघनकरास्तथैव वधनुर्द्धराः॥ महापादशिहस्ताश्च तथा मुशलेपास्तथा॥ गदाधुमुत्तीहस्ताश्चैव हस्तास्तथापरो॥ असिकं पनह
 ताश्च दानवा युद्धुर्मदाः॥ नानाग्रहरणा घोरा नानावेशा महातलाः॥ कर्मकुट्टवेक्राश्च हस्तिवक्रास्तथापरो॥ खरो वृद्धनाश्चैव वरा
 हवदनास्तथा॥ उष्ट्रात्पकवक्राश्च कौबवक्राश्च दानवाः॥ नकुलशेनैव क्रोशपा रावतमुत्वास्तथा॥ शात्वाम् ० गाननाः भूरागो जाविमहिषा
 ननाः॥ सारमेयमुत्वारोडाः कौबवक्राश्च दानवाः॥ ककुत्वास्तमुत्वाश्चैव व्यग्रवक्रास्तथापरो॥ रुधराईलवक्राश्च सिंहवक्रास्तथापरो॥
 गजेंद्रचर्मवसनास्तथा क्रुशाजिनां वराः॥ वीरसंघतगाश्च तथा वक्त्रवासभः॥ उल्लीसिलो मुकुटिनस्तथा कुंडलिनोत्तराः॥ किरीटिनो लंब
 शिखाः कंबुग्रीवाः सुवर्चसः॥ नानावेषधरा दैत्या नानामात्मानुलेपनाः॥ स्वान्नायुधानि दीपानि प्रदृष्टा सरसजमाः॥ क्रममाणो ह्यपीकेशमु

७५:

पातिष्ठुनदानवाः॥ प्रमथ्य सर्वान् नृदैनैर्यान् पादहस्ततलेः प्रभुः॥ दूषकान् महाकायं जहाराभुसमोदिनी॥ तस्य विक्रमतो भूमिं वंशदित्यौ त
नोत्तरे॥ नभः प्रक्रममाणस्य शक्तिदेशे यवस्थितो॥ परं विक्रमनाम तस्य भुदेशे यवस्थितो॥ वित्थोरजुनवीर्यस्य प्रवदन्ति द्विजातयः
॥ जित्वा लोकत्रयं कृत्वा हन्वा वासुरपुंगवान्॥ इदोऽकायं वसुधां हरित्वा कर्मसुतः॥ सतलं नाम पातालमधस्तादसुधातले॥ वलेर्दत्तं
भगवता विसृज्य प्रभवो विसृज्य तद्वापासुरभ्यश्चकार मनिमुत्रमं॥ तलं तलावा समकरोत्सुराधिपः॥ तत्र तलमहातेजा ध्या
ने परममास्थितः॥ उवाच वचनं धीमान् विसृज्य लोकं मत्सुतं॥ किं मया देवकतं यं दूषितं सर्वविशेषतः॥ ततो दैत्याधिपं प्राह देवो विसृज्य सुरा
जमः॥ ॥ विसृज्य वा॥ इदमिते सुरभ्यश्च परितुष्टास्मि ते सुरावरं वरय भूतं यथं हं काममाप्नुहि॥ मा वशं कृत्य वचनं प्रतिहासीः कथं
वनं॥ अहमाज्ञापयामित्वांश्चैव मवास्यासि॥ अथ दैत्याधिपं प्राह विसृज्य दैत्याधिपानुजः॥ वाचा परमया देवो वरेण्यः प्रभु शीघ्ररः॥ यज्ञ
यासलितं देतुं इहीतं पालिनामया॥ तस्मान्ने देवदेवो नास्ति जातु भयं कश्चित् सुतलं नाम पातालं तत्र तलं तानुगो वसा॥ सर्वे दैत्या गणैः सादृत्य
साहस्यसाहसुरा न वने देवदेवस्य शक्या मितने जसः॥ शासनं प्रतिहंतं वा स्मरता शासने ममा देवता श्रापिते सर्वा प्रज्या सवमहासुरा प्राप्य
सेवमहाभागदिव्या कामान् यथेप्सितान्॥ इह वा मुत्र वा भयान् विविधान् सपरिहृष्टान्॥ दैत्याधिपस्य वपुनर्मम साहस्यसि॥ भोगो भवि
विधानस्य कथं श्रेयसदा भिला न॥ यदा येनां मया प्रोक्तं मर्यादां लंघयिष्यासि॥ वधिष्यन्ति तदा वत्सो नागा भोगेर्महोजसः॥ नमस्कायां थ

५६

नेनित्यं महेशादिबौकसः॥ ममत्वेऽऽसुरश्रेष्ठः प्रासने प्रतिपद्यते॥ ॥ वलितवाचा॥ देवदेव महाभाग शंखचक्रगदाधरा सुरासुरपुरोश्रेष्ठ सर्वलोक
महेश्वर॥ तत्रासतो मेपाताने भागं ब्रूहि सुरेश्वर॥ ममात्र मशने देवप्राशनाथं मरिदमा नददत्तसुरश्रेष्ठ॥ त्रियेन ममाक्षया॥ ॥ त्रिविक्रम उ
वाच॥ अत्रोत्रियं श्राद्धमधीतमवतं अदाशिरं यत्तमन्त्राविजोक्तं॥ अश्रद्धया दत्तमसंस्कृतं हविर्भागाः सदेते तव देस्य सजेमा॥ पुराणं प्रदेविशं य
समदृक् दैविशं तथा॥ क्रयविक्रयमापन्नं पुराणं यथाप्रिहोत्रिणं॥ अश्रद्धया वयदानं ददतां यजतां तथा॥ तत्सर्वं तव देत्येदमस्मादाह
विष्णुनि॥ ॥ वेश्म॥ सतकुलात्तव वनं वलिर्विशोर्महात्मनः॥ एवमात्स्नितितं प्रोक्ता पातातमसुरो जमः॥ प्रविवेश महाभागो देवातां प्र
तिपालयन्ना सतस्मिन् तरे वापि विलुप्तिदश प्रजितः॥ भगवानपिराज्यानां प्रविभागं वकारह॥ ददौ वै द्रीदिसं प्रवींशं क्रायामितने जसे
याम्यायमायदेवाय पितृराजे महात्मनो॥ पश्चिमां वदिसं देवो वरुणा यददौ प्रभुः॥ उतरां वकुवेराय यथाधियतयेदिसं॥ अधस्तात्रागरा
जायतामायोर्ध्वदिसं ददौ॥ एवं विभज्य त्रैलोक्यं विस्तुवंत वतां वरा॥ शोकापनयन्तं देवानामजितः प्रभुः॥ वामनः सर्वभूतेषु प्रतिष्ठाप्य सवास
वान्॥ जगाम त्रिदिवं देवः पूज्यमानो महर्षिभिः॥ तस्मिन् प्रयाते दुर्ध्वं वामने गिरिः॥ सर्वमुमुदिरे देवाः पुरस्कृत्य सतक्रतां॥ ॥ वेश्म॥
गते तु त्रिदिवं क्रुक्षे वधा वैरोचनिं वलिं॥ नागैः सप्तशिरोभिश्च कंवलाश्वतारदिभिः॥ नागवंधनदुःस्वार्तं वलिं वैरोचनिं ततः॥ यदृच्छया सो दे
वर्षिनी रदः प्रत्यपद्यतां सतं क्रुक्कृतं दृष्ट्वा कृपयाभिपरिभुजः॥ उवाच दानवश्रेष्ठ मोक्षोपायं ददामि ते॥ तव देवातिदेवस्य तासु देवस्य

५६

५६

धीमतः॥ अनादिनिधनस्यास्य अभयस्यावयस्य वा॥ तमधिष्ठातृदेत्येदं विशुद्धं नंतरा त्वना॥ तत्तत्तन्मना भूत्वा दुर्ते मोक्षमवाप्स्यसि॥ नतो वि
रोचनसुतः प्रयतः प्रोजलिः भुवि॥ मोक्षविंशकमव्ययो नारदात्स मधीतवाचा॥ तस्य धीमत्सर्वदिव्यं नारदेन समीरितं॥ श्रुतिवीचो हता येन
नं जगाम महासुरा॥ न मोक्षनेतपतये अभयमहात्मनो॥ जलेशयाय देवाय पप्रक्षुः॥ भायविस्रवे सप्रसूयवपुः कृत्वा श्रीलोकान् कान्तवानसि॥ भगव
त्कालकल्पस्वयोगी योगमुपागतः॥ नष्टवंशकंपवने क्षीणपतनपक्रियो पुनर्धितं पते लोकान् तेन सत्येन मोक्षया॥ वृत्तद्वैतवाच्यप्रिसिद्धिजग
पर्वताः॥ तत्स्थानं दृष्ट्वा दिजे देवा तेन सत्येन मोक्षया॥ मार्कण्डेयः पुराकल्पे प्रविष्टः॥ नरं तं वरावरगतं दृष्ट्वा तेन सत्येन मोक्षया॥ सकोविशा सहा
यत्स्वयोगी योगमुपागतः॥ पुनस्त्रैलोक्यमुत्सृज्य तेन सत्येन मोक्षया॥ वारहहृपमास्थाय वेदयज्ञपुरस्कृतं॥ धराजलो हता येन तेन सत्येन मोक्ष
या॥ उद्धृत्य दंष्ट्रया पिशुन्यज्ञात्वी नृकृतवानसि॥ तेषि तृणा मपि हरे तेन सत्येन मोक्षया॥ प्रदुदुबुः सुराः सर्वहिरण्यभयार्दिताः॥ परित्राता त्व
या देवतेन सत्येन मोक्षया॥ दीर्घवक्रेण रूपेण हिरण्यभस्य संयुगे॥ शिरोजहार वक्रेण तेन सत्येन मोक्षया॥ भद्रमूर्द्धास्त्रिमत्तिष्ठो हिरण्यक
शिपुः पुरा॥ हंकारेण हतो दैत्यस्तेन सत्येन मोक्षया॥ दानवाभ्यो हता वेदात्रसराः पश्यतः॥ पुरा॥ परित्राता त्वया देवतेन सत्येन मोक्षया॥ कृत्वा हय
शिरो रूपं हत्वा तु मधुकैटभो॥ वसुलोत्पतिता वेदास्तेन सत्येन मोक्षया॥ अपीतरतमाना मजा तवेदस्य वैतनः॥ कृताश्वतेन वेयर्थास्तेन सत्येन मो
क्षया॥ वेदयज्ञाभिहोत्राणि पितृयज्ञहवीविवा॥ रहस्यं तव देवस्य तेन सत्येन मोक्षया॥ सविदीर्घतपाना मजा त्वं धो गुरुणा पतः॥ त्वत्पत्न्या दशवधु

ह. वं

श्रीसेनसत्येनमोक्षया॥ ग्राहप्रसंगेनैवदीनेमृत्युवशंगते॥ भक्तमोक्षितोत्सहितेनसत्येनमोक्षया॥ अक्षयश्चाययश्चत्वंप्रसङ्गोभक्तवत्सलः॥
 उद्धितानांनिहंतासितेनसत्येनमोक्षया॥ शंखं वक्रं गदां तलं शार्ङ्गं गदमेववा॥ प्रसादयामिशिरसातेवंधा-मोक्षयेतुमा॥ ततः प्रसन्नो भगवानादि-
 देशत्वगेध्वरं॥ गदं तागदं तारं वलिं मोक्षयबंधनात्॥ ततो विक्षिप्य गदः पथावतुलविक्रमः॥ जगाम वत्सधामूलं यत्राति संयतो वलिः॥ आगमं न त-
 विज्ञायतां गमुक्ता महासुरा ययुः पुरी भोगवती वेन ते यभयादिताः॥ मुक्तं कृत्वा प्रसादेन विज्ञाय न मधो मुखे॥ भ्रष्टाश्रितमुवाचे दंगहत्मान धपुंग-
 वं॥ गद उवाच॥ दानं वेद महाबाहो विस्तृता मत्तवीर्यभुः॥ मुक्ता निवसता लोस पुत्रजनं वीधवः॥ इतस्तथा न गंत्यं गच्छति मपि दानवा॥ स-
 मयं यद्विधिं गच्छेत्सूदीने शतधा भवेत्॥ पक्षी इव वनं कृत्वा दानं वेदो वीरिदं॥ ॥ वलिहारा॥ स्थितो स्थितमयेतस्य अनेन स्य महात्मनः॥ जीवो-
 पायेत भगवान्मम किं विक्लरो तसः॥ इह लोहं तु त्वासी नो येनाप्यायेत्तगेध्वरा वलेत्कवदने कृत्वा गहत्मानिदमववीत्॥ गद उवाच॥ पूर्वमे-
 व कृतं तेन जीवोपायो महात्मना॥ वर्तयिष्ये नियेयतां न विधिहीनान् कृत्वा तिमः॥ यश्चित्तमजाने तो यत्तथा गतं तत्तवा न ते वां यत्तथा गे वे प्र-
 तिपुहं निदेवताः॥ अनेनाप्यायितवलेत्सुखमत्र निवस्यसि॥ ॥ वे॥ संदेशेनैव गद उवाच॥ दानं वेद महाबाहो विस्तृते लोका-
 भावनः॥ इमे स्तवमनेन स्य सर्वपापप्रमोचनं॥ यः पठेत्स यतो भक्त्या तस्य नृपतिरिति॥ गोहृत्या प्रमुच्यते त्रस्य प्रोत्र स हन्या॥ अपुत्रो लभते-
 पुत्रं कन्या वैवेपि ते पतिः॥ नृपगभी प्रमुच्यते पुर्विणी जनयेत्सुते॥ यः पठेत्तान हत्या यभुविः प्रयत्नमानसः॥ सर्वकाममवाप्नोति मानवो नात्र से-

७६

४७

शयः॥ सवैवामनोनाम प्रादुर्भाषो महात्मनः॥ वेदविधिं जैरेवं यत्ते वै भवेयः॥ यद्विभक्तमने दिवं प्रादुर्भाषं महात्मनः॥ भृङ्गते नियतो भ-
 क्तानरः पर्वतपर्वतः॥ पशन्ति जयने राजा यथा विदुर्महावलः॥ यो विपुलमाप्नोति विपुलं स पुत्रे वसु॥ प्रियो भवति भूतानां सर्वेषां नात्र संशयः॥
 ॥ योऽंश्चलभते धन्या॥ गुणसमन्विता न॥ प्रीयते पदने॥ सा देवदेवा तना देवः॥ सर्वकामपुत्रश्चैव कृत्वा देवा यतो वीत्॥ ॥ इति हरिवंशे-
 वामनप्रादुर्भाषः समाप्तः॥ २५४॥ ॥ जनमेजय उवाच॥ भगवन् केन विधिना प्रोक्तं यं भारतं पुंशः॥ फलं किं के वदेवाश्च प्रज्वाये पारलोपिह॥ देयं
 समाप्ते विधिना किं वपर्वणि पर्वणि॥ वाचकः कीदृशश्चात्र सृष्टयस्तद्वतीदिमे॥ ॥ वे॥ भृङ्गराज नृविधि मिमं पालयन्नापि भारते॥ कृत्वा भवति रा-
 ने इयत्तं मामनुसृष्टसि॥ दिवि देवामही पालकी शर्म मनी गताः॥ कृत्वा कार्यमिदं वैव पुनश्च दिवमागताः॥ हंत यत्ने प्रवक्ष्यामि शृणु स्ववसमाहि-
 तः॥ मदीनां देवतानां वसं भवं वसुधातलो॥ अत्र हस्तथा साध्या विश्वदेवाश्च शाश्वताः॥ ॥ इति वेदव्यासमिश्रकृष्णसुतनाहितः॥ आदित्याश्वि-
 नो देवो लोकपाला महर्षयः॥ गुरुकाशसगंधर्वानां गविषाधरास्तथा॥ त्वावरं जंगमं वैव जगत्सर्वं सुशसुरं॥ भारते भरतश्रेष्ठकृत्वा मिह इयं
 ने॥ ते वां स्वर्गप्रतिष्ठानां नाम कर्मी नुकीर्तेनात्॥ कृत्वा तपानकं धीरं स यो मुच्येत मानवः॥ इति हासमिमं कृत्वा यथा वदनु पूर्वज्ञः॥ संयतात्मा पु-
 त्रिभूता पारंगत्वा वभारते॥ ते वां आदानि देयानि कृत्वा भारतभारतं॥ ब्राह्मणेभ्यो यथा शक्त्वा भक्त्वा वभरतवर्ष॥ महाहाना निदेयानि रत्नानि विवि-
 धानि वागावः॥ कोत्पोपदोहाश्च कन्याश्चैव त्वलं कृताः॥ सर्वकामगुणोपेताः॥ पानानि विविधानि वा॥ भवनानि विविधानि शिभूमिरीतां सिकोचनं॥

३९

हं.

वाहनानिवदेयानिहयामाधवारणाः॥ रायनेशिविकाशेवस्य दनाश्चलंकृताः॥ यद्यहे धनं किं विद्ययदलिमहदसु॥ तत्र देयं हि जातिभ्य आ
त्माद्यराश्वसूतका॥ अद्यापर्यादनेकमश्वस्यपारगः॥ शक्तिः सुमना हृष्टः शुश्रूषुरविमत्सरः॥ सत्याजवरतो दंतः भुविः शीघ्रसमन्वितः॥
अदधानो जितक्रोधो यथा सिध्यति तद्वृणु॥ भुविः शीलान्वितावारः भुक्वासाजितेन्द्रियः॥ संस्कृतः सर्वशास्त्रतः अदधानो न सत्यकः॥ रूपवानसु
भगो दंतः सत्यवादी जितेन्द्रियः॥ दानमानग्रहीतश्च कार्यो भवति वाचकः॥ अविलंबमना यत्नमदु तंधीरमूर्जितः॥ असंसक्ताक्षरपदं नवभावसम
न्वितः॥ त्रिषष्टिवर्णसंपुक्तं अष्टछानसमन्वितः॥ वाचयेदावकः स्वस्थः क्षामी नः सुसमाहितः॥ नारायणं न मे ह्युत्तरं वेत्तरो जमा देवी सरस्वती वे
वततो जयमुदीरयेत्॥ अत्रिहोमस्य ईदृशादावकाशो जन्मकृता भारतभारती॥ नियमस्तुः भुविः शीताभरणसफलमभुते॥ पारशं प्रथमं प्राप्य हि
जात्मा मे श्वनपयेत्॥ अत्रिहोमस्य यागस्य फलं वैलभते नरः॥ असुरो गरासकाशो विमानं लभते नरः॥ प्रहृष्टः सत्तु देवैश्च दिव्यानि समाहितः॥ द्विती
यं पारशं प्राप्य अनिरात्र फलं लभेत्॥ सर्वरत्नमयं दिव्यं विमानमधिरोहति॥ दिव्यमाणां वरधरो दिव्यगंधविभूषितः॥ दिव्यांगदधरो नित्यं स्वर्गलोके मही
यते॥ तृतीयं पारशं प्राप्य दृष्ट्वा ह फलं लभेत्॥ वसत्यमरसंकाशो ववीरणमुने शोभितः॥ वसुधैव कुटुम्बकमिति मेधस्य पंचमेदिगुणं फलं॥ षष्ठेदिगुणं मत्ती निसप्त
मे त्रिगुणं फलं॥ उदितो दित्यसंकाशं लभेत् मनोजोयमां विमानं विबुधैः सार्द्धं मातृहृदि विगच्छति॥ वसुधैव कुटुम्बकमिति मोदते॥ कैलाशशि
खराकारं वैदूर्यमणिं वेदिकोपरि शिमेयव ऊधामणिं वसुधैव कुटुम्बकमिति॥ विमानं समधिष्ठाय कामगंसा असुरो गरां॥ सर्वान् लोकान् विवरते द्वितीय इव भा

पुनः

स्वरः॥ अष्टमे राजसूयस्य पारशो लभते फलं॥ वंशद्वयनिभं दिवं विमानमधिरोहति॥ वंशरश्मिप्रतीकाशो हं यैर्षुक्तं मनोजवै॥ सेवमानो वरत्नीरा
वंशान्कोततरेर्षुखैः॥ मेखलानां निनादेन नृपराणां यतिरतः॥ अंकपरमनारीणां सत्त्वसुप्तो विबुध्यते॥ तव मे कतुराजस्य वाजिमेधस्य भारत
॥ को वनस्तं भनिर्घृहे वैदिकं॥ जो वनं मये दिव्यं गेवाक्षैः सर्वलोचनं॥ मेरुते कायरः सयेर्गंधर्वैर्दिव्यारिभिः॥ विमानं समधिष्ठाप्य
श्रिया परमया जलेन॥ दिव्यमाणां वरधरो दिव्यरत्नः॥ भुवि नः मोदते देवतः॥ सार्द्धं दिवि देवदवापरः॥ दृष्ट्वा पारशं प्राप्य द्विजाती न भिवद्य
वा किं किं लीजालनिर्घोषपताकाधजशोभितं॥ वज्रवोदकसंकाशं रत्नमणिनोरणं॥ हेमजालपरिशिमे प्रवालवत्तभीमुखं॥ गंधर्वगीतकुशले
रसरोभिधशोभितं॥ विमानं सुकृता वासं सुखेनैवोपपद्यते॥ मुकुटेनाक्षरणां न जायते इति भूषिता॥ दिव्यवंदनं दिव्यांगो दिव्यवंदनं भूषितः॥
दिव्यांशो कान्तिवरति दिव्योर्भोगैः समन्वितः॥ विबुधानां प्रसादेन श्रिया परमया पुनः॥ अथ वषट्कारानेवं स्वर्गलोके महीयते॥ ततो गंधर्वसहि
तः सहस्राण्येकविंशतिः॥ पुरंदरपुरे रम्ये शक्रेण सह मोदते॥ दिव्याणां विमानेषु लोकेषु विविधेषु च॥ दिव्यनारी गणा कीर्तने निवसत्यमरो
यथा धृततः सूर्यस्य भवने वंद्यस्य भवने तथा॥ शिवस्य भवने राजनृविहारी नित्यं लोकतां॥ सर्वमेतन्महाराजनाजकादी विहारीणां॥ अदधा
नेन वैभावा मेवमाह पुरुषं मा॥ त्वेव कस्य तदा तव मनसा यद्यदि कृति॥ हस्तधरथमानानि वाहनं वशिष्ठपत्नः॥ कटककुंडले चैव वस्त्रे सत्नेन
थापरां वस्त्रं वैवतिविजयगंधांश्चैव विशेषतः॥ देववत्सु जयेत्तु विष्णुलोकमवाप्नुयात्॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि यानि देयानि भारत॥ वायमा

ह. वं.

नेत्रविप्रेभ्यो राजन्यर्वाणि पर्वणि जातिदेशं वसन्तं व माहात्म्यं भरतर्षभा धर्मव्रतं व विज्ञाय श्रोत्रियाणां नराधिपा स्वस्ति वा अदि जाना दोत नः का
ये प्रवर्तते समाप्ते पर्वणि ततः स्वशब्दात् नर्पयेत् दिजान् आदौ तु वा वक्तुं वैववच्च गंधसमन्वितं विधिवद्भोजयेद्वा जन्मधुणाय स संयुतं त
तो मूलफलप्रायणाय संमधुसर्पिका आलिके भोजयेद्वा जन्मदशावैव गुणैर्दने अष्टपैश्चैव प्रपेक्ष्य मोदके श्वसमन्वितं सभा पर्वणि राजेन्द्र
हविष्यं भोजयेद्दिजान् आरण्यके मूलफलैस्तर्पयेत्तु दिजो जमान् अरण्यपर्वणा सायुजलकुंभाग्रदापयेत् तर्पणानिवमुत्थानिवन्यपुष्प
फलानिव सर्वकामगुणोपेतं विप्रेभ्यो न प्रदापयेत् विराट् पर्वणि तथा वा सांविधि विधानि वा उद्योगे भरत श्रेष्ठ सर्वकामगुणान्वितं भोज
ने भोजयेद्दिजान् गंधमात्यैरलंक्रतां भीष्मपर्वणि राजेन्द्रवायुपितृराक्षसा कर्तृपर्वण्यपि तथा भोजने सर्वकामिकं विप्रेभ्यः कर्त्तव्यं
सम्यक् दद्यात् संयतमानसः शतपर्वणि राजेन्द्रमोदकेः सगुणैर्दने अष्टपैश्चैव प्रपेक्ष्य सर्वमन्त्रे प्रदापयेत् गदापर्वण्यपि तथा मुहूर्ति
श्रं प्रदापयेत् स्त्रीपर्वणि तथा रत्नैर्विविधैस्तर्पयेत् दिजान् च तो दने उद्योगे वसेषिके दापयेत्पुनः पततः सर्वगुणोपेतमन्त्रे दद्यात्सं
कृतं शांतिपर्वणि राजेन्द्रहविष्यं भोजयेद्दिजान् आश्वमेधिकमासा भोजने सर्वकामिकं तथा श्रमनिवासे तु हविष्यं भोजयेद्दिजान्
मौजने सार्वगुणिकं गंधमात्यानुलेपनं महाप्रस्थानिके तदसर्वकामगुणान्वितं स्वर्गपर्वण्यपि तथा हविष्यं भोजयेद्दिजान् हरिवंशसमाप्नोतु स
हस्रं भोजयेद्दिजान् गामेकोनिक संयुक्तां ब्राह्मणाय निवेदेत् न ददन्नापि दातव्यं इदं लापि पार्थिवं प्रति पर्वसमाप्नोतु स्वस्तिकं वै विवश्रतः

६१ दत्त्वायानमुत्तमम् ततः सर्वगुणोपेतमिन्द्रियाकुलं रक्तम् शोणपक्वणिविप्रभोभोजनं परमार्चितम् शराश्च देयराजोद् ६२

५५.

५८

सर्वलोकनवसंयुक्तं वाचकायनिवेदयेत् ॥ हरिवंशे तथा पर्यंतं यत्तु ॥ अथ हारलो जन्म यथा वदन्तर्धभा ॥ समाप्य सर्वाः प्रयतः संहिताः
शास्त्रकोविदः ॥ भुभेदेशो निवेद्या यथा मवस्त्राभिप्रेतः ॥ भुक्तो वरधरः श्रीमान् भुक्तः सर्वं तात्पर्यं कृतः ॥ अथ ये स्वयथान्यायं गंधमात्यैः पृथक्
पृथक् ॥ संहिता पुस्तकाश्च जन्म प्रयतः शिष्टसंविदानां धरणेन ॥ १५ ॥ ये ये कामे धवि विधेः भुक्ते ॥ हिरण्यं च स्वर्णं च दक्षिणा मथ हाप्य
तां देवताः कीर्तयेत् सर्वा नरना सयलोत्तथा ॥ तन्नो गेयं यथा मेधमत्तं ॥ १६ ॥ जमाना तर्पयेद्विधिभिः कामे हीनैश्चोषावयेत्तथा ॥ अतिरात्रस्य
युक्तं फलं प्राप्नोति मानवः ॥ प्राप्नुयाच्च कृतं फलं तथा परीणि ॥ १७ ॥ अथ भवत भवत्का सरपदस्वरः ॥ भविष्यं भवयेद्विद्वान्भारतं भरत
वभा ॥ भुक्तं वत्तु दिजेडेषु यथा वत्तं प्रहापयेत् ॥ वाचकं भरतं प्रेष्टुं का सरपदः ॥ १८ ॥ भविष्यं भोजयित्वा त्वत्कृतं ॥ वाचके परितुष्टे तु भुभाप्री
तिरनुजमा ॥ ब्राह्मणेषु वत्तुष्टेषु प्रसन्नाः सर्वदेवताः ॥ ततो हि भरतं कार्यं विज्ञातां भरतर्धभा ॥ सर्वकामेयथान्यायं साधुभिश्च यथाक्रमं ॥ इत्येव
विधिहृदिष्टो मया नेदिपद्यं वरा ॥ श्रद्धधानेन वै भाव्यं यन्मांस्वपरिपृच्छसि ॥ भारत भवणा जन्म पारलो वद्विजो जमा ॥ सदा यत्नवता भाव्यं प्रेयत्कप
रिपृच्छता ॥ भारतं मृगया त्रिभारतं परिकीर्तयेत् ॥ भारतं भवने यस्या तस्य हस्तगतो जयः ॥ भारतं परमं पुण्यं भारतं विविधाः कथाः ॥ भारतं से
यते देवैर्भारतं परमं पदं ॥ भारतं सर्वशास्त्राणां मुजमे भरतर्धभा ॥ भारतात्प्राप्यते मोक्षं तत्त्वमेतद्वीमिते ॥ महाभारतं मारव्यानां क्षितिगां वसरस्त
तो ॥ ब्राह्मणां केशवं वैवकीर्तयन्नावसीदता ॥ वेदे रामायणे पुराणे भारतं भरतर्धभा ॥ आद्ये वांते च मध्ये च हरिः सर्वत्र गीयते ॥ यत्र विस्तु कथादि

हं वं

आश्रययधसनातनीः॥तकीतयंमनुष्येणपरंपरमिहेकतामसतयवित्रंपरममेतदुर्मनिदरीना॥सतत्सर्वगुणोपेतंश्रीनयंभूतिमिकता॥
 इतिहरिवंशोसर्वपवीनकीतेननामा॥२५५॥॥जनमेजयउ॥अथाहधमहंब्रह्मवभ्रातृमिहामितत्तः॥अथाणंपुरसंज्ञानांविशराणांसमासत
 ॥॥वैशम्प॥भृगुवितरतःसर्वयन्मोपकुसिनेधनं॥देत्यानोराडुवलिनांसर्वप्रातिविरोधिनां॥शंकरेणवधंराजभूतैस्त्रिभिरजिज्ञासे॥कृतंपुरा
 सुरेंद्राणांसर्वभूतवधैषिणां॥त्रिपुरंशुद्धयाप्रवृद्धातसमीरितं॥विष्णोमतिप्रभोमध्येमेघहंदमिवोत्थितं॥प्राकारेणप्रवृद्धेनकांवेनेनविश
 जता॥मणिभिश्चप्रकाशदिःसर्वरत्नैश्चनोरयोः॥वभासेनभतोमध्येभ्रियापरमयाजन्तयागंधर्वाणामितोद्रेकर्मणासाधितंपुरं॥वाजिनःप
 ससंयुक्तावहंतिवत्तदपिता॥पुरंप्रभाकरंभ्रंमनोभिःकामचारिणः॥आवृणोतेप्रमाणास्तविक्रमैःकामवृंहणे॥आहयंतइवाकाशंरुरे
 शब्ददलप्रभैः॥वायुवेगसमैर्वैगैःकालयंतइतोवरं॥सर्वतःसमदृशंततः॥अविभिर्जलनप्रत्येक्षपसादयधिकिविधैः॥गीतवा
 दित्रवक्रुतं॥गंधर्वनगरोपमं॥विद्यायुधैःसमाकीर्णैःप्रहृष्टकनकप्रभैः॥भूभृङ्गभिश्चैवशंभुभिःसमलेकृतैः॥देवैश्चधवनाकारैःभुभुभेनभ
 हायुजि॥प्रासादाप्रेप्रवृद्धैश्चकैलासशिखरप्रभैः॥भुभुभैस्तनगरं॥सर्वमिवोवरं॥वराहात्मकसंपन्नंनप्रकाशनसप्रभैः॥स्वेदितोक्त
 सवक्रुतंविहनादसुनादितां॥वभोवजुजनाकीर्णंवनंवेत्ररं॥पथावमुद्धितपताकं॥तदभुभिश्चविराजितं॥रराजत्रिपुरंराजंमहद्विद्युदिव
 रं॥सूर्यनाभश्चैतौद्वयं॥दनाभश्चभारत॥तथानेवमहावीर्यवानवावलेदपिता॥अथउच्यतेभंजुषमोहिताःपरमेष्ठिना॥पंथानंदैवगमनंवि

३२

गुहः

यानंभारत॥तैरवससुरायेथप्रगृहीतशरासहैः॥राववेनेरशाईलदेवयानेमहापदे॥वित्तवद्विवलोपेतेहतेधरनसत्रमा॥ब्रह्माणामध्या
 वंतसर्वसुरगणास्तथा॥विवर्णवदनादीनाः॥किन्नेरगनिकर्मणिगजस्तवंधाशं॥अद्विजाखरेणार्नेविनादिना॥हन्तामहेशंभुगणोर्ध्वगोकेदे
 नभागदा॥तेषांवेववधोपायेवदत्तवदन्त॥येतातावाडुवलिनीवधमसुरेपराणां॥सांतावित्ताथवरहीब्रह्माप्रोवावदेवता॥प्रतिगृह्य
 तदाकंमनोभिर्वाग्धिरेववा॥भूमौप्रवेदिरेसर्वसहृदंभारत॥विष्णोः॥सुरैर्वमध्यवस्थितीतले॥तपस्येणयोगताःसर्वेतेमुनयोन्
 पकास्पवेवाहरंप्राप्ताजयंतोब्रह्मसंहिता॥तेषांवंपरदांराणामभवत्तथा॥देवियस्तदर्धनिवयोताम्रलोहंवभूषण॥परिधानानिवर्माणि
 सुद्वनिवभुभानिवा॥स्वयंमृतानोक्तानांमृगाणांकुहसत्रमा॥रहीताविष्णोः॥विदेहोवनचारिणो॥अंतरिक्षमथोत्पत्तिविभुर्भययाव
 ता॥हरालयंसुराःसर्वेयाप्रमर्निवासिनः॥प्रणिपत्याथतेहीनाभगवंतंजगत्पतिं॥सुवक्रैनाभिधानेनप्रभाषंतहरंततः॥हविर्देजमिवाज्ञा
 नादत्तकृत्रेवद्विष्णुवरदानं॥वथास्मात्सुभगवन्निमुत्तेतयि॥यथादेशयथाकाशं॥नवतांद्रस्यलोववः॥यडुक्रंदेवदेवेनत्वेवराणांसमीपतः॥
 सवृंदेववकीभिश्चाविनोथेस्ववेभवात्॥समनस्यमहादेवोदेवैःसहसवासवैः॥आदित्यपथमात्स्यायसत्रकाःसमलेकृताः॥सर्वकांवनतर्णीभाव
 भुदीप्राश्वाप्रयः॥तद्रेणसंहिताहृदाहंतेश्वतेजसा॥सजडाःकुशलाःसर्वेप्राशवःपर्वतादव॥विधेविधेनवपुषावालिनःकामरूपिणः॥समनस
 मदात्मानोदानवांतेविधित्तवः॥सभिःसहधनाध्यासैःसमंतात्परिवारितः॥त्रिपुरंयोधयम्रक्षःप्रहस्यसशरंधनुः॥अथदेत्याभिन्नदेहाःपुरादा

30
25
20
15
10
5
0

नगता इव न्यपतन्निद्रेहा लेविशीर्णा इव पर्वताः ॥ अतिविद्याः सुविद्याश्चरणमध्यगतानृपाः ॥ न्यपतन्नेत्यसंघाता वज्रेणोवहता नगाः ॥ असि
भिश्च हता देवैः त्वरुशक्तिपरस्वधैः ॥ वातैश्च यिन्मर्माणो देत्येता युद्धगोचरैः ॥ प्रपेतुः सहिताऽप्योद्धिन्नपक्षा इवावताः ॥ तत्र संज्ञां विमुञ्चन्ति तेन
हीमेन तेन सा ॥ एवमेत्येवमसंवाधैः क्षीयन्तं भयकर्मणा ॥ नो यत्नं न वधं न मपि दियो न वधुखा ॥ अत्तं प्राप्ते दिनकरे सुरेंद्रास्ते निशामुत्वे ॥ हि
नभिश्च हन्ते सुत्वा निपेतुर्वत्सुधा तत्ते ॥ अथ देत्या जयं प्राप्ता निशामो निशितैः शरैः ॥ विनेदुर्विपुलैर्नादैर्मैघा इव महारवाः ॥ जयं प्राप्या सुराः सर्वे तेन
न्यमपि जगिरे ॥ आसितास्त्रिदशाः सर्वे संश्रमेन यकांभिलाः ॥ अस्त्राभिर्वलसंपन्नैः संप्राप्तान्तिमनोमरैः ॥ विरेजुश्च जयं प्राप्ता उशानो हवा वोधिताः ॥
समरे वलसंपन्नाः सायुधा देत्यसन्निभाः ॥ सुरैश्च सहितैः सर्वैरथमात्मा यशसः ॥ दार्पितोऽस्मिन् दन्दैत्या प्रहृष्टनिवृत्ते जसा ॥ युगांतकाले विनते
राशिबानि वनिर्दहन् ॥ सर्वभूतानि धृता यः प्रलये स मुपस्थिते ॥ सरथो गजभिर्हस्तैः प्रहृष्टमानो महाजवैः ॥ विवधौ न भसौ मध्योऽसविप्रुदिव तोयद
॥ इषभे लक्ष्मणो गेण गर्जमानेन भारते ॥ भाति स्म सरथो राज-सैन्धवा युध इवां वृत् ॥ तौ वरगताः सिद्धात्कृष्टुर्बुधैश्च धृजो कर्मभिः प्रवृजं प्रवैः भुवि
भिः शंकरं तदा ॥ मधुयश्च नृपः श्रौताः समुद्रतपरायणाः ॥ अमृतप्राशिनश्च सुरसंघातयोरुव ॥ गंधर्वाश्चैव गायन्ति गंधर्वेण स्वरेण वै ॥ प्रहृष्ट
वदन्ताः सौम्याः पेशोऽहानो नरे नृपाः ॥ ततः पत्न्यकसंपन्नैश्च नृपैश्च तसंकुले ॥ तस्मिन्कदेत्यनगरं सर्वभूतभया वहै ॥ न तत्कशरवर्षाणि मुमुषुर्दे
त्यहानवाः ॥ सुराणां मरयोर्मथ्येतीक्ष्णाया लिखितं ततः ॥ शतं प्रीतिश्च विमुक्ता भवेः ॥ धूलैश्च भारता ते वकिरे महत्कर्मदानवा युद्धकोविदाः ॥ गदा

[illegible]

हं वं

यं विनां ब्रह्माख्येणाभिसेयोऽत्र तदंशं शिवोऽयं ॥ मुमुक्षुदेव्यनगरे विधायाऽत्र संति तेऽनंशोऽत्र विधिं वीर्यं संधाय मनसा प्रभुः ॥ सत्येन व्रतयोगेन तप
 सोऽप्येताभारताः मुमुक्षुदेव्यनगरे सर्वे प्राणहंसाः ॥ दीप्याः कनकवर्णाः भानुसतीभ्यां चरन्ति मत्तानां ॥ पुष्पावरणाय चोरा न स विद्यानिवपन्नाः ॥ सुप्रदीपे
 स्त्रिभिर्कीर्तयेन्निमित्तं दिदरितं ॥ शरणं प्रदीप्यानि विधायाऽलीव भारताः ॥ धरणी प्रसपयेत्तु राशिं वसुधाधिप ॥ तानि वै इयं वर्णा निशिखराणि गिरिरेव
 ॥ शंकरेण प्रदधानि ब्रह्माख्येणापतन्वृणा हते वत्रिपुरे देवैर्कीर्तयितुं किले रिताः ॥ सद्यो नृपतिशत्रुं त्वं प्रवृत्तान् पुरुषोत्तम ॥ विश्वरेव महायोगी योगेन
 प्रस्रयन्निवाः स्रयते व्रतसदृशैः सिद्धिभिः शंकरेण वा ॥ ब्रह्मणा सहिते देवैः संपन्नवत्तपोरुषः ॥ ॥ इति श्रीविलेपुहरिवंशे त्रिपुराहः ॥ २५६ ॥ ॥
 समाप्तोऽयं विलेपसंज्ञकः श्रीहरिवंशः ॥ ॥ हरिवंशे नृपतिनाः प्रकीर्तयेत्तु क्रमोद्दिताः ॥ ॥ अथ आदिसर्गस्तुतसर्गततः परः ॥ पृथोर्वैष्णववाक्यान्मन्त्र
 नोकीर्तयेत्तथा ॥ वैवस्वतकुलोत्पत्तिर्धुमारकथा तथा ॥ गानकीर्तयन्ति स्तुतवन्तः ॥ नृकीर्तने ॥ पितृकल्पस्तथोत्पत्तिः सोमस्य वसुधस्य वा ॥ अमाव
 तोरन्वस्य कीर्तयेत्तु कीर्तयेत्तु ॥ युतिप्रतिष्ठेऽकल्पप्रसवः सत्रवृद्धजः ॥ यथातिष्ठति तं वैवृद्धवंशस्य कीर्तने ॥ योगनिद्रासमुत्थानं विष्णोर्कीर्तयेत्तु
 सः ॥ पृथ्वीवाक्यं वदेत्तु नामंशावतरणं तथा ॥ ततो नारदवाक्यं वत्सप्रमर्षविधितथा ॥ आर्यस्तवः पुनः कृष्णसमुत्पत्तिः प्रपञ्चतः ॥ गोव्रजे गमने विष्णोः शक
 टस्य निवर्तने ॥ पूतनायावधोभंगो यमलाजुनयोरपि ॥ युक्तैर्दूतैर्न वैवृद्धं दानं निवेशने ॥ प्रादुर्बोवर्तने वापि यमुनादृष्टदरीने ॥ कानियस्यापि दमने धेनु
 कस्य वभंजने ॥ प्रलंबनिधने वैवशरद्वर्तने मेव वा ॥ गिरिः ॥ प्रवृत्तिश्च गोवर्द्धनविधारणो गोविंदस्याभिषेकं वीर्यं कीर्तयेत्तथा ॥ रिशतुरत्यनिधनं

७६

हरिवं

कुरुष्वेतथा ॥ अंधकस्य ववाक्यानि केऽपि नो विवर्तयेत्तथा ॥ अक्रुरागमने वैवनागलोकस्य दरीनां ॥ धनुर्भंगस्य कथनं कंसवाक्यमतः परं कुवन्तयापी
 उवधवाणोऽवधस्तथा ॥ कंसस्य निधनेऽपि विलापः ॥ संसृष्टोऽनो ॥ कंसस्य त्कारकरा मुद्रसेनाभिषेचनं ॥ प्रत्यागतिर्गुहकुलादथोका रामकृतस्यो
 ॥ मधुराणां शोषरोधोत्तरा संधनिवर्तने ॥ विकटुववाक्यं गमस्य दरीने भाषणं तथा ॥ गोमेनारोहणं वापि जरासंधगतिस्तथा ॥ गोमेनस्य गिरिदहः कर
 वीरपुरे गतिः ॥ भृगुस्य वधस्तत्र मधुरागमने ततः ॥ यदुनाकधेनो वैवमधुरागमस्तथा ॥ उपायेन वधः काले यवनस्य प्रकीर्तितं ॥ निमीलं दार
 वस्यात्कृतस्त्रिणीहरणं तथा ॥ विवाहश्चैव रुक्मिणीरुक्मिणीनिधने तथा ॥ वदन्ति केऽप्येवमेव माहात्म्यमेव वा ॥ नरकस्य वधः पारिजातस्य हरणं
 तथा ॥ अथैव वधाख्यानं मंधकस्य निवर्तने ॥ समुद्रयात्रा कृष्णस्य नृपती ॥ अथैव मधुराणां मधुपानप्रवर्तने ॥ ततश्चालिङ्गगंधर्व
 सत्तोदा ॥ गोहरेः ॥ भानुश्च दुहितृभानुमया हरणं कीर्तने ॥ शंकरस्य वधश्चैव ॥ माख्यानमेव वा वासुदेवस्य माहात्म्यं वा रापुष्टप्रपञ्चतः ॥ भविष्य
 पुष्करं ॥ प्रपञ्चने वकीर्तितं ॥ वाराहं नारसिंहं वामने वदन्ति ॥ पुराणस्य सहाय इति व्रतानं संप्रहः ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते शतसौरुख्यं स
 हितायां वैष्णवसिंख्ये विलेपुहरिवंशः समाप्तः ॥ २५७ ॥ ॥ ॥ शुभमस्तु ॥ ॥ ॥ शुभम् ॥ ॥ ॥

७६

30
25
20
15
10
5
0 CMS 5 10 15 20 25 30 35

15
10
5
0

CMS 5 10 15 20 25 30 35

